

Hg.

Hrvatski glasnik

Glasilo Hrvata Crne Gore

br. 198 ■ kolovoz 2025.

INTERVJU: ZVONIMIR DEKOVIĆ

**HRVATI U CRNOJ GORI
PRED OZBILJNIM IZAZOVIMA
I VAŽNIM PRILIKAMA**

9 771800 517005

Hrvatsko građansko
društvo
Crne Gore-Kotor

AKTUALNO

"Hrvatski glasnik" dobio status projekta od posebnog značaja

Pratite nas i online.

www.hrvaticg.org

Uvodnik

Najprije se igrala priroda, a zatim bokeljski čovjek, stvorivši urbane mozaike, u zaljevskome moru ušuškane. Melodijom jedinstvenoga sklada i spokoja živjela su bokeljska stoljeća te postala sigurnom lukom svijeta, davajući duhovnosti puninu, a znanju i umjetnosti smisao. Teški i dugi plovidbeni rad učinio je blagostanje razboritom mišlju, dok je življenje s čarima kulture svrstao u okvir obvezne svakidašnjice.

Snažno čuvan zaljevskoga života bastion odolijevao je raznim osvajačima, u spremnosti da očuva duhom i vjerom oplemenjeni bitak, stalno potvrđujući vlastitu autentičnost i opstojnost.

Zapamtile su epohe strašne nevere nakon kojih je bokeljski čovjek nastavljao odlučnije i uspješnije, no nikako da u svojoj dugoj memoriji pronađu porobljivača koji je, poput današnjega, s toliko strasti nastojao uništiti esenciju kotorskoga kulturnog identiteta i utjecaja.

Njegova očita višestoljetna pripadnost zapadnoeuropskome civilizacijskom krugu postala je nepremostivom preprekom u izražavanju generacijski nataloženoga kompleksa novoga čovjeka, koji dobiva, konačno, toliko željenu moć da se pita u Boki. Dosljednošću u prekrajanju povijesti s lakoćem mijenja isklesane obale, zatrpavajući u more čuveni bokeljski narativ vrijedan planetarne pozornosti.

Narušavanje zaljevske fizionomije svjesna je izmjena kulturnoga koda, gdje nametanje uvezene tradicije i koristoljublje postaju glavna vodilja suvremenoga življenja u drevnome gradu i njegovu distriktu.

Ono što ostaje kao jedina nepoznanica najnovije nevere, intenzitet je staroga osjećaja bokeljskoga čovjeka i jakost da još jednom preživi brodolom.

Nikola Dončić

Nikola Dončić,
glavni i odgovorni urednik
Hrvatskoga glasnika

Sadržaj

- 4 Uništavanje kulturno najvažnijega grada je pokušaj uništavanja države
- 8 UEFA suspendirala Arsenal, HGI traži odgovornost
- 11 Hrvatska slavi svoju snagu i slobodu
- 18 Intervju › Zvonimir Deković
- 26 Hrvatska otvorena za suradnju, ali očekuje konkretne korake Crne Gore u rješavanju otvorenih pitanja
- 28 Mozaik
- 30 U Bogdašićima proslavljen blagdan svetoga Petra
- 32 Molitva i zajedništvo na Verigama uz Gospu od Anđela
- 34 Slavili svetu Anu i Joakima u Kotoru i Kavču
- 37 Škaljari u zagrljaju Gospe Snježne
- 42 Kroničar Boke i svjedok istine u vremenu progona
- 49 Šibensko-kninska županija: Snaga prirode, bogatstvo kulture
- 56 Kotor i Zadar u Kalabriji spojili Neretvani Golemci
- 58 Kako je jedan nadgrobni natpis u Veneciji pokrenuo istraživanje o peraškoj obitelji Marković
- 63 Romanesknaj bajka zasnovana na stvarnosti
- 66 Festival ideja, emocija i umjetničke slobode
- 72 Iz Boke, za Boku, do vječnosti
- 74 Dva Tomasa, a jedna melodija
- 78 Perast pjeva protiv zaborava
- 82 Peraške počasnice po zapisu Andrije Balovića
- 86 „Chita” druga na regati od Brindisija do Valone
- 88 „Sa Lovćena vila huče, dobro došao Hajduče”
- 91 Iz arhive Hrvatskoga glasnika

IZDVAJAMO

str. 11-17

SJEĆANJE KOJE OBVEZUJE

Hrvatska slavi svoju snagu i slobodu

Hrvatska vojska, kao i sve sastavnice domovinske sigurnosti, pokazala je ono najbolje što ima, a iako je ovo dosad bio...

str. 18-25

INTERVJU: ZVONIMIR DEKOVIĆ Hrvati u Crnoj Gori pred ozbiljnim izazovima i važnim prilikama

„Među izazovima koji i dalje ostaju aktualni svakako su demografski problemi, iseljavanje, starenje populacije, ali i potreba...”

str. 26-27

RAZGOVOR PETIR I RAŽNATOVIĆ Hrvatska otvorena za suradnju, ali očekuje konkretne korake Crne Gore...

Petir je na sastanku skrenula pozornost na otvorena pitanja koja opterećuju odnose dviju zemalja, ohrabrujući Crnu Goru...

Naslovnica: **Zvonimir Deković**

Osnivač i nakladnik: **Hrvatsko građansko društvo Crne Gore**

Glavni i odgovorni urednik: **Nikola Dončić**

Uređivački odbor: **Miroslav Marušić, Joško Katelan, Marina Dulović, Jasmina Bajo**

Lektorica: **Sandra Ćudina**

Fotografije: **Boka News, MORH, Vlada Republike Hrvatske, Grad Novalja, Hrvatski sabor, Vlada Crne Gore, Radio Dux, Župa svetog Petra u Bogdašićima, KotorArt, www.calabriastroordinaria.it, Roko Stjepčević, Haris Mekić, Božidar Proročić, Snežana Pejović, M. D. Popović, Krsto Vulović, Tina Braić Ugrinić, Slavko Dabinović, Miroslav Marušić, Branka Bezić Filipović**

Dizajn i grafička priprema: **Lidija Ninkov**

Tisak: **Biro Konto - Igalo**

Naklada: 500 primjeraka

“Hrvatski glasnik”, Kotor, je upisan u evidenciju javnih glasila kod Republičkog sekretarijata za informisanje RCG pod rednim brojem 04/01-1828 od 31.12.2002. godine. Časopisu je dodijeljen međunarodni standardni broj za serijske publikacije ISSN 1800-5179, koji je otisnut u donjem lijevom uglu korica. Časopis izlazi mjesečno.

Hrvatsko građansko društvo Crne Gore
Pjaca od muzeja 361, Stari grad, 85330 Kotor
t. +382 32 304 233 • hgd-kotor@t-com.me
žiro-računi: 520-361700-17 • 510-4741-76
www.hrvaticg.org

impresum

UNIŠTAVANJE KULTURNO NAJVAŽNIJEGA GRADA JE POKUŠAJ UNIŠTAVANJA DRŽAVE

Postoje i mnogo suptilniji načini uništavanja gradova kao što je falsificiranje njihove povijesti, brisanje njihovih temeljnih etičkih i kulturnih vrijednosti, njihovo pretvaranje u turističke komplekse. Uništavanje povijesnih kulturnih veza sa Zapadnom Europom čini se kao dio projekta pretvaranja Crne Gore u srpsku Spartu

Tekst: Anton Sbutega
Foto: Boka News

Ovih dana su objavljene vijesti o opasnosti da UNESCO izbriše Kotor s liste svjetske kulturne baštine i o kolapsu Crnogorske plovidbe Kotor. To je rezultat procesa koji ugrožavaju grad i državu.

Povijest civilizacije počinje stvaranjem gradova. Riječ civilizacija potječe od latinske riječi civitas - grad (odnosno zajednica građana jer je riječ za grad u fizičkom smislu urbs). I povijest prostora današnje Crne Gore počinje osnivanjem gradova na obali. Jedini grad u unutrašnjosti

ti je bila Duklja, uništena od barbara u 6./7. stoljeću. Do 16. stoljeća nema drugih gradova u unutrašnjosti, koje su zatim osnovali Turci. Cetinje je postalo grad tek u 19. stoljeću. Sa svim poštovanjem za druge gradove, Kotor ima najbogatiju povijest i kulturno nasljeđe pa ga je UNESCO proglasio svjetskom kulturnom baštinom 1979., prije Venecije, Rima, Vatikana, Firence i Beča. Katorske utvrde ušle su na UNESCO-vu listu 2017., a Bokeljska mornarica 2021. godine.

POVIJEST

Od početka povijesti duge dvije tisuće godina Kotor je vezan uz more i pomorstvo, što svjedoči legenda o njegovu nastanku; vila je savjetovala osnivače grada da ga ne grade u brdu, već na obali kako bi more bilo izvorom njihova blagostanja.

Kada je Rimsko carstvo 395. godine podijeljeno na Istočno i Zapadno, Kotor je pripao Zapadu, što je odredilo njegovu povijest. Od ranoga srednjeg vijeka imao je sve elemente zapadnoeuropskoga grada: biskupiju, sveca zaštitnika, komunalno uređenje, veliku autonomiju, plemstvo, građanstvo, statut, bratovštine, razvijenu privredu (zanatstvo, manufakturu, trgovinu, pomorstvo), utvrde i sposobnost da se brani.

Kotor s okolicom jedini je dio današnje Crne Gore koji nikada nisu osvojili Turci i to uz brojne opsade i napade s kopna i mora. Poslije turskog osvajanja Herceg Novog i Risna 1482., Crne Gore Crnojevića 1496., dobrovoljne predaje Grblja sultanu 1497. te turskog osvajanja Ulcinja i Bara 1571. godine, Kotor je vjekovima bio krajnja granica kršćanske Europe prema Osmanskom carstvu. Uspijevao je odoliti napadima zahvaljujući tome što je bio dio Mletačke Republike te hrabrosti građana. Unatoč ratovima, opsadama, potresima i epidemijama Kotorani i stanovnici gadova u okolici (Perast, Prčanj i Dobrota) postigli su

značajne rezultate na kulturnom planu: u arhitekturi, kiparstvu, slikarstvu, književnosti, glazbi. Kotor i okolica su jedini u Crnoj Gori imali kulturnu povijest analognu onoj drugih gradova Europe; romaniku, gotiku, humanizam, renesansu, barok, prosvjetiteljstvo. Sudjelovali su u sedam mletačko-turskih ratova dajući doprinos zaustavljanju širenja Osmanskog imperija na Mediteranu, a sa snagama Svete lige koju je osnovao papa (Papinska država, Toskana, Venecija i Malteški red) sudjelovali su u oslobođenju Risna i Herceg Novog, a zatim su osvojeni Krivošije, Majine, Brajići, Pobori i Grbalj. Iz mletačke Boke su u 17. stoljeću počele akcije za oslobođenje Crne Gore, gdje je Venecija uspostavila prvu civilnu vlast, gubernadura, koji je bio Kotoranin. Boka je dobila svoj urbani i arhitektonski izgled u vrijeme mletačke vladavine, kada su uvezena ili stvorena od lokalnih stvaralaca brojna djela likovne umjetnosti, glazbe, književnosti, filozofije, teologije i historiografije. Unatoč tome, u nacionalnoj historiografiji Mletačka Republika se naziva okupatorom, što je apsurdno; Kotor je sedam puta molio da ga Republika primi pod zaštitu. Zahvaljujući Veneciji, Kotor i Boka su ostali dio europske civilizacije, a iz njih su se civilizacijski utjecaji širili prema Crnoj Gori pod turskom vlašću. Tijekom mletačke vladavine pomorstvo je uz sve probleme dostiglo najveći stupanj razvoja; Boka je krajem mletačkog razdoblja imala oko sedamsto jedrenjaka i oko četiri tisuće pomoraca.

U EUROPI

Poslije burnih promjena nakon propasti Mletačke Republike i tijekom Napoleonovih ratova, 1814. je počela vladavina Austrije koja je trajala do 1918. i u tom razdoblju Boka je bila integrirana u Europu. I vladavina Austrije (od 1867. Austrougarske) danas se prikazuje kao okupacija zanemarujući činjenice; delegacija bokeljskih općina tražila je od austrijskog cara pokroviteljstvo, a dogovorom austrijskog i ruskog cara Boka je pripala Austriji, što je potvrđeno na Bečkom kongresu. Pomorstvo je bilo obnovljeno, a Ivo Visin je bio prvi austrijski državljanin i Južni Slaven koji je sa svojim brodom oplovio svijet. Kada je brodarstvo na jedra propalo, bokeljski pomorci su nastavili ploviti na brodovima austrijskog Lojda i osnivali svoja poduzeća u Trstu. Bokeljska mornarica je dobila novi statut, a Kotor je bio brzim parobrodima povezan s Trstom, a odatle s Bečom i Europom. U Kotoru su osnovani gimnazija, pomorska i glazbena škola. Bokelji su studirali u Beču i Pragu, a nastavljen je razvoj književnosti, umjetnosti i glazbe. Kotor i Boka su bili ekonomski i kulturno važni za Crnu Goru. Austrougarska je osnovala 1870. prvi put u Kotoru pravoslavnu

episkopiju (ukinutu 1931.). Don Branko Sbutega piše da Boka početkom 20. stoljeća „nosi karakteristike kraja koji je u sebi spojio mletačko nasljeđe i austrijsku državno-pravnu uređenost“.

Negativan odnos prema Austriji je vezan uz Prvi svjetski rat, ali se zaboravlja da nije Beč objavio rat Cetinju nego obrnuto. Crnogorska vojska je 1915. zauzela Budvu, a s Lovćena je bombardirana Boka. Kad je austrijska artiljerija odgovorila, oštećena je Njegoševa kapela; nije tada srušena, već poslije rata, da bi kralj Aleksandar sagradio novu.

Iako nije bilo značajnog razvoja Kotora i Boke poslije Prvog svjetskog rata, ipak je osnovano više malih brodar-skih poduzeća, a najveće je bilo „Ad Boka“ (kasnije „Zetska plovidba“). U socijalističkoj Jugoslaviji Bokeljska mornarica bila je odvojena od vjerskih tradicija, ali su postignuti značajni rezultati u razvoju pomorstva i kulture, „Jugooceanija“ je bila jedan od najvećih jugoslavenskih brodara, osnovana je Viša pomorska škola, zatim Pomorski fakultet, Pomorski muzej, Istarski arhiv, Institut za pomorstvo i turizam. Raspadom države i ratovima 1991. – 1999. Boka je bila dugo izolirana od svijeta, kolabirali su pomorstvo i turizam, a zaljev je postao baza talijanskih krijumčara.

KULTURNA SPONA

Obnovom nezavisnosti Crne Gore i njezinom težnjom za europskim i euroatlantskim integracijama Kotor postaje važan kao kulturna spona sa Zapadom. Najstarije postojeće institucije u Crnoj Gori su Kotorska biskupija (vjerojatno iz 5. stoljeća.) i Bokeljska mornarica (početak 9. stoljeća). Biskupija je duhovna vertikala Kotora, a Mornarica dokaz da je pomorstvo vjekovima izvor njegova blagostanja i veza sa svijetom. U Kotoru je nastalo prvo poznato pisano djelo u državi (Andreacijeva povelja iz 9. stoljeća), kao i prva ljekarna, prva bolnica, prvo kazalište, prva gimnazija, prva pomorska i glazbena škola u državi. Godine 2009. proslavljeno je 1200 godina od dolaska relikvija svetog Tripuna u Kotor i osnivanja Mornarice, a 2016. čak 850 godina od gradnje katedrale. Kotorske utvrde i Mornarica upisani su na UNESCO-vu listu svjetske baštine, a dinamično se razvija turizam.

No, u tijeku su i negativni procesi: fizička i estetska devastacija ambijenta neadekvatnom i prekomjerenom gradnjom, Kotor, Perast i okolna naselja se, poput Budve, pretvaraju u kulise za turiste, gubeći domicilno stanovništvo,

trgovi i ulice Kotora su prekriveni stolovima kafića i restorana, jedan dio crkava i zgrada još nije restauriran poslije potresa 1979., a promet je kaotičan. Dosadašnja upozorenja UNESCO-a nisu dala rezultate.

Paralelno se događa proces uništavanja pomorstva čija kriza, koja je počela 1991., ulazi u završnu fazu, gašenjem brogarskih preduzeća. Crnogorska plovdba Kotor i Barska plovdba su od osnivanja osuđeni na propast jer su, uz korupciju, politički projekti u državnom vlasništvu s nekompetentnim rukovodstvom. Školuju se pomorci koji plove na stranim kompanijama i ostvaruju golem prihod, ali nisu dobro organizirani ni valorizirani. Luka Bar je kronično u bijednom stanju, da ne govorimo o ribarstvu. Crna Gora je primorska, ali ne pomorska država s nesposobnim i nepotrebnim Ministarstvom pomorstva. Stječe se dojam da je paralelni proces kulturne devastacije i kolapsa pomorstva, koji nisu posljedica prirodnih nepogoda, ishod jednog svjesnog ili podsvjesnog nastojanja da se izbrišu dokazi pripadnosti ovog dijela države zapadnoj civilizaciji. Primitivni narodi i barbari su od početka povijesti uništavali gradove. Tako su na ovim prostorima primitivni Slaveni i Avari uništili antičke gradove Epidaurus, Risan i Duklju, a u tijeku jugoslavenskih ratova novi barbari su opsjedali i bombardirali Dubrovnik, Vukovar, Sarajevo, Mostar i druge gradove.

UBRZAN PROCES

Postoje i mnogo suptilniji načini uništavanja gradova kao što je falsificiranje njihove povijesti, brisanje njihovih temeljnih etičkih i kulturnih vrijednosti, njihovo pretvaranje u turističke komplekse. Uništavanje povijesnih kulturnih veza sa Zapadnom Europom čini se kao dio projekta pretvaranja Crne Gore u srpsku Spartu pri čemu treba emarginirati Kotor, kao neku vrstu Atene, koji negira tezu da su grad i Boka od pamtivijeka izlaz na more tzv. srpskog svijeta. No ovaj proces nije počeo promjenom partija na vlasti 2020.; počeo je ranije, kad je na vlasti u Kotoru i državi bila sadašnja opozicija, a sada je samo ubrzan. Latinska riječ civitas, a grčka polis ne znače samo grad, već i državu. Dakle, uništavanje kulturno najvažnijega grada je pokušaj uništavanja države, odnosno njezine europske dimenzije i perspektive, njezino definitivno vezivanje uz srpski i ruski svijet. U tome aktivno sudjeluju brojne političke partije, državne i općinske institucije, kao i mnogi pseudo intelektualci, aktivno i pasivno.

Pišem ovaj tekst bez iluzija da će on nešto promijeniti; moj motiv je intimni moralni i intelektualni imperativ. Nadam se da će Kotor prebroditi i ovu krizu kao i tolike tijekom svoje dramatične i duge povijesti, ako ne uz pomoć ljudi, onda uz pomoć svojih nebeskih zaštitnika svetog Tripuna i blažene Ozane ■

UEFA SUSPENDIRALA ARSENAL, HGI TRAŽI ODGOVORNOST

Namještanje međunarodne utakmice izazvalo je buru reakcija u Tivtu, ali i na nacionalnom nivou. Općinski odbor Hrvatske građanske inicijative (HGI) izrazio je duboku zabrinutost i ogorčenje zbog skandala koji je, kako su naveli, ozbiljno narušio sportski ugled grada

Tekst: Nikola Dončić
Foto: Roko Stjepčević

Nogometni klub Arsenal iz Tivta suočava se s drakonском kaznom UEFA-e, koja je crnogorskom prvoligašu izrekla desetogodišnju zabranu sudjelovanja u europskim natjecanjima, uz novčanu kaznu od pola milijuna eura, zbog namještanja utakmice protiv jermenskog Alaškerta u kvalifikacijama za Ligu konferencija 2023. godine.

Kazna je zahvatila i više pojedinaца iz kluba – uključujući bivšega sportskog direktora i više igrača – kojima su izrečene zabrane bavljenja nogometom, od desetogodišnjih do doživotnih sankcija. UEFA je navela da su prekršeni osnovni principi ponašanja i integriteta natjecanja, što predstavlja teško kršenje sportskih normi. Ovo je jedna od najrig-

orožnijih kazni UEFA-e za ovu vrstu prekršaja.

Ovaj slučaj izazvao je buru reakcija u Tivtu, ali i na nacionalnom nivou. Općinski odbor Hrvatske građanske inicijative (HGI) izrazio je duboku zabrinutost i ogorčenje zbog skandala koji je, kako su naveli, ozbiljno narušio sportski ugled grada.

„Ova kazna ne predstavlja samo težak udarac za klub, već i za čitav Tivat. Stoljetni Arsenal bio je simbol sportskog duha, zajedništva i ponosa našega grada“, poručili su iz HGI-ja.

Podsjetili su da je njihovom inicijativom Arsenal dobio status općinskog kluba, s ciljem da se osigura transparentno upravljanje u interesu građana što se, kako ocjenjuju, proteklih godina nije ostvarilo.

„Aktualni događaji, kao i ukupno upravljanje klubom u posljednjih nekoliko godina, ne odražavaju niti javni interes niti se temelje na moralnim i kulturnim vrijednostima koje baštini naš grad.“

Vuksanović u Skupštini Crne Gore: „Tivat je pod medijskim reflektorima zbog negativnih vijesti“

Skandal je dospio i u Skupštinu Crne Gore, gdje je zastupnik i predsjednik HGI-ja **Adrijan Vuksanović** izrazio zabrinutost zbog aktualne situacije vezane uz Arsenal.

„Tivat je ovih dana pod povećalom medijske pažnje, ne samo u Crnoj

Gori, već i šire, ali na žalost zbog negativnih vijesti“, rekao je Vuksanović.

On je podsjetio na oštre sankcije koje su izrečene klubu, navodeći da Arsenal prolazi kroz jedno od najtežih razdoblja u svojoj 111 godina dugoj povijesti.

Posebno je naglasio povijesni značaj kluba, nastalog na tradiciji klubova Orijen i Zrinjski, te istaknuo da je veći dio postojanja Arsenal nosio naziv „nogometni klub“. Promjenu prefiksa u „fudbalski“ tijekom devedesetih godina Vuksanović je ocijenio kao nepravednu prema povijesti i ljudima koji su klub stvarali.

Poziv na političku i institucionalnu odgovornost

HGI upozorava da se odgovornost ne smije tražiti isključivo među sportskim akterima.

„Nameće se potreba za širim preispitivanjem odgovornosti, ne samo onih pojedinaca koji su izravno uključeni u skandal, već i onih koji su, kao nadležna tijela i donositelji odluka, morali biti puno više upućeni u rad kluba. Ovaj slučaj ne smije ostati samo na sportskim stranicama – potrebno je jasno postaviti pitanje političke i institucionalne odgovornosti.“

Kao najveće žrtve ovog skandala HGI vidi mlade sportaše, roditelje i navijače koji su vjerovali u klub i sport kao pozitivan društveni temelj.

Općinski odbor HGI-ja zahtijeva od lokalne samouprave da preuzme punu odgovornost te omogući potpunu transparentnost procesa.

„Nogometni klub Arsenal mora ponovno postati simbol sporta, poštenja i zajedništva, na zdravim temeljima, u interesu svih građana Tivta“ ■

HRVATSKA SLAVI SVOJU SNAGU I SLOBODU

Proslavom Dana pobjede i domovinske zahvalnosti i Dana hrvatskih branitelja 5. kolovoza svake godine obilježava se i slavi pobjeda u Domovinskom ratu koja je dovela do oslobođenja preostalog okupiranog teritorija Republike Hrvatske, omogućila mirnu reintegraciju hrvatskog Podunavlja te stvorila preduvjete za postizanje mira

Tekst: MORH, HRT

Foto: MORH, Vlada Republike Hrvatske

NAJVEĆI VOJNI MIMOHOD U POVIJESTI HRVATSKE

Glavni grad Republike Hrvatske 31. srpnja bio je domaćin svečanoga vojnog mimohoda kojim je obilježena 30. obljetnica vojno-redarstvene operacije Oluja, Dana pobjede i domovinske zahvalnosti te Dana hrvatskih branitelja. Ova povi-

jesna obljetnica dostojanstveno je proslavljena uz prisutnost više tisuća građana i brojnih domaćih i stranih uzvanika.

U ovoj prigodi potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske i ministar obrane **Ivan Anušić** rekao je kako je danas hrvatski narod i te kako ponosan na svoju pobjedničku Hrvatsku vojsku.

” *Slavimo pobjede, ne mrzimo nikoga*

„Ovo je povijesni događaj za Oružane snage, ali i cijelu Hrvatsku – veličanstveni mimohod demonstracija je snage, moći, opremljenosti i uvježbanosti, ali i sigurnosti svih stanovnika Lijepa Naše. Hrvatska vojska, kao i sve sastavnice domovinske sigurnosti, pokazala je ono najbolje što ima, a iako je ovo dosad bio naš najveći vojni mimohod, još nismo pokazali svu opremu i naoružanje koje imamo.”

U spomen i slavu svima koji su položili živote, dali svoje zdravlje i svoje godine u obrani Hrvatske u Domovinskom ratu, ministar Anušić je poručio da se ratna razaranja više nikada ne smiju ponoviti.

„Neka svima bude jasno da nikada više nikome nećemo dopustiti da i pomisli prisvojiti i pedalj naše zemlje. Hrvatska vojska još jednom je pokazala da je uvijek sa svojim narodom, a svi vi koji ste pratili mimohod podržali ste naše pripadnike i cijeli sustav domovinske sigurnosti u danu kada su bili najponosniji”, naglasio je Anušić.

Čestitao je svima koji su bili uključeni u organizaciju svečanog mimohoda te posebnu zahvalu uputio pripadnicima Hrvatske vojske i načelniku Glavnog stožera Oružanih snaga Republike Hrvatske general-pukovniku **Tihomiru Kundidu**.

Uoči mimohoda predsjednik Republike Hrvatske i vrhovni zapovjednik Oružanih snaga Republike Hrvatske **Zoran Milanović** rekao je: „Slavimo pobjede, ne mrzimo nikoga”, poručivši kako su u mimohodu najimpresivniji ljudi te da smo zbog njih danas ovdje.

Predsjednik Hrvatskoga sabora **Gordan Jandroković** naglasio je da Hrvatska ovim mimohodom pokazuje sve što je postigla u posljednjih trideset godina, kao nacija i kao narod.

„Ponosni smo na postignuća, ali posebno na naše hrvatske branitelje, na prvog predsjednika **Franju Tuđmana**, na tadašnje političko vodstvo i sve koji su sudjelovali u veličanstvenim vojnim pobjedama.”

Predsjednik Vlade Republike Hrvatske **Andrej Plenković** izrazio je zadovoljstvo zajedništvom, istaknuvši koliko je važno da naši ljudi vide koliko je hrvatska država snažna, a jedan od simbola i stupova hrvatske države, naglasio je, „naše su Oružane snage, naša vojska, policija, Civilna zaštita, Hrvatske gorske službe spašavanja i svi ostali koji su danas u postroju”.

„Vjerujem da će svi biti ponosni na one koji su za Hrvatsku dali najviše”, rekao je premijer Plenković.

HRVATSKE BRATOVŠTINE „BOKELJSKA MORNARICA 809” NA MIMOHODU

U svečanome vojnom mimohodu u Zagrebu, u sklopu sastava članica Saveza povijesnih postrojbi hrvatske vojske, nastupile su u zajedničkom odredu i hrvatske bratovštine „Bokeljska mornarica 809“ iz Zagreba, Splita, Rijeke i Pule.

Združeni odred hrvatskih bratovština „Bokeljska mornarica 809“ predvodio je **kapetan Ivan - Ivo Petković**.

„Časnici i mornari hrvatskih bratovština „Bokeljska mornarica 809“ oduvijek su svojom prisutnošću iskazivali vjernost svojoj domovini i čast izgubljenim životima u borbi za današnju neovisnost i mir“, poručeno je iz bratovština nakon mimohoda.

GRAĐANI SVJEDOČILI VOJNOJ SPREMNOSTI I OPREMLJENOSTI

Svečani vojni mimohod započeo je u 17 sati u Ulici grada Vukovara, intoniranjem hrvatske himne i minutom šutnje za sve poginule, nestale i umrle hrvatske branitelje. Na svečanoj tribini pokraj spomenika dr. Franji Tuđmanu mimohod su pratili najviši državni dužnosnici, predstavnici međunarodne zajednice te brojni gosti.

U mimohodu je sudjelovalo više od 3600 pripadnika Oružanih snaga Republike Hrvatske, Ministarstva unutarnjih poslova, Ravnateljstva civilne zaštite, Hrvatske gorske službe spašavanja, Pravosudne policije, Hrvatske vatrogasne zajednice, hrvatskih branitelja, povijesnih postrojbi te savezničkih oružanih snaga. Posebno se istaknula brojnost žena u postrojbama – njih 217, kao i simbolika generacijske povezanosti, s najmlađim sudionikom od 18 godina i najstarijim od 63 godine. Na mimohodu su prvi put sudjelovali pripadnici oružanih snaga partnerskih zemalja i to Republike Albanije, Republike Litve, Mađarske, Velikog Vojvodstva Luksemburga, Republike Poljske, Portugalske Republike, Slovačke Republike, Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Sjeverne Irske te Nacionalne garde Minnesote (SAD).

Tijekom mimohoda građani su imali priliku vidjeti spektakularan prikaz modernog naoružanja i vojne opreme. U zračnom dijelu programa sudjelovalo je više od 40 letjelica, uključujući devet borbenih aviona Rafalea, helikopteri Black Hawk i Kiowa Warrior, akrobatska grupa Krila Oluje i protupožarni zrakoplovi Canadair. Posebnu pozornost izazvali su novi borbeni sustavi poput tenkova Leopard 2A4 i borbenih vozila pješništva Bradley, FPV dronova te besposadni zrakoplovni sustavi Bayraktar.

U motoriziranom dijelu prikazano je više od 500 borbenih i neborbenih vozila, među kojima su oklopna vozila Patria, višecijevni lanseri raketa Vulkan i desantni brodovi Hrvatske ratne mornarice. Putem videozida građani su mogli pratiti i mimoplov mornaričkih snaga, prikaz snage i sposobnosti Hrvatske na moru.

Mimohod je pokazao visoku razinu osposobljenosti, spremnosti i profesionalnosti hrvatskih obrambenih snaga, ali i tehnološki napredak Hrvatske vojske kao ključne sastavnice sustava domovinske sigurnosti. Ova svečanost nije bila samo vojni prikaz, već snažna poruka zajedništva, ponosa i zahvalnosti onima koji su stvarali slobodnu Hrvatsku.

Mimohod je još jednom potvrdio međunarodni ugled i poziciju Hrvatske vojske kao pouzdanog i ravnopravnog partnera u NATO savezu i Europskoj uniji, spremnog za sve izazove suvremenoga sigurnosnog okruženja.

Ministarstvo obrane i Oružane snage Republike Hrvatske iskazali su zahvalu svim sudionicima i građanima koji su svojim dolaskom i podrškom pridonijeli da ova obljetnica ostane trajno sačuvana u našoj zajedničkoj povijesti.

„OLUJA” NAJVEĆA VOJNA POBJEDA U DOMOVINSKOM RATU

Vojno-redarstvena operacija „Oluja” predstavlja najveću pobjedu u Domovinskom ratu. Proslavom Dana pobjede i domovinske zahvalnosti i Dana hrvatskih branitelja 5. kolovoza svake godine obilježava se i slavi pobjeda u Domovinskom ratu koja je dovela do oslobođenja preostalog okupiranog teritorija Republike Hrvatske, omogućila mirnu reintegraciju hrvatskog Podunavlja te stvorila preduvjete za postizanje mira.

U „Oluji”, u kojoj je bilo angažirano gotovo 200 tisuća hrvatskih vojnika, u samo 84 sata oslobođeno je više od 11 tisuća četvornih kilometara dotad okupiranog područja ili 18,4 posto ukupne površine Hrvatske.

Hrvatske snage krenule su u operaciju istodobno iz 30 pravaca na bojišnici dugoj 700 kilometara, a oslobođanjem Knina, središta neprijateljske pobune u Hrvatskoj, već drugog dana operacije ostvaren je najvažniji strateško-politički i vojni cilj ne samo „Oluje” nego i cijeloga Domovinskog rata.

Nakon četverogodišnje okupacije gotovo trećine hrvatskog teritorija, života u izbjeglištvu, granata koje su danonoćno prijetile, brojnih neuspješnih pregovora i inicijativa, Republici Hrvatskoj nije preostalo ništa drugo nego vlastitom oružanom silom osloboditi hrvatski teritorij u cijelosti.

TRIDESET GODINA OD "OLUJE"

Republika Hrvatska 5. kolovoza obilježila je Dan pobjede i domovinske zahvalnosti, Dan hrvatskih branitelja, kao i trideset godina od operacije „Oluja“, povijesne vojne akcije kojom je 1995. godine oslobođeno više od 11 tisuća četvornih kilometara okupiranog teritorija.

Središnja proslava održana je u Kninu, gdje su 5. kolovoza 1995. hrvatske snage ušle u tadašnji glavni grad samoproglašene Republike Srpske krajine. Na kninskoj tvrđavi tradicionalno je podignuta hrvatska zastava, dok su brojna izaslanstva položila vijence i zapalila svijeće u čast poginulih branitelja.

Premijer Andrej Plenković istaknuo je važnost operacije, naglasivši kako se svake godine okupljamo u Kninu ne samo da bismo se prisjetili nego i potvrdili što „Oluja“ znači, na što nas obvezuje i čemu uči.

„Već je trideset godina prošlo od Oluje i još su živa sjećanja na dane ponosa i slave. Trideset godina otkako se Hrvatska oslobodila i osigurala svoju budućnost. I svake se godine ovdje u Kninu, pod ovim nebom slobode, okupljamo s istim osjećajima - ponosom na pobjedu, zahvalnošću prema braniteljima i pijetatom prema poginulima.“

Plenković je rekao da je „Oluja“ donijela preokret te otvorila put prema miru u regiji, poručivši kako je mir trajna obveza koja zahtijeva stalnu budnost i ulaganje u sigurnost. „Oluja“ je potvrdila hrvatsku snagu koja, kako je dodao, „ne porobljuje nego oslobađa, koja ne prijete nego štiti i snagu koja ne razara već stvara“.

„Ta snaga nije se ugasila u ‘Oluji’, ona i danas živi u svakom domovini vjernom hrvatskom vojniku, kao i u svakom hrvatskom čovjeku, ma gdje živio, u Hrvatskoj ili diljem svijeta, ona se očituje u svakom hrvatskom uspjehu, u svakoj našoj pobjedi, u svakoj pa i teškoj odluci ko-

” Hrvatska snaga ne porobljuje nego oslobađa, ne prijete nego štiti, ne razara već stvara

jom zajedno gradimo sigurnu, slobodnu i dostojanstvenu državu”, poručio je te se prisjetio i svih onih koji su dali život za slobodu.

„Njihova žrtva nije broj, nego zavjet - zavjet zahvalnosti jer je Hrvatska zahvaljujući njima postala svoja, suverena i slobodna”, rekao je Plenković te istaknuo da se ne smiju zaboraviti ni oni koje još tražimo, 1.744 nestale osobe.

Svečanosti u Kninu nazočili su i predsjednik Republike Zoran Milanović, predsjednik Sabora Gordan Jandroković te brojni ministri i saborski zastupnici. Predstavnici političkih stranaka prisjetili su se značaja operacije u uspostavi

BRANITELJSKE ZAHVALNICE ZA POSTROJBE ZBORNOG PODRUČJA GOSPIĆ

Nakon središnje proslave Vojno-redarstvene operacije „Oluja” u Kninu, ministar branitelja **Tomo Medved** u Gospiću je uručio braniteljske zahvalnice.

Dobile su ih postrojbe koje su djelovale na zbornom području Gospić kao potvrda da se ne zaboravlja njihov doprinos u stvaranju samostalne i slobodne Hrvatske.

„Sve naše postrojbe odradile su posao na najbolji mogući način”, rekao je Medved.

Umirovljeni brigadir Hrvatske vojske **Miodrag Hećimović** prisjetio se više nego zahtjevnog terena, gdje su ginuli i Ličani i Pažani i Rabljani i Riječani, ali nitko, naglasio je, nije odstupio.

„Rekli smo, idemo još jače, da dođemo na državnu granicu.”

državnog suvereniteta te uloge hrvatskih oružanih snaga u obrani domovine. Na svečanosti u Kninu vojska i policija pokazale su spremnost i snagu spektakularnim preletima Rafalea, vojnim demonstracijama i izložbama naoružanja.

U Vukovaru i drugim gradovima diljem zemlje također su održane komemoracije, a izaslanstva su polagala vijence pokraj spomenika poginulim braniteljima ■

” Ključ za budućnost je u aktivnom radu na očuvanju identiteta, povezivanju s Republikom Hrvatskom, većoj vidljivosti u Crnoj Gori i prilagodbi modernim načinima kulturnog djelovanja. Ako se te šanse iskoriste strateški, moguće je osigurati trajnu i ponosnu prisutnost Hrvata u Boki, Svebarju i šire

HRVATI U CRNOJ GORI PRED OZBILJNIM IZAZOVIMA I VAŽNIM PRILIKAMA

Intervju vodio: Nikola Dončić
Foto: Haris Mekić, privatna arhiva

Na razmeđi suvremenih izazova i povijesnih korijena, Hrvati u Crnoj Gori ostaju vjerni svome jeziku, kulturi i osjećaju pripadnosti. Hrvatsko nacionalno vijeće, najaktivnije u očuvanju opstojnosti Hrvata u Crnoj Gori, i dalje predvodi **Zvonimir Deković**, čiji je ponovni izbor za predsjednika potvrda kontinuiteta i povjerenja koje mu hrvatski narod iskazuje. S prvim čovjekom krovne institucije hrvatske zajednice osvrnuli smo se na najvažnija postignuća njegova dosadašnjega mandata, s posebnim naglaskom na povrat Doma kulture „Josip Marković“ u Donjoj Lastvi, ali i na aktualne izazove, poput slabije institucionalne vidljivosti i demografske ugroženosti hrvatskoga naroda. Razgovarali smo i o planovima za budućnost, osobito o radu s mladima te očuvanju kulturne baštine Hrvata u Boki kotorskoj i ostatku Crne Gore.

Gospodine Dekoviću, čestitamo na ponovnom izboru za predsjednika Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore. Ovaj kontinuitet govori o povjerenju koje uživate u hrvatskoj zajednici. Kada pogledate na prethodni mandat, što biste izdvojili kao najznačajnije postignuće, a s druge strane, koje izazove i dalje smatrate aktualnim? Što će biti ključni prior-

iteti Hrvatskoga nacionalnog vijeća pod Vašim vodstvom u sljedećem razdoblju?

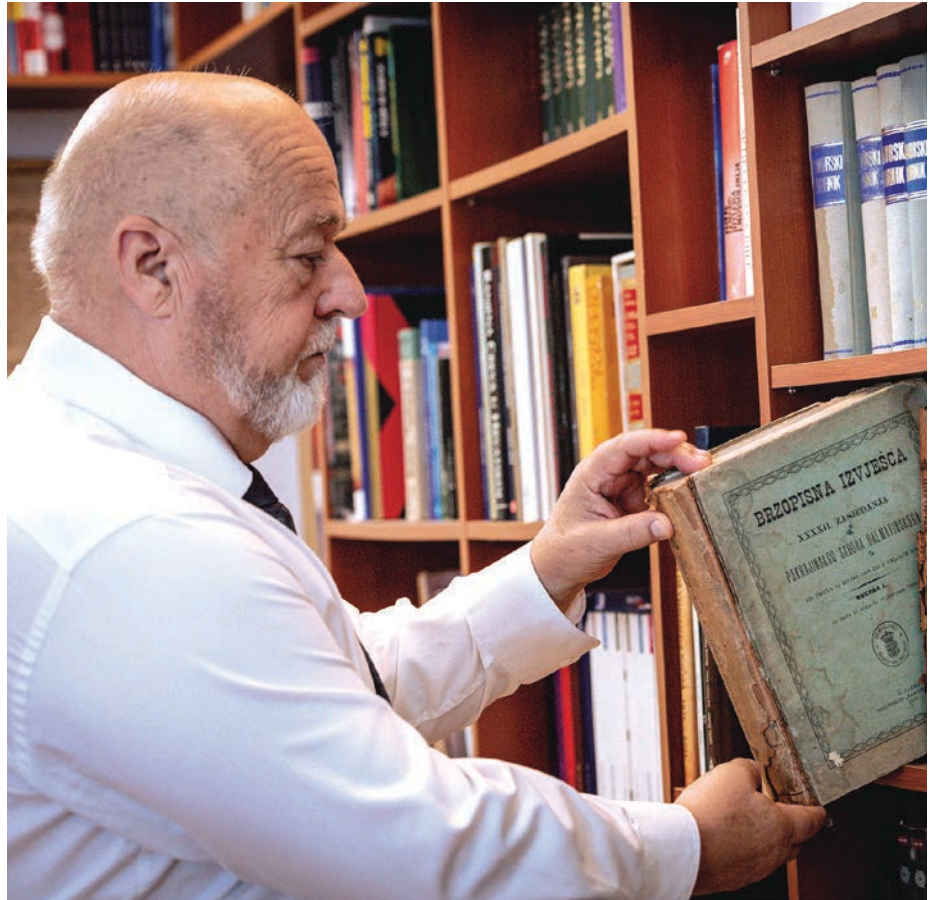
Kada pogledam na prethodni mandat, posebno bih istaknuo jačanje institucionalne vidljivosti i prepoznatljivosti Hrvatskoga nacionalnog vijeća, kako u Crnoj Gori tako i u institucijama Republike Hrvatske. Uspjeli smo unaprijediti suradnju s obrazovnim i kulturnim ustanovama, realizirali smo niz projekata koji su se ticali kulturne baštine i identiteta hrvatske zajednice, a posebno sam pon-

osan na kontinuirani rad s mladima – jer oni su jamstvo našeg opstanka i razvoja.

Povrat Doma kulture „Josip Marković“, koji je izvoriste djelovanja hrvatske zajednice, možemo smatrati vrhuncom zalaganja Hrvatskoga nacionalnog vijeća u sinergiji s matičnom domovinom i potrebne upornosti koja je u ovom slučaju dobila epilog nakon punih četrnaest godina.

Među izazovima koji i dalje ostaju aktualni svakako su demografski problemi, iseljavanje, starenje

” Prisetnost i angažman službenog Zagreba pružaju i osjećaj sigurnosti, ali i priznanja pripadnicima hrvatske zajednice u Crnoj Gori, što dodatno motivira na očuvanje vlastitog identiteta i aktivno sudjelovanje u društvenom životu. U konačnici, bez te podrške, procesi asimilacije i depopulacije mogli bi biti znatno brži i pogubniji za opstanak zajednice

populacije, ali i potreba za jačanjem institucionalne potpore na lokalnoj i državnoj razini. I dalje ćemo se zalagati za ravnopravnu zastupljenost Hrvata u tijelima vlasti i u procesima odlučivanja, što smatramo temeljem svake istinske manjinske politike.

U sljedećem razdoblju ključni prioriteti Hrvatskoga nacionalnog vijeća bit će jačanje obrazovnih i kulturnih programa na hrvatskom jeziku, očuvanje i promocija hrvatske kulturne baštine Boke kotorske te daljnje osnaživanje položaja hrvatske zajednice uz institucionalne mehanizme, kako u Crnoj Gori tako i u suradnji s Republikom Hrvatskom. Poseban naglasak staviti ćemo na mlade – uz obrazovanje, povezivanje i aktivno uključivanje u rad zajednice.

Vjerujem da samo snažna, svjesna i povezana zajednica može očuvati svoj identitet u suvremenim izazovima.

U odgovoru na prethodno pitanje osvrnuli ste se na povrat Doma kulture „Josip Marković” u Donjoj Lastvi, što doista predstavlja jedan od važnijih događaja u novijoj povijesti ovdašnje hrvatske zajednice. S obzirom na tradicijsku vrijednost tog prostora, ali i mogućnosti koje on nudi za očuvanje i razvoj kulturnog, obrazovnog i identitetskog života Hrvata u Boki i šire, koji su konkretni planovi za njegovu namjenu i sadržaje? Kolike su financijske mogućnosti za njegovu rekonstrukciju i u kojem vremenskom okviru se može očekivati da prostor bude stavljen u funkciju?

Povrat Doma kulture „Josip Marković” u Donjoj Lastvi doista ima iznimni značaj za hrvatsku zajednicu u Boki kotorskoj. Taj prostor ne samo da ima snažno simbolično značenje kao mjesto okupljanja i kulturnog stvaralaštva generacija Hrvata u ovom

kraju, već pruža i stvarne mogućnosti za revitalizaciju kulturnog, obrazovnog i identitetskog života zajednice.

U planu je da Dom kulture postane multifunkcionalni centar koji će ujediniti više sadržaja: kulturne aktivnosti - redovito održavanje izložbi, kazališnih predstava, koncerata i književnih večeri s ciljem promocije hrvatske kulture i jezika; obrazovne programe - organizaciju radionica, predavanja i tečajeva za sve generacije, od djece do umirovljenika; arhiv i dokumentacijski centar - prostor za čuvanje i prezentaciju građe koja svjedoči o prisutnosti i doprinosu Hrvata u Boki; središte zajednice - prostor za rad hrvatskih institucija i udruga, kao i mjesto za svakodnevna okupljanja i susrete.

Kada je riječ o financijama, trenutno se radi na osiguravanju sredstava iz više izvora: državnoga proračuna – kako Crne Gore tako i Republike Hr-

vatske (putem Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske); fondova Europske unije i iz međunarodnih projekata, uz apliciranje na natječaje za kulturnu infrastrukturu i prekograničnu suradnju; iz donacija i partnerstava, uključivanjem lokalnih i međunarodnih donatora te suradnjom s nevladinim sektorom.

Procijenjeni troškovi rekonstrukcije ovise o stanju objekta i obuhvatu radova, ali se okvirno govori o stotinama tisuća eura. Prva faza – upis vlasništva, projektna dokumentacija i potrebne dozvole – već su u pripremi. Ako sve bude teklo prema planu, očekuje se da bi prve aktivnosti u obnovljenom prostoru mogle započeti za dvije godine. Zaključno, povrat Doma kulture „Josip Marković” nije samo fizičko vraćanje jednog prostora, već važan korak u dugoročnom jačanju kulturnog i identitetskog opstanka Hrvata u Boki.

Osim iznimno važne uloge Vlade Republike Hrvatske u povratu Doma kulture „Josip Marković” i izražene spremnosti da pomogne u njegovoj obnovi, službeni Zagreb čvrsto i u kontinuitetu stoji uz hrvatsku zajednicu u Crnoj Gori, podupirući projekte iz kulture, obrazovanja, tradicije te informiranja. Smatrate li da je takva podrška zapravo presudna za očuvanje autohtonoga hrvatskog naroda u Crnoj Gori, posebno u vremenu kada je demografska i politička pozicija manjinskih nacionalnih zajednica sve izazovnija?

Takva podrška je svakako presudna. U vremenu kad su manjinske nacionalne zajednice suočene s brojnim izazovima, od demografskog osipanja do smanjene političke vidljivosti, institucionalna i kontinuirana pomoć matične države ima ključnu ulogu u očuvanju identiteta, jezika, kulture i zajedništva.

” Sve dok manjine ne budu percipirane kao bogatstvo, a ne teret, teško je očekivati sustavnu podršku, a ne samo deklarativnu inkluzivnost

Podrška koju Vlada Republike Hrvatske pruža hrvatskoj zajednici u Crnoj Gori, povratom važnih objekata poput Doma kulture „Josip Marković”, ali i financiranjem kulturnih, obrazovnih i informativnih projekata, nije samo simbolična, već i praktična potpora koja omogućuje opstanak i razvoj zajednice na terenu.

Takva prisutnost i angažman službenog Zagreba pružaju i osjećaj sigurnosti, ali i priznanja pripadnici-

ma hrvatske zajednice u Crnoj Gori, što dodatno motivira na očuvanje vlastitoga identiteta i aktivno sudjelovanje u društvenom životu. U konačnici, bez te podrške, procesi asimilacije i depopulacije mogli bi biti znatno brži i pogubniji za opstanak zajednice.

Za razliku od Republike Hrvatske, koja hrvatsku zajednicu u Crnoj Gori dosljedno podupire, čini se da odnos institucija Crne Gore prema Hrvatima nije ni približno na istoj razini. Godine iza nas svjedoče o izostanku stvarne institucionalne potpore. Primjerice, Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, koji raspolaže s više od milijun eura godišnje, znao je hrvatskim udrugama dodijeliti tek simbolične iznose od nekoliko tisuća eura. Kako to tumačite s obzirom na činjenicu da Hrvati baštine gotovo dvije trećine ukupnoga kulturnog nasljeđa Crne Gore te postoji li, po Vašemu mišljenju, politička volja da se takav odnos promijeni?

” **Što se tiče institucionalne svijesti u Crnoj Gori, može se reći da ona postoji, ali nije uvijek dovoljno snažna niti dosljedna. Postoje određeni pomaci i deklarativna podrška, ali nerijetko izostaju konkretne mjere i sustavna zaštita prava manjinskih zajednica**

Tumačenje takvog odnosa institucija Crne Gore prema hrvatskoj manjini treba sagledavati u širem društveno-političkom kontekstu zemlje. Unatoč formalnim obvezama koje proizlaze iz Ustava Crne Gore i zakon-

skog okvira koji jamči prava manjina, u praksi često dolazi do zanemarivanja manjinskih zajednica koje nemaju snažnu političku pozadinu ili nisu brojana značajne. Hrvatska zajednica u Crnoj Gori, iako povijesno iznimno važna i bogata kulturnom baštinom, brojem članova ne predstavlja relevantan politički faktor, što je vjerojatno jedan od razloga za nedostatak institucionalne potpore.

Pritom se čini da je financijska diskriminacija Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava simptom šireg problema, manjka političke volje i sustavne neosviještenosti o važnosti očuvanja hrvatske kulturne baštine u Crnoj Gori. Ako uzmemo u obzir da Hrvati baštine gotovo dvije trećine ukupnoga kulturnog nasljeđa Crne Gore, onda je dodjeljivanje simboličnih iznosa uistinu porazno i pokazuje neusklađenost između onoga što manjine znače za identitet države i onoga koliko se to vrednuje u praksi.

Postoji li politička volja za promjenama? Trenutačno se ne vidi jasan signal koji bi upućivao na odlučan zaokret. Potrebna je snažnija artikulacija i zahtjev same zajednice, ali i pritisak međunarodnih institucija te intenzivniji angažman Republike Hrvatske u sklopu bilateralnih odnosa i diplomatskih kanala. Sve dok manjine ne budu percipirane kao bogatstvo, a ne teret, teško je očekivati sustavnu podršku, a ne samo deklarativnu inkluzivnost.

Jedan od ozbiljnih problema s kojim se hrvatska zajednica u Crnoj Gori suočava jest i kontinuirano prekranje povijesnih činjenica, od prisvajanja katoličkih crkava i kulturnih dobara pa sve do svojatanja zaslužnih pojedinaca hrvatske narodnosti. U takvom kontekstu posebno je važna uloga Hrvatskoga nacionalnog vijeća, koje uporno i argumentirano reagira u zaštiti kulturnog i identitetskog nasljeđa, ali i u borbi protiv procesa tihe, često nametnute asimilacije. Kako ocjenjujete rezultate tih napora i postoji li institucionalna svijest u Crnoj Gori o ozbiljnosti tog problema?

Hrvatska zajednica u Crnoj Gori već dulje vrijeme suočava se s izazovima vezanim uz očuvanje svoga kulturnog, vjerskog i nacionalnog identiteta. Prekranje povijesnih činjenica, prisvajanje katoličkih crkava i kulturnih dobara te ignoriranje ili svojatanje doprinosa istaknutih Hrvata u Crnoj Gori predstavljaju ozbiljan problem koji zadire u temeljna prava jedne nacionalne manjine.

U tom kontekstu, uloga Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore iznimno je značajna. Naš kontinuiran rad na dokumentiranju, reagiranju i javnom istupanju u cilju zaštite identitetskih vrijednosti hrvatske zajednice pridonosi ne samo očuvanju povijesne istine, već i jačanju svijesti o prisutnosti i doprinosu

Hrvata u crnogorskom društvu. Naša nastojanja su u velikoj mjeri usmjerena protiv procesa asimilacije koji, iako često suptilan, ima dugoročne posljedice na opstanak zajednice.

Što se tiče institucionalne svijesti u Crnoj Gori, može se reći da ona postoji, ali nije uvijek dovoljno snažna niti dosljedna. Postoje određeni pomaci i deklarativna podrška, ali nerijetko izostaju konkretne mjere i sustavna zaštita prava manjinskih zajednica. Ove godine dobar je primjer Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija Crne Gore, koje je prepoznalo značaj Hrvatske nastave u Tivtu i Kotoru. Potrebna je jasnija politička volja i snažnija suradnja između institucija i predstavnika manjina kako bi se osigurala puna jednakopravnost i zaštita kulturne baštine svih naroda koji žive u Crnoj Gori.

Upravo u kontekstu zaštite identiteta i otpora asimilaciji, poseban izazov predstavlja rad s mladima i očuvanje jezika kao temeljnog dijela kulturne baštine. Svjesni smo da bez aktivnog prijenosa jezika, kulture i tradicijske vrijednosti na mlađe generacije nema ni stvarne budućnosti zajednice. Koliko su, po Vašem sudu, dosadašnji obrazovni programi i inicijative bili učinkoviti u tom smislu i što Hrvatsko nacionalno vijeće planira poduzeti kako bi mladi Hrvati u Crnoj Gori ostali povezani s vlastitim identitetom, jezikom i kulturom?

Vaše pitanje dotiče iznimno važno i osjetljivo područje - očuvanje nacionalnog identiteta uz jezik, kulturu i obrazovanje, posebno među mlađim naraštajima. Iskustvo pokazuje da su dosadašnji obrazovni programi i kulturne inicijative Hrvata u Crnoj Gori dali određene rezultate, ali da i dalje postoji potreba za njihovim sustavnim unaprjeđenjem i širenjem. Dosadašnji obrazovni napori, poput uvođenja Hrvatske nastave u Tivtu i Kotoru, kojoj ove godine obilježavamo njezinu dvadesetu godišnjicu,

”

Unatoč formalnim obvezama koje proizlaze iz Ustava Crne Gore i zakonskog okvira koji jamči prava manjina, u praksi često dolazi do zanemarivanja manjinskih zajednica koje nemaju snažnu političku pozadinu ili nisu brojčano značajne. Hrvatska zajednica u Crnoj Gori, iako povijesno iznimno važna i bogata kulturnom baštinom, brojem članova ne predstavlja relevantan politički faktor, što je vjerojatno jedan od razloga za nedostatak institucionalne potpore

pri tome imajući u vidu da svake godine nastavu pohađa više od pedeset učenika, poput organizacije ljetnih škola, kulturnih manifestacija i suradnje s institucijama iz Hrvatske, važan su korak u afirmaciji identiteta. Međutim, problemi se javljaju u kontinuitetu provedbe, ograničenim resursima i slabijem interesu mladih, dijelom i zbog procesa asimilacije i društvenog pritiska.

Ključni razlozi ili izazovi uključuju nedovoljnu institucionalnu podršku u školskom sustavu, ograničen broj nastavnog kadra za hrvatski jezik i kulturu, slabu integraciju sadržaja vezanih uz hrvatsku baštinu u redoviti kurikulum te migracije i demografski

pad zajednice. Hrvatsko nacionalno vijeće stoga planira unaprijediti postojeće obrazovne programe izradom novih nastavnih materijala, dodatnom edukacijom nastavnika i suradnjom s obrazovnim institucijama u Hrvatskoj.

U planu je pokretanje online platforme za učenje hrvatskoga jezika i kulture namijenjene mladima u Crnoj Gori, uključujući interaktivne sadržaje, kvizove, video lekcije i povezivanje s vršnjacima iz dijaspore, kao i organizaciju kulturnih kampova u Crnoj Gori i Hrvatskoj, gdje bi se uz radionice, umjetnost, glazbu i povijest jačala veza mladih s vlastitim identitetom.

Hrvatsko nacionalno vijeće želi dodatno uključiti roditelje i lokalnu zajednicu u prijenos jezika i običaja, uz obiteljske radionice, događaje i jačanje hrvatskih udruga kao lokalnih centara identiteta.

Planira se veće ulaganje u medije na hrvatskome jeziku, kako u tiskane (Hrvatski glasnik) tako i digitalne

(Radio Dux), koji bi bili prilagođeni mlađoj populaciji i služili kao alat identifikacije i izražavanja.

Mišljenja smo da je za očuvanje identiteta mladih Hrvata u Crnoj Gori ključno kombinirati formalno obrazovanje s neformalnim oblicima prijenosa kulturne baštine. Hrvatsko nacionalno vijeće svjesno je da je svaki izgubljeni mladi govornik i nositelj kulture nenadoknadiv gubitak te stoga svoje buduće aktivnosti sve više usmjerava upravo na mlade – kao temelj održanja zajednice.

Gledajući unaprijed, kako vidite budućnost hrvatske zajednice u Crnoj Gori u idućih nekoliko godina? Koji su najveći izazovi koje treba prevladati, a koje prilike treba iskoristiti kako bi se osigurala trajna prisutnost hrvatskoga identiteta u Boki kotorskoj, Svebarju te ostatku Crne Gore?

Budućnost hrvatske zajednice u Crnoj Gori, osobito u Boki kotorskoj, Svebarju i drugim dijelovima zemlje,

uvelike će ovisiti o sposobnosti same zajednice da očuva svoj identitet, prilagodi se suvremenim društvenim promjenama i izgradi mostove suradnje s većinskim društvom i institucijama.

Naveo bih nekoliko važnih čimbenika, prema mome mišljenju, koji će u budućnosti definirati status Hrvata u Crnoj Gori, poglavito Boki kotorskoj. Sve manji broj Hrvata u Crnoj Gori, posebno u Boki, ozbiljno ugrožava njihovu dugoročnu prisutnost, a iseljavanje mladih i opća depopulacija regije dodatno smanjuju potencijal za obnovu zajednice. Postoji snažan pritisak kulturne i jezične asimilacije, posebno u urbanim sredinama i među mlađom populacijom, dok nedostatak sustavne edukacije na hrvatskome jeziku i oskudni kulturni sadržaji mogu dovesti do gubitka identiteta budućih generacija. Iako postoji Hrvatska građanska inicijativa, utjecaj hrvatske manjine na političke procese u Crnoj Gori je

ograničen, osim u emancipatorskom procesu na većinu, a nedovoljna institucionalna podrška otežava borbu za prava i promociju hrvatske kulture i jezika. Kulturne ustanove koje se bave očuvanjem hrvatskoga identiteta često su nedovoljno financirane ili kadrovski oslabljene, pri čemu je prisutan i nedostatak strategije očuvanja kulturne baštine u manjinskim zajednicama. Boka kotorska je središte hrvatske kulturne baštine, prije svega Kotor, Perast, Dobrota, Tivat, Herceg Novi, ali i manja mjesta kao što su Gornji Stoliv i Gornja Lastva. Dakako, u ovom kontekstu potrebno je spomenuti i Budvu i Bar s velikim potencijalom za kulturni turizam. Hrvatska kultura i tradicija mogu se promovirati na festivalima, pomorskim manifestacijama, izložbama i suradnjom s UNESCO-om. Potrebno je istaknuti kako je suradnja s Republikom Hrvatskom na zavidnoj razini te da je matična država glavna potpora našoj zajed-

nici i to uz financiranje, obrazovanje i povezivanje te jačanje kulturnih i obrazovnih veza (stipendije, ljetne škole, razmjene), koje mogu pomoći u očuvanju jezika i identiteta.

Što se tiče manjinskih prava i međunarodnih standarda, treba imati na umu da Crna Gora teži članstvu u Europskoj uniji i mora poštovati manjinska prava; to je prostor za djelovanje i zaštitu interesa hrvatske zajednice. Angažiranje u civilnom sektoru i međunarodnim organizacijama može pomoći u jačanju utjecaja i vidljivosti, a zajedničko djelovanje pomaže boljoj koordinaciji između crnogorskih Hrvata, dijaspore i institucija u Hrvatskoj.

Hrvatska zajednica u Crnoj Gori nalazi se pred ozbiljnim izazovima, ali i važnim prilikama. Ključ za budućnost je u aktivnom radu na očuvanju identiteta, povezivanju s Republikom Hrvatskom, većoj vidljivosti u Crnoj Gori i prilagodbi modernim načinima kulturnog djelovanja. Ako se te šanse

iskoriste strateški, moguće je osigurati trajnu i ponosnu prisutnost Hrvata u Boki, Svebarju i šire.

Koju biste najvažniju poruku za kraj željeli ostaviti svima koji prate ovaj intervju, a posebno onima koji se bore za očuvanje hrvatskoga identiteta u Crnoj Gori?

Najvažnija poruka koju bih želio ostaviti svima, a osobito onima koji se bore za očuvanje hrvatskoga identiteta u Crnoj Gori, jest: ***budite ponosni na svoje korijene, negujte svoj jezik, kulturu i običaje, jer u tome leži vaša snaga i trajnost!***

Očuvanje identiteta nije povratak u prošlost, već hrabro svjedočenje tko ste u sadašnjosti, s pogledom prema budućnosti. Čuvajući svoje, ne isključujete druge, već obogaćujete zajednicu u kojoj živite. Ustrajte, budite složni i povezani, jer i najmanja iskra može osvijetliti put generacijama koje dolaze, kao što i mi koristimo svjetlo koje su nam ostavili oni koji su ponosno koračali Bokom prije nas ■

HRVATSKA OTVORENA ZA SURADNJU, ALI OČEKUJE KONKRETNE KORAKE CRNE GORE U RJEŠAVANJU OTVORENIH PITANJA

Tijekom susreta s predsjednicom saborskog Odbora za poljoprivredu Marijanom Petir, crnogorska diplomatkinja Jelena Ražnatović izrazila je interes za jačanje međuparlamentarne suradnje i prijenos hrvatskih iskustava u pristupnim pregovorima, dok je Petir istaknula važnost reformi u Crnoj Gori i rješavanja otvorenih bilateralnih pitanja

Tekst: Hrvatski sabor
Foto: Hrvatski sabor, Vlada Crne Gore

Prva savjetnica i privremena otpravnica poslova crnogorskog veleposlanstva u Hrvatskoj **Jelena Ražnatović** posjetila je krajem lipnja Hrvatski sabor kako bi predsjednici saborskog Odbora za poljoprivredu **Marijani Petir** prenijela zamolbu predsjednika Odbora za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje Skupštine Crne Gore **Dejana Đurovića** za uspostavljanje suradnje.

„Hrvatska i Crna Gora dvije su prijateljske, susjedne države i saveznice u sklopu NATO saveza”, uvodno je rekla Ražnatović te je iskazala interes za međuparlamentarnu suradnju na razini odbora nadležnih za poljoprivredu i ruralni razvoj.

„Zaključivanje pregovora o članstvu Crne Gore u Europskoj uniji prioritet je Crne Gore, a plan je da se pregovori zaključe do kraja 2026. godine, dok je za 11. poglavlje o poljoprivredi i ruralnom razvoju planirano zaključivanje pregovora do kraja 2025. Stoga su Skupštini Crne Gore i nadležnom odboru važna iskustva koja je Hrvatska imala u pregovaračkom procesu i harmonizaciji nacionalnog zakonodavstva europskom acqisu”, dodala je Ražnatović.

Podsjetivši sugovornicu kako je Republika Hrvatska susjednim zemljama pružala i pruža podršku na njihovu europskom putu, kako na političkoj razini tako i uz prijenos znanja, Petir je ponovila otvorenost Hrvatske za suradnju te pritom naglasila važnost da i same države kandidatkinje pokažu svoju potpunu posvećenost zajedničkim europskim vrijednostima i učine potrebne reforme koje su preduvjet za zatvaranje pregovaračkih poglavlja.

Petir je na sastanku skrenula pozornost na otvorena pitanja koja opterećuju odnose dviju zemalja, ohrabrujući Crnu Goru da što prije pristupi njihovom rješavanju.

„Obeštećenje za prisilno zatočene državljane Republike Hrvatske u logorima smještenima na području Crne Gore u razdoblju od 30. rujna 1991. do 18. kolovoza 1992., poštovanje prava hrvatske nacionalne manjine u Crnoj Gori, rješavanje pitanja nestalih, kao i granice na moru, povrat broda ‘Jadran’ te preimenovanje bazena u Kotoru, za Hrvatsku predstavljaju prioritet u našim međusobnim odnosima”, naglasila je Petir.

Pozitivnim je, pak, ocijenila potpisivanje Ugovora između hrvatske i crnogorske vlade o darovanju i povratu nekretnine – Doma kulture „Josip Marković” u Donjoj Lastvi, koji su 1922. godine izgradili sami Hrvati iz Donje Lastve.

Ražnatović je izvijestila predsjednicu Odbora za poljoprivredu o tome kako je u tijeku dogovor oko termina sastanka nadležnih tijela Hrvatske i Crne Gore o nestalima, a da je sastanak Međuvladina mješovitog odbora za manjine dogovoren za kraj studenoga ili početak prosinca ove godine.

Predsjednica saborskog Odbora za poljoprivredu **Marijana Petir** zaključno je ponovila hrvatsku podršku proeuropskoj Crnoj Gori i naglasila kako je potrebno nastaviti raditi na rješavanju preostalih otvorenih pitanja, posvetiti se reformama i transformaciji društva radi daljnjeg približavanja Crne Gore europskoj obitelji ■

MINISTRICA GORČEVIĆ: „RAZGOVORI CRNE GORE I HRVATSKE IDU U DOBROM PRAVCU, VJERUJEM DA ĆE NAM BITI PODRŠKA I DALJE”

Pregovarački proces ide prema planu, a do kraja godine očekuju nas još dvije međuvladine konferencije, rekla je crnogorska ministrica europskih poslova **Maida Gorčević** tijekom saslušanja pred Odborom za europske integracije Skupštine Crne Gore, održanom u srpnju.

„Jedna s jeseni, za poglavlje 4 - Sloboda kretanja kapitala koje je spremno, a druga vjerovatno u prosincu za poglavlja 3, 6, 11 i 13 koja su također planirana za zatvaranje.”

Odgovarajući na pitanje kakva je situacija s poglavljem 31, koje se tiče vanjske, sigurnosne i obrambene politike, blokiranog od strane Hrvatske prošle godine, Gorčević je istaknula kako smatra da stvari idu u dobrom pravcu.

„Ne bih licitirala kada možemo očekivati zatvaranje ovog poglavlja, ali zaista smatram da Hrvatska jest prijatelj Crne Gore i vjerujem da će dodatno biti podrška i dalje“, odgovarila je Gorčević.

Za daljnje napredovanje ka Bruxellesu, zaključila je Gorčević pred odborom, potrebno je i da parlament na vrijeme odradi svoj dio posla.

■ U BOGDAŠIĆIMA OBLJEŽENA OBLJETNICA STRADANJA ŠEST NEVINIH HRVATA

Predstavnici Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore i Hrvatske građanske inicijative, zajedno s mještanima, i ove godine okupili su se 13. srpnja kako bi obilježili tužnu obljetnicu jednog od najstrašnijih zločina koji je ovo mjesto pogodilo tijekom Drugog svjetskog rata. Na današnji dan 1944. godine, na ovom prostoru, život je izgubilo šest nevinih Hrvata, koji su bili žrtve četničkog terora.

U znak sjećanja i poštovanja prema nedužnim žrtvama – **Anti N. Ciki, Jozi M. Markoviću, Luki N. Brkanu, Niku Petroviću, Danici Maslovar i Tripu Maslovaru** – prisutni su se najprije zajedničkom molitvom prisjetili njihove žrtve i patnje. Misa zadušnica istoga dana održana je u crkvi svetog Petra u Bogdašićima.

Na putu između Gornjih Bogdašića i Gornje Lastve i dalje stoji spomenik podignut 1979. godine, kao trajni podsjetnik na ovaj zločin. Postavljen na stijeni, spomenik u obliku kubusa s piramidalnim elementom simbolizira snagu i patnju, ali i odlučnost da se takvi događaji nikada ne zaborave.

Obilježavanje ovakvih datuma nije samo čin sjećanja, već i jasna poruka budućim generacijama – da zločini nad nevinima nikada ne smiju biti zaboravljeni, te da iz povijesti moramo crpiti pouke kako bismo spriječili ponavljanje takvih tragedija.

■ VUKSANOVIĆ ZAHVALIO HRVATSKOJ NA POMOĆI CRNOJ GORI

Hrvatska se među prvima odazvala pozivu Vlade Crne Gore, koja je zatražila međunarodnu pomoć u gašenju šumskih požara.

Tom prigodom **Adrijan Vuksanović**, predsjednik Hrvatske građanske inicijative i zastupnik u Skupštini Crne Gore, uputio je predsjedniku Vlade Republike Hrvatske **Andreju Plenkoviću** „iskrenu zahvalu na brzoi nesebičnoj odluci o upućivanju kanadera za pomoć u gašenju požara u Crnoj Gori”.

U telefonskoj komunikaciji, Vuksanović je istaknuo kako ova gesta Republike Hrvatske ima iznimnu težinu, osobito u trenucima kada se i sama suočava s ozbiljnim požarima i brojnim izazovima u borbi protiv vatrene stihije.

„Angažman hrvatskih zračnih snaga u Crnoj Gori nije samo čin konkretne pomoći, već i snažna poruka solidarnosti i međusobne podrške među državama. Ovakvi trenuci pokazuju koliko je važno njegovati dobrosusjedske odnose i biti oslonac jedni drugima u kriznim situacijama”, poručio je predsjednik Hrvatske građanske inicijative.

Hrvatska građanska inicijativa izražava zahvalnost Republici Hrvatskoj na pomoći koja nadilazi granice i potvrđuje istinske vrijednosti zajedništva i humanosti.

■ SKUPŠTINA CRNE GORE USVOJILA DOPUNE ZAKONA O ZAŠTITI KULTURNIH DOBARA

Skupština Crne Gore usvojila je dopune Zakona o zaštiti kulturnih dobara, kojim se prvi put uvodi poseban program zaštite nematerijalnih kulturnih dobara upisanih na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva UNESCO-a.

Ovaj značajan iskorak u kulturnoj politici države Crne Gore predstavlja važnu prekretnicu i za Bokeljsku mornaricu Kotor. Usvajanjem ovih dopuna otvara se institucionalni okvir koji će omogućiti da se kandidiraju programi financiranja održivosti, mjera zaštite značajnoga kulturnog dobra, edukativnih aktivnosti, kao i drugih segmenata rada Bokeljske mornarice Kotor koji pridonose očuvanju i razvoju nematerijalnoga kulturnog nasljeđa.

Zakon o zaštiti kulturnih dobara sada prepoznaje mogućnost donošenja posebnog zakona kojim se uređuje status nosilaca ovih kulturnih dobara – što je prvi i ključni korak u donošenju Lex Specialisa za Bokeljsku mornaricu Kotor. Time će se ova drevna bratovština još snažnije pozicionirati u pravnom i institucionalnom okviru države, čime se dobivaju novi mehanizmi zaštite i podrške za očuvanje više od dvanaest stoljeća bogate tradicije.

Bokeljska mornarica Kotor zahvalila je svima koji su dali doprinos ovome važnom procesu.

■ **JAKŠIĆ-STOJANOVIĆ INICIRALA SURADNJU S NACIONALNIM SAVJETIMA**

Na inicijativu Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija održan je sastanak s predstavnicima Savjeta manjinskih naroda u Crnoj Gori.

Ministrica **Anđela Jakšić-Stojanović**, državni tajnici **Dragan Marković** i **Fikret Lulanaj**, kao i ravnatelj Ravnateljstava **Svetlana Drobñjak** i **Dragan Mijušković** razgovarali su s **Momčilom Vuksanovićem** (Srpsko nacionalno vijeće), **Suljom Mustafićem** (Bošnjačko vijeće), **Faikom Nikom** (Albanski nacionalni savjet), **Sabrijom Vulićem** (Savjet Muslimanskog naroda u Crnoj Gori) te **Zvonimirom Dekovićem** (Hrvatsko nacionalno vijeće).

Glavna tema bila je razmatranje mogućnosti suradnje između ovog ministarstva i manjinskih zajednica, s ciljem unapređenja obrazovnog sustava i kvalitetnijeg obrazovanja pripadnika manjinskih naroda. Imajući u vidu izazove s kojima se manjinske zajednice suočavaju, razmotrena su potencijalna rješenja i strateški pravci za unapređenje pristupa obrazovanju, ostvarivanje jednakih prava i očuvanje kulturnog identiteta.

Dijalog je poslužio kao platforma za razmjenu ideja o jačanju obrazovnih resursa i razvijanju programa usmjerenih ka specifičnim potrebama manjinskih naroda. Posebno je istaknuta važnost međusobnog razumijevanja i suradnje.

■ **ODRŽANA 51. TRADICIONALNA LASTOVSKA FEŠTA U GORNJOJ LASTVI**

U predivnom ambijentu Gornje Lastve, ispred crkve i Doma kulture „Ilija Marković“, održana je 2. kolovoza 51. Lastovska fešta – tradicionalna manifestacija koja već više od pola stoljeća okuplja mještane, posjetitelje i zaljubljenike u kulturnu baštinu Boke kotorske.

Publika je uživala u nastupu Glazbeno-prosvjetnog društva Tivat, dok je poseban ugođaj bio pri svečanome izvođenju Kola Bokeljske mornarice, u izvedbi Podružnice iz Tivta. Glazbeni dio večeri zaokružio je popularni sastav „Trend bend“ iz Splita, koji je rasplesao publiku i osigurao sjajnu atmosferu do kasno u noć.

Uz bogat program, posjetitelji su imali priliku uživati i u raznovrsnoj ugostiteljskoj ponudi, koja je dodatno obogatila doživljaj fešte pod zvjezdanim nebom.

Organizatori iz Kulturno-zavičajnog udruženja „Napredak“ izrazili su zadovoljstvo velikim odazivom i zahvalili svima koji su pridonijeli uspjehu još jedne večeri ispunjene tradicijom, zajedništvom i pozitivnom energijom.

Lastovska fešta još jednom je potvrdila svoj status jednog od najvažnijih kulturnih događaja Gornje Lastve, okupljajući mještane i posjetitelje u proslavi tradicije i zajedništva koji ovu manifestaciju čine prepoznatljivom u čitavoj Boki.

■ **DAN ZAJEDNIŠTVA, KULTURE I OBIČAJA HRVATA U BOGDAŠIĆIMA**

U organizaciji Hrvatske udruge „Gornji Bogdašići“, čiji je predsjednik **Elvis Brkan**, održano je 9. kolovoza u Bogdašićima, u zaseoku Brkani, tradicionalno druženje Hrvata iz mjesta i dijaspore.

Događaju su prisustvovali brojni gosti i uzvanici, među kojima su bili **Boris Belanić**, opunomoćeni ministar Veleposlanstva Republike Hrvatske u Podgorici, **Jasminka Lončarević**, generalna konzulica u Kotoru, **Zvonimir Deković**, predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore te župnik **don Dražen Kraljić**.

Druženje je proteklo u ugodnoj i prijateljskoj atmosferi, uz prisjećanje na zajedničku povijest i naglasak na važnost očuvanja hrvatskoga identiteta i kulture u Boki kotorskoj. Ovakvi susreti već tradicionalno okupljaju Hrvate iz raznih krajeva, pružajući priliku za jačanje zajedništva, suradnje i međusobnog razumijevanja.

Organizatori su izrazili zahvalu svima koji su sudjelovali i podržali događaj, uz nadu da će druženje u Bogdašićima i ubuduće ostati važan dio okupljanja hrvatske zajednice u Crnoj Gori.

Druženje je organizirano uz potporu Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske i Hrvatskoga nacionalnog vijeća.

Na druženju su uručene zahvalnice institucijama i pojedincima na potpori.

U Bogdašićima proslavljen blagdan svetoga Petra

Kako hrvatski narod ove godine slavi 1100. obljetnicu splitskih crkvenih sabora i 1100. obljetnicu krunidbe prvoga hrvatskog kralja Tomislava, izvještene su tomu u znak zastave Crne Gore, Hrvatske i Vatikana

Tekst: Župa svetoga Petra u Bogdašićima
Foto: Radio Dux

Na blagdan svetoga Petra apostola, 29. lipnja u Bogdašićima je bilo posebno svečano jer je toga dana proslavljen župni blagdan i patron župe te su služene dvije svete mise.

Jutarnju misu u deset sati predslavio je **don Dražen Kraljić**, upravitelj župe koji je u propovijedi upoznao vjernike sa životopisom svetoga Petra, kao i svetoga Pavla koji se istog dana zajednički slave.

Posebno je svečana bila večernja sveta misa koju je predslavio kotorski biskup, **mons. Mladen Vukšić** uz koncelebraciju župnika i još nekoliko svećenika Kotsorske biskupije.

U svojoj propovijedi biskup Vukšić se osvrnuo na život i duhovnu veličinu svetoga Petra te je naglasio važnost svjedočenja vjere u svakodnevnom životu, ističući kako su sveti Petar i Pavao primjer hrabrosti, pouzdanja u Božju providnost i vjernosti pozivu, unatoč progonstvima i kušnjama.

Na kraju jutarnje i večernje svete mise, don Dražen je zahvalio svima koji su sudjelovali u proslavi i pomogli da sve protekne dostojanstveno i svečano te je napomenuo kako se nalazimo u Crkvenoj jubilarnoj godini u kojoj možemo zadobiti potpuni oprost, objasnivši načine i uvjete za to.

Samoj svečanosti pridonijela je i procesija s kipom svetoga Petra nakon večernje mise, kao i druženje koje je nastavljeno ispred župne crkve.

Kako hrvatski narod ove godine slavi 1100. obljetnicu splitskih crkvenih sabora i 1100. obljetnicu krunidbe prvoga hrvatskog kralja Tomislava, izvešene su tomu u znak zastave Crne Gore, Hrvatske i Vatikana.

Dan prije održana je misa bdijenja u večernjim satima, a nakon toga nastup klapa „Jadran“ i „Gašler“, uz degustaciju hrane od koprive i pića, koja je prvi put održana u Bogdašićima u organizaciji Hrvatske udruge „Gornji Bogdašići“.

Illuminacija je ove godine izostala zbog nepovoljnih vremenskih uvjeta ■

Molitva i zajedništvo na Verigama uz Gospu od Anđela

Blagdan Gospe od Anđela poseban je ne samo po duhovnom značaju, već i po poruci nade, oprosta i Božje blizine – poruci koja i danas odjekuje jednako snažno kao u vremenu svetoga Franje

Tekst i foto: Radio Dux

U povodu blagdana Gospe od Anđela, drugoga kolovoza je u istoimenoj kapelici na Verigama svečano slavljena sveta misa. Euharistijsko slavlje predvodio je kotorski biskup **monsinjor Mladen Vukšić**.

U svojoj propovijedi biskup Vukšić osvrnuo se na značenje samoga blagdana, koji je duboko ukorijenjen u franjevačkoj duhovnosti. Podsjetio je kako je sveti Franjo Asiški, prema predaji, upravo u jednoj malenoj

crkvi pokraj Asiza – Porcijunkuli, posvećenoj Gospi od Anđela – imao viđenje Blažene Djevice Marije okružene anđelima, uz Krista. Na njezino pitanje što želi, Franjo je odgovorio kako želi milost oprosta za sve koji ondje dolaze. Taj trenutak postao je temelj za tzv. Porcijunkulski oprost, koji se i danas može zadobiti uz ispunjenje određenih uvjeta.

Biskup je naglasio kako je ovaj blagdan duboko povezan s milošću oprosta.

„Ovo je godina milosrđa, milost potpunog oprosta. Pokojni papa Franjo je udijelio, a današnji papa potvrdio da u ovoj jubilarnoj godini vjernici mogu dobiti potpuni oprost u odabranim crkvama svojih biskupija. Mi smo to objavili i u našoj katedrali, a prilika za zadobivanje potpunog oprosta bit će i za blagdan Velike Gospe na otoku Gospe od Milosti“, rekao je biskup Vukšić.

U propovijedi se posebno osvrnuo na potrebu obnove duhovnog života u današnjem svijetu.

„Sveti Franjo je imao u vidu ne samo svoje spasenje, nego i spasenje svega čovječanstva. U srednjem vijeku ljudi su više razmišljali o vječnome životu nego mi danas. Danas nas često obuzima mentalitet svijeta u kojem zaboravljamo na duhovnu dimenziju i spasenje duše“, poručio je biskup.

Poseban naglasak stavio je na važnost ispovijedi, opisujući je kao ključni korak u odnosu s Bogom.

„Ispovijed je temelj – priznati svoje slabosti, otvoriti se milosti i krenuti putem vječnosti. Na žalost, danas mnogi misle da nemaju grijeha, ali svi griješimo, ponekad i nesvjesno. Moramo se zapitati – što je s našom dušom?“

Na kraju mise **don Srećko Majić** zahvalio je biskupu, svećenicima i okupljenim vjernicima na zajedništvu u slavlju ovoga značajnog blagdana.

Blagdan Gospe od Anđela poseban je ne samo po duhovnome značaju, već i po poruci nade, oprosta i Božje blizine – poruci koja i danas odjekuje jednako snažno kao u vremenu svetoga Franje ■

Slavili svetu Anu i Joakima u Kotoru i Kavču

Don Ante Dragobratović u svojoj propovijedi ističe problem današnjeg egoizma i nedostatka brige za potomstvo, što duboko utječe na sudbinu djece i društva u cjelini

Tekst: Nikola Dončić
Foto: Haris Mekić

U malenoj crkvi svete Ane, smještenoj u srcu kotorskoga Staroga grada, tradicionalno je 26. srpnja proslavljen blagdan roditelja Blažene Djevice Marije, svete Ane i svetoga Joakima.

Pitoreskna crkvičica iz 12. stoljeća, koju krase freske poznatoga kotorskog slikara **Lovra Dobričevića**, nastale tri stoljeća kasnije, okupila je vjernike iz Staroga grada te obližnjih župa – Dobrote, Škaljara i Mula.

Sveto euharistijsko slavlje predvodio je **don Ante Dragobratović**, župnik u Dobroti i upravitelj župe Kotor.

U svojoj propovijedi don Dragobratović je, osvrnuvši se na život svete Ane i Joakima, protkan iznimnom pobožnošću i iskrenom željom za djetetom, izdvojio temu obitelji i rađanja djece, oduvijek važnog dijela ljudskog života.

Iako su stoljećima unatrag roditelji često prolazi kroz različite teškoće kako bi dobili djecu, a želja za potomcima smatrana je blagoslovom i ispunjenjem, današnje vrijeme donosi nove izazove i promjene u shvaćanju roditeljstva i obiteljskih vrijednosti.

Don Dragobratović u svojoj propovijedi ističe ove promjene, istaknuvši problem današnjeg egoizma i nedostatka brige za potomstvo, što duboko utječe na sudbinu djece i društva u cjelini.

„Roditelji majke Kristove bili su žalosni što dugo vremena nisu mogli imati djecu, pa su molili i postili da im Bog podari dijete. Za razliku od njih, današnji bračni parovi u velikom broju ne žele djecu, a ako i žele, imaju jedno ili dvoje. Neki roditelji, na žalost, ubijaju začeto dijete i prije nego što se rodi. I, sve to rade u ime svoje, takozvane, navodne slobode. To je, na nesreću, samo jedan običan egoizam i hedonizam“, istaknuo je u propovijedi don Dragobratović, dodavši kako se današnji roditelji nedovoljno brinu o svojoj djeci, često ih prepuštajući ulici.

„I onda, umjesto da plaču djeca, plaču njihovi roditelji“, naglasio je don Dragobratović, koji je zazvao Gospu, svetu Anu i svetoga Joakima da grešnim roditeljima današnjice isprosi milost te ih odvedu na put pravog odgoja djece i budućih naraštaja ■

SVETA MISA U CRKVI SVETE ANE U KAVČU

Prve nedjelje nakon blagdana svete Ane tradicionalno je održana sveta misa u crkvi svete Ane u Kavču, na kojoj je uz domaće vjernike sudjelovao i veleposlanik Republike Hrvatske u Crnoj Gori **Veselko Grubišić** s pratnjom.

U vjerskoj i molitvenoj atmosferi **don Dražen Kraljić**, župnik župe svetog Petra u Bogdašićima, prisutnima je predočio kratki životopis ovo dvoje svetaca koji se nalazi u jednom apokrifnom spisu pod nazivom „Jakovljevo protoevanđelje“.

Ujedno, četvrte nedjelje u srpnju u Katoličkoj crkvi obilježava se Svjetski dan baka i djedova te starijih osoba, koji je proglasio papa Franjo.

Don Kraljić na kraju svoje propovijedi potaknuo je prisutne da mole i zahvaljuju Bogu za bake i djedove, ako su živi, te da se brinu o njima koliko mogu, a ako su pokojni da mole za pokoj njihovih duša zahvalni na svemu što su za nas tijekom ovozemaljskog života učinili.

Župa svetog Petra u Bogdašićima

Škaljari u zagrljaju Gospe Snježne

Blagdan koji stoljećima u Škaljarima spaja vjeru, tradiciju i zajedništvo, u čast Majci koja je u svakoj generaciji ostala svjetlo nade i pouzdanog zagovora

Tekst: Nikola Dončić
Foto: Haris Mekić

U Škaljarima se tradicionalno 5. kolovoza, s dubokom pobožnošću i radošću, obilježava blagdan Gospe Snježne, čija tradicija u ovome kotorskom kraju datira još iz 15. stoljeća.

Ovaj marijanski blagdan, koji spaja pučku pobožnost i bogatu povijest, okuplja vjernike u crkvi Gospe od Snijega, gdje je ovogodišnje euharistijsko slavlje predvodio **monsinjur Mladen Vukšić**, kotorski biskup.

U propovijedi prožetoj dubokom porukom vjere, mons. Vukšić potaknuo je vjernike na razmišljanje o ulozi Blažene Djevice Marije kao uzora vjerničkog života, oblikovanog poslušnošću, vjerom i povjerenjem u Božju volju.

„Kad malo bolje analiziramo njezin život ili događaje iz njezina života, od rođenja do smrti, vidimo da je ona uvijek prihvaćala Božju volju, da je ona uvijek obraćala pažnju i osobnost na Božju riječ. Živjela je u toj Božjoj riječi onako kako je Bog od nje tražio. Stoga, nije čudo što je toliki broj crkava i kapelica posvećen njoj u čast.”

U svojoj homiliji biskup Vukšić osvrnuo se i na izazove koje je Blažena Djevica Marija prolazila kroz život: od bijega u Egipat odmah nakon Isusova rođenja, preko drukčijih društvenih mjerila koje su nakon progonstva prolazili u novoj sredini, pa do trenutka kada je, kao majka, stajala pod križem gledajući smrt svoga sina.

„Unatoč svim nevoljama i teškoćama, kako govore evanđelja, ona je u svom srcu razmišljala o svemu onome

što joj je Bog obećao. Razmišljala je što su joj ljudi govorili o njezinu sinu, od onih pastira koji su se došli prvi pokloniti i onih mudraca izdaleka... Sve je to ona u svome srcu prebiralala i kao takva ostala je vjerna Bogu i Božjoj riječi”, rekao je kotorski biskup.

Živjela je, dodao je, kao i svaki drugi vjernik.

„Nije smatrala da ne treba ići u hram zbog toga što je rodila Sina Božjega. Naprotiv, ona i njezin sin Isus redovito su išli u sinagogu, svake subote, izvršavali sve dužnosti i propise Zakona koje je Mojsije odredio. Bili su, dakle, svega svjesni, ali isto tako i svjesni da moraju biti s Bogom, ostati u njegovoj blizini i vršiti njegove zapovijedi. Tu je njezina veličina, tu je njezin sjaj, što je živjela po Božjoj riječi i ostala vjerna Bogu“, naglasio je monsinjor Vukšić.

Blažena Djevica Marija znala je da je Bog taj koji joj je dao sve milosti i darove, a ona, istaknuo je kotorski biskup, nije to zaboravila do kraja života.

„A kad je umrla, uznesena je na nebo, da njezino tijelo ne iskusi raspadanje i smrtnost, koje iskušavaju i prolaze druga tijela. Tu je veličina Blažene Djevice Marije i zato je mi častimo.“ Monsinjur Vukšić svoju je propovijed obogatio i dojmljivom anegdotom o misionaru u Japanu koji je, putujući vlakom, molio brevijar. Kada mu je ispala slika Blažene Djevice, dijete iz obitelji koja je sjedila nasuprot njega upitalo ga je: „Gospodine, je li to vaša majka?“ Zbunjeni misionar odgovorio je potvrdno, a dječak je, gledajući sliku pa svećenika, rekao: „Ne sličite baš na nju.“ Te riječi, ispričao je biskup, ostavile su snažan dojam na svećenika, potaknuvši ga na osobnu duhovnu obnovu i dublje nastojanje da svojim životom što više nalikuje Mariji.

„I mi se trebamo zapitati – jesmo li slični svojoj Majci, ne toliko vanjskim izgledom koliko svojim životom?“, naglasio je biskup Vukšić. „Marija ostaje primjer i uzor cijelom čovječanstvu te cijeloj Crkvi u mnogim stvarima. Ona je u svojoj slobodi rekla Bogu da.“

U biskupovoj propovijedi nadalje se ističe kako Bog čovjeku prilazi s ljubavlju i povjerenjem, nudeći mu određenu ulogu u svom planu. Ne prisiljava, već poziva, očekujući slobodan odgovor.

„Bog i kad nudi čovjeku određenu ulogu i plan, očekuje da čovjek u svojoj slobodi to prihvati. I onda, ako smo prihvatili, očekuje se da držimo ono obećano, da održimo riječ. To je ljubav prema Bogu, a ljubiti Boga znači održati riječ. Da vjerujemo da ćemo biti njegovi, da ćemo se potruditi izvršavati njegove zapovijedi i savjete, a oni su uvijek za naše dobro. Nije to ograničavanje ljudske slobode. Nije to vezivanje čovjekovih ruku. Nije to uskraćivanje nečega. Nego, Božja zapovijed je upozorenje kako doći do cilja, kako doći do vječnog života“, naglasio je monsinjur Vukšić.

Dosta naših nevolja u ovozemaljskom životu, dodao je, posljedica je neizvršavanja Božjih zapovijedi, dok je Marija vršila zapovijedi, čuvala Božju riječ i o njoj razmišljala.

„Imamo mobitele i televizore, na društvenim mrežama i svatko od nas dobro zna koliko tamo potroši vremena. A, jesmo li uzeli Sveto pismo malo čitati, čak i na mobilnom telefonu? Imamo li vremena za to? Imamo li vremena jednom tjednom doći u crkvu na svetu misu?“, zapitao se biskup, istaknuvši kako znamo citirati puno ljudi iz bilo kojeg područja našeg života, a znamo li, naglasio je, što Bog kaže i što nam savjetuje.

„Braćo i sestre, lijepo se okupiti oko svoga Boga, ali ne samo koji put godišnje i ne samo u nekim prigodama, nego lijepo je na Boga misliti svaki dan preko molitve, osobne i obiteljske. Izmolite i pozdravite u obitelji Gospu. Hoće li čovjek u propast svijeta ako se pomoli?“

Monsinjur Vukšić pozvao je na kraju propovijedi vjernike da u svakodnevnom životu budu poput Marije – otvoreni Božjoj volji, poslušni njegovim riječima, ustrajni u molitvi i sakramentima.

Blagdan Gospe Snježne nije tek dan okupljanja vjernika iz Škaljara i susjednih župa, već živi podsjetnik pobožnosti, zajedništva i pučke tradicije.

Prije procesije središtem Škaljara, kotorskog naselja poznatog po snažnome hrvatskom identitetu, upravitelj župe don Ante Dragobratović zahvalio je biskupu i svećenicima na sudjelovanju u misnom slavlju, zboru svetog Mateja iz Dobrote na divnim glasovima te svima onima koji su učinili da svetkovina bude osobito lijepa.

Kult Gospe Snježne: Iz Rima do Škaljara

Prema tradiciji **papa Liberije** (352. - 366.) i rimski patricij **Ivan** iste su noći 5. kolovoza 352. godine u prikazanju ugledali blaženu Djevicu Mariju koja im je objavila da na mjestu gdje u Rimu bude pao snijeg sagrade hram njoj u čast. Snijeg je, prema tradiciji, pao na rimski brijeg Eskvilin. Mjesto pokriveno snijegom papa Liberije označio je kao prostor, a patricij Ivan je na svoj trošak na tom prostoru sagradio crkvu koja je dobila naslov Gospa Snježna ili sv. Marija Velika (Santa Maria Maggiore) jer je bila najveća od svih Gospinih crkava u Rimu. Od tada se kult Gospe Snježne širio u Crkvi - zapisao je negdašnji kanonik i škaljarski župnik **don Anton Belan** ■

CRKVA GOSPE OD SNIJEGA U ŠKALJARIMA

Izgradnja nove crkve Gospe od Snijega u Škaljarima započela je planski još 1883. godine, kada je određen teren za gradnju. Četiri godine kasnije, 1887., otkupljeno je zemljište koje je bilo u vlasništvu beneficija sv. Andrije iz Kotora.

Do 1895. godine izrađena su četiri različita arhitektonska projekta, a tek četvrti nacrt, koji je značajno smanjio prvobitne troškove s 23.790 na 20.000 fjorina, napokon je prihvaćen. Prema zapisu don Antona Belana, 1897. godine konačno je odobren projekt arhitekta **Milana Karlovca**, ali uz izmjene. Stara crkva nije srušena kako je ranije bilo predviđeno, već je odlučeno da se očuva, uz održavanje o trošku crkvinarstva.

Kamen temeljac nove crkve postavljen je 29. lipnja 1898. godine. Mještani su prikupili šest tisuća, a crkvinarstvo je dodalo tisuću i kupilo zemljište. U to vrijeme u Škaljarima je živjelo 670 katolika.

Do 1902. godine, uz dobrovoljni rad mještana i župljana, prikupljeno je dodatnih 14 tisuća kruna. Radove je izvodio **Anton Ilić**, a 29. lipnja 1903. godine crkvu je svečano posvetio kotorski biskup **Franco Uccellini-Tice**.

Najzaslužniji za realizaciju ovoga važnog projekta bili su župnici **don Ivan kan. Matković** i **don Marko kan. Vučković**.

Crkva je jednobrodna, s kvadratnom apsidom odvojenom voltom. Glavni oltar izrađen je u splitskoj radionici Pavla Bilinća, a ukrašen je kipovima sv. Luke i sv. Roka. Posebnu vrijednost ima kazetirani strop, kao i oltar, izrađeni prema nacrtima Antona Rossija.

U prvom desetljeću 20. stoljeća, hrvatski akademski slikar Ivan Volarić naslikao je 16 slika s prikazima svetaca. Križni put, s 14 postaja, potječe iz tirolske škole iz tog razdoblja.

Posebno štovanje uživa drveni kip Gospe od Snijega gotičkih obilježja, koji se tradicionalno nosi u procesiji

KRONIČAR BOKE I SVJEDOK ISTINE U VREMENU PROGONA

Danas, zahvaljujući don Ivu Stjepčeviću, imamo priliku čitati vrijedna djela, zapise i povijesne činjenice o jednome vremenu. Živio je časno, ali teško, kao Hrvat, svećenik i intelektualac koji je prošao kroz paradigmu progona i poraza u ime znanosti, vjere i povijesti. Njegove sjene danas mirno počivaju u Škaljarima, dok Lastva i Kotor nisu zaboravili njegovo ime

Tekst i foto: Božidar Proročić

Svećenici, pastiri duša u Gornjoj Lastvi, tijekom vijekova bili su most između malene zajednice i šireg svijeta. Oni su zapisivali sudbine, sastavljali pisma, vodili obrede koji su obilježavali životni put svakog pojedinca. Takav je bio i **don Ivo Stjepčević** - posvećen, mudar i nesebičan, oslonac svoga hrvatskog naroda, tihi, ali postojani čuvar vjere i nade.

Don Ivo Stjepčević, veliki istraživač i kroničar Boke kotorske, bio je neumorni tragalac za povijesnim istinama, predani čuvar kulturne baštine i posvećeni svećenik. Njegovo ime urezano je u temelje bokeljske prošlosti ne samo svojim prijevodima i skupljanjem dragocjenih dokumenata, već i posvećenim istraživanjem bogate povijesti Boke kotorske i njezina hrvatskog nasljeđa. Uz brojne spomenike kulture i tragove prošlosti, don Ivo je ostavio neizbrisiv pečat, pridružujući se plejadi onih koji su nosili križ borbe, intelekta i stradalništva. Na tom putu Kristova iskušenika prošao je borbu i stradanje, ali i ostavio neizbrisiv trag u kulturnoj i povijesnoj baštini Boke kotorske. Njegova misija nije bila samo svećenička, već i znan-

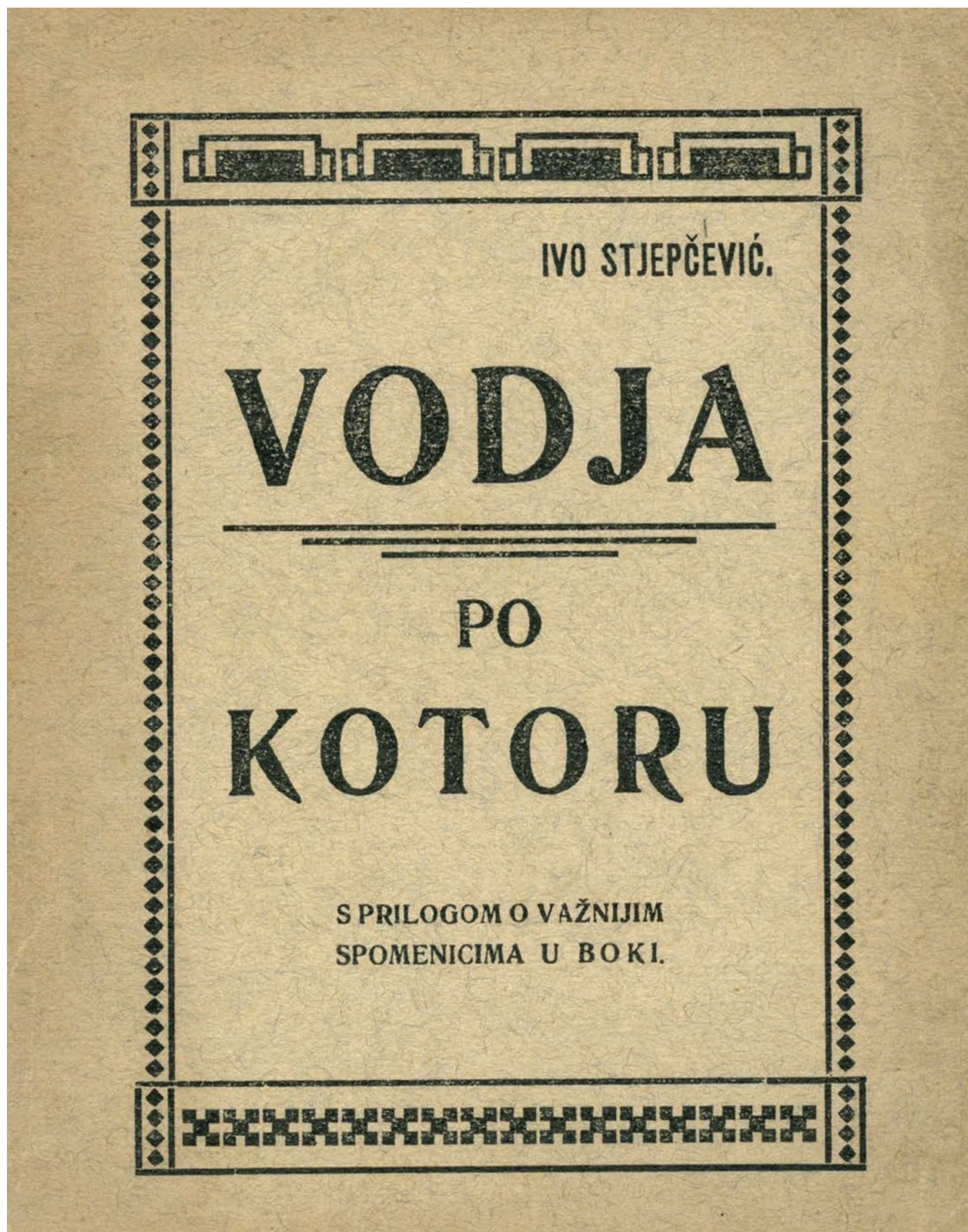

stvena, prosvjetiteljska i patriotska. Kao povjesničar i istraživač, neumorno je radio na očuvanju identiteta i dokumentiranju prošlosti, svjestan da se istina najbolje čuva uz pisanu riječ i sačuvane spomenike. Njegova predanost bila je ispunjena izazovima, ali i nepokolebljivim duhom, ostavljajući

budućim generacijama dragocjenu riznicu znanja o Boki kotorskoj i njezinu nasljeđu.

Don Ivo Stjepčević (16. kolovoza 1876., Gornja Lastva – 6. svibnja 1957., Kotor - Škaljari) bio je istaknuti hrvatski katolički svećenik i povjesničar, posvećen izučavanju i očuvanju identiteta Boke kotorske. Teološke studije završio je u Zadru, gdje je diplomirao 21. rujna 1899. godine bio zaređen za svećenika. Nakon povratka u rodni kraj neumorno je služio Kotorскоj biskupiji, obavljajući različite dužnosti – od župnoga pomoćnika do kaptolskoga vikara. Njegov rad i predanost zajednici učinili su ga jednim od ključnih svjedoka i tumača bokeljske prošlosti. Preminuo je u Kotoru, a njegovi zemni ostaci počivaju na groblju u Škaljarima, gdje je ostao trajni simbol posvećenosti i ljubavi prema Boki kotorskoj.

Don Ivo je dao nemjerljiv doprinos proučavanju opće i crkvene povijesti Boke kotorske. Njegov studiozan rad u arhivima i predanost prevođenju starih dokumenata rezultirali su vrijednim znanstvenim djelima, nezao bilaznim za istraživanje prošlosti.

IVO STJEPČEVIĆ.

VODJA

PO

KOTORU

S PRILOGOM O VAŽNIJIM
SPOMENICIMA U BOKI.

U svojoj prvoj publikaciji *Vođa po Kotoru* (Kotor, 1926.), don Ivo nije samo predstavio povijesni vodič kroz grad, već i detaljan opis njegovih znamenitosti, uključujući važne crkve, trgove, spomenike i gradske institucije. Posebnu pažnju posvetio je povijesnome kontekstu Kotora i Boke kotorske, analizirajući njihov razvoj od antičkog razdoblja, preko srednjeg vijeka, do suvremenih vremena. U ovom djelu don Ivo je dokumentirao i važne političke promjene koje su oblikovale Kotor, uključujući upravu pod Mletačkom Republikom, Osmanskim Carstvom i Austro-Ugarskom. Njegov opis kulturnog identiteta Boke, s posebnim akcentom na katoličku tradiciju i njezin značaj u očuvanju nacionalnoga duha, čini ovu knjigu jednim od najvažnijih izvora za proučavanje prošlosti ovoga kraja. Don Ivo je ovim i kasnijim djelima pokazao iznimnu sposobnost da spoji arhivsku preciznost s narativnom jasnoćom, čineći povijest dostupnom široj publici, a istodobno pružajući istraživačima neprocjenjive podatke o Boki kotorskoj.

Don Ivo Stjepčević je svojim predanim radom i znanstvenim pristupom demantirao velikosrpske nacionaliste koji su uporno nastojali Miholjsku prevlaku predstaviti kao isključivo srpski prostor, zanemarujući njezin stvarni povijesni i kulturni kontekst. U svojoj drugoj publikaciji *Prevlaka* (Zagreb, 1930.), don Ivo je stručno, argumentirano i precizno obradio temu Miholjske prevlake, potvrdivši njezin značaj u širem kontekstu bokeljske povijesti. Ova monografija i danas ostaje najpotpunije i najobrađenije djelo o ovome pitanju, objavljeno na hrvatskome jeziku.

Stjepčevićeva analiza podijeljena je u šest tematskih cjelina:

Postanak manastira i crkve sv. Mihovila – Donosi iscrpne podatke o osnivanju manastira, njegovoj izgradnji i arhitektonskim karakteristikama;

Zetski episkopi – U ovome djelu don Ivo Stjepčević jasno i argumentirano raskrinkava neutemeljene tvrdnje o tome da je sveti Sava Nemanjić odabrao Miholjsku prevlaku kao sjedište Zetske episkopije. On precizno navodi: „Nema dokaza da bi sveti Sava odabrao Prevlaku kao sjedište episkopije, naprotiv, postoje ozbiljne okolnosti koje govore o Zalatici (prim. aut. iako istorijski nepotkrijepljene).” Posebno značajan izvor koji don Ivo koristi u svojoj analizi jest tekst Domentijana, učenika svetog Save, koji eksplicitno piše da je Zetska episkopija bila osnovana pri crkvi svetog Mihaila pokraj Drepa. O nekakvom Drepu u blizini Prevlake nema nikakvih povijesnih podataka, što dodatno dovodi u pitanje tvrdnje velikosrpskih nacionalista koji su pokušavali nametnuti narativ o Prevlaci kao izvornome sjedištu episkopije. Don Ivo Stjepčević ne ostaje samo na negaciji neosnovanih tvrdnji, već prilaže bogatu dokumentaciju, oslanjajući se na nepobitne povijesne izvore i arheološke nalaze. Među važnim argumentima koje donosi su nedostatak suvremenih izvora koji potvrđuju da je Miholjska prevlaka ikada bila prvo sjedište Zetske episkopije. Svi podaci o episkopiji na Prevlaci javljaju se tek znatno kasnije, dok suvremeni izvori iz doba svetog Save ne spominju Prevlaku u tom kontekstu. Domentijanova tvrdnja o crkvi svetog Mihaila pokraj Drepa upućuje da je episkopija bila utemeljena na potpuno drugoj lokaciji, suprotno kasnijim tvrdnjama koje su se koristile u velikosrpskim mitovima. Nema dokaza da je sveti Sava osobno birao Prevlaku, što je jak argument kojim se pokušavala opravdati naknadna nacionalna mitologija. Autentični dokumenti Kotorske biskupije i Mletačke Republike jasno pokazuju da se Prevlaka spominje u kontekstu crkvene i društvene uloge mnogo kasnije i u potpuno drukčijim povi-

jesnim okolnostima. Arheološki nalazi potvrđuju da je crkveni kompleks na Prevlaci imao specifičnu sakralnu i kulturnu funkciju, ali da nema konkretnih pokazatelja o njegovu statusu kao prvog sjedišta Zetske episkopije. Ovim argumentima don Ivo Stjepčević je ne samo osporio velikosrpske konstrukcije, već je i postavio znanstvene temelje za daljnja istraživanja povijesti Zetske episkopije. Njegova analiza ostaje nezaobilazno polazište za svakoga tko se želi objektivno baviti poviješću Boke kotorske i njezinim crkvenim nasljeđem;

Političke prilike od polovice 14. do polovice 15. vijeka – Obraduje dinamične političke procese koji su utjecali na sudbinu Miholjske prevlake, uključujući vladavinu različitih sila i borbu za prevlast;

Porušenje crkve i manastira – Dokumentira razloge i posljedice razaranja ovoga sakralnog kompleksa, nudeći povijesne izvore koji objašnjavaju njegov nestanak;

Druško – Detaljno istražuje društveni i kulturni značaj Miholjske prevlake, s posebnim naglaskom na njezinu ulogu kao jezgre Miholjskoga zborna;

Dodatak – Donosi dopunske arhivske materijale i analize koje pružaju dublji uvid u temu.

Svojim radom don Ivo je raskrinkao nacionalističke falsifikate, oslanjajući se na povijesne izvore, arhivske dokumente i znanstvene metode. Njegova studija o Miholjskoj prevlaci predstavlja vrijedan doprinos proučavanju kulturne baštine Boke kotorske i njezine složene povijesne stvarnosti, jasno upućujući na to da ovo područje nije imalo isključivo srpski karakter, već je bilo dio širega mediteranskog i zapadnoeuropskoga kulturnog konteksta.

U svom djelu *Lastva* (Kotor, 1934.), don Ivo Stjepčević donosi cjelovit i detaljan prikaz nastanka Lastve, njezina historijata i razvoja uz društvene,

vjerske, ekonomske i političke utjecaje koji su oblikovali ovu zajednicu. Oslanjajući se na bogate izvore iz bokeljskih državnih i crkvenih arhiva, uspio je rekonstruirati povijesni kontinuitet ovoga mjesta, ističući njegov značaj u sklopu širega konteksta Boke kotorske. Njegovo istraživanje, koje se odlikuje preciznošću i temeljitošću, pruža dragocjene podatke o povijesnoj evoluciji Lastve, njezinu urbanističkome razvoju, vjerskim i društvenim institucijama, kao i o svakodnevnome životu njezinih stanovnika.

Iako nevelika opsegom, ova monografija sadrži bogatu građu koja obuhvaća značajne teme važne za razumijevanje prošlosti Lastve:

Položaj i toponimi – Donosi iscrpan opis prirodnih obilježja Lastve, uključujući reljef, klimu i vodotoke, također detaljnu toponomastiku kraja, zasnovanu na arhivskim podacima i terenskim istraživanjima;

Nadgrobni spomenici – Analizira antičke lokalitete groblja i nadgrobne spomenike, čime dokazuje postojanje naselja i vjerskih običaja još od najstarijih vremena;

Bokeljski mučenici – Posebnu pažnju posvećuje braći Andriji, Petru i Lovrincu, istaknutim mučenicima koji su vjekovima poštovani u Kotorскоj biskupiji, dokumentirajući njihovu važnost u vjerskoj i kulturnoj povijesti Lastve;

Crkvice i svetišta – Proučava male crkve, kapele i svetišta u Lastvi, prateći njihove povijesne zapise u arhivskim izvorima, također dajući uvid u duhovni život stanovništva u različitim razdobljima;

Sudstvo i pravni sistem – Analizira jurisdikciju kotorske općine nad Lastvom, funkcioniranje seoskih sudova i pravnu praksu mirenja i rješavanja sporova, oslanjajući se na sačuvane pravne akte i statute;

Zemljište i seljaci – Istražuje agrarno-proizvodne odnose, povijesne ugovore o obrađivanju zemlje, kao i način organizacije zemljišnoga

posjeda i seljačkih obveza tijekom stoljeća;

Zanimanja – Prikazuje glavne privredne aktivnosti Lastve, uključujući poljoprivredu, stočarstvo, obrt i pomorstvo, naglašavajući značaj pomorske trgovine i utjecaj obalnog načina života na razvoj mjesta;

Naselja i bratstva – Donosi povijesne podatke o nekadašnjim naseljima u okolici Lastve, uključujući Jakalj, Pasiglav i Rozgovčevo, kao i o prezimenima i bratstvima koja su igrala ključnu ulogu u formiranju lokalne zajednice;

Crkve i dvorci – Obrađuje ustroj župe Lastva, postojeće crkve, juspatronat pojedinih patricijskih obitelji, također značajne dvorce kotorskih patricija, među kojima se ističu Buća, Vračen i Pasquali, čiji su posjedi svjedočili o bogatstvu i utjecaju ovih obitelji u Boki kotorskoj.

Ovom monografijom don Ivo Stjepčević ne samo da je probudio interes povjesničara za dublje istraživanje prošlosti Lastve, već je ostavio neizbrisiv trag u proučavanju hrvatskoga kulturno-povijesnog identiteta ovoga kraja. Njegovo djelo predstavlja nezaobilazan izvor za svakoga tko želi razumjeti povijesne procese koji su oblikovali Lastvu, njezinu ulogu u razvoju Boke kotorske i značaj Hrvata u kulturnome i društvenome tkivu ovoga područja.

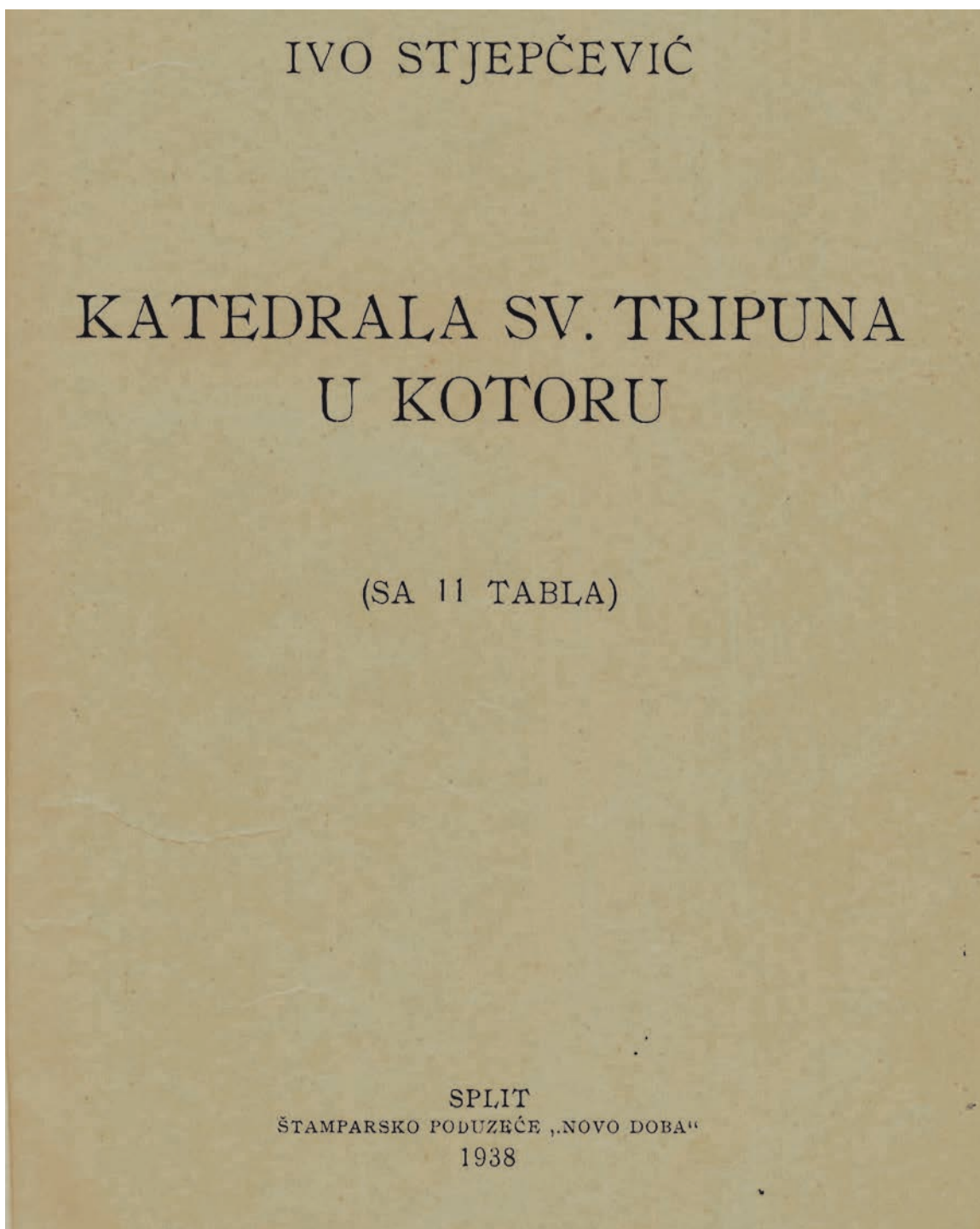
Kotorsko propelo je knjiga objavljena 1934. godine u Kotoru. Sam naziv sugerira duboku povezanost s religijskim i kulturnim aspektima Kotora. Propelo, kao simbol raspeća, odražava vjekovni duh kršćanstva utkan u kotorskoj tradiciji, koja se ogledala u duhovnome i kulturnome životu grada. U tom kontekstu važno je spomenuti don Iva Stjepčevića, jednoga od najistaknutijih svećenika Boke kotorske. Njegova predanost crkvenoj službi i zajednici ogledala se ne samo u obavljanju svetih obreda, već i u širenju prosvjete i kulturnog identite-

ta među vjernicima. Don Ivo je, poput svojih prethodnika, bio čuvar i svjedok povijesti jednoga kraja u kojem su se ispreplitali duhovnost i nasljeđe.

Kotorsko propelo obrađuje vjerske ili kulturne motive, a u njoj postoji i odraz onoga što je don Ivo Stjepčević zastupao, ne samo u liturgijskom već i u društvenom smislu. Kotorški svećenici, tijekom stoljeća, bili su vođe u životnim ciklusima svojih sugrađana, pružajući im duhovnu, moralnu i obrazovnu podršku, a upravo takav trag ostavio je i don Ivo. Zato Kotorsko propelo može biti shvaćeno ne samo kao simbol vjere, već i kao metafora za povijesni kontinuitet Kotora i njegovih duhovnih pastira, koji su generacijama oblikovali duh i identitet ove sredine.

Knjiga *Katedrala sv. Tripuna u Kotoru* autora don Iva Stjepčevića objavljena je 1938. godine u Splitu, u izdanju Štamparskog poduzeća „Novo doba“. Sadrži 101 stranicu teksta i 11 dodatnih tablica s ilustracijama, pružajući detaljan uvid u povijest, arhitekturu i umjetničke vrednosti kotorske katedrale posvećene svetome Tripunu. Ova studija predstavlja jedno od najvažnijih istraživanja o ovome iznimnome sakralnom objektu i njegovu značaju tijekom stoljeća, uključujući analizu arhitektonskih promjena, umjetničkih djela u katedrali, kao i povijesnu ulogu svetoga Tripuna u duhovnome i kulturnome životu Kotora.

Don Ivo Stjepčević, poznat kao jedan od najvažnijih duhovnih i intelektualnih autoriteta svoga vremena u Boki kotorskoj, ovom knjigom ne samo da je obradio arhitektonsko i umjetničko nasljeđe katedrale, već je i istaknuo njezinu duhovnu i simboličku ulogu. Katedrala sv. Tripuna svečano je posvećena 1166. godine i jedna je od najstarijih i najvažnijih sakralnih objekata na istočnoj obali Jadrana, čuvajući moći zaštitnika Kotora – svetoga Tripuna. Kult sv. Tripuna neobično je raširen u južnoj Ita-

liji (provincija Bari), gdje se prva crkva njemu u čast spominje 1326. godine.

U monografiji autor detaljno analizira i utjecaj različitih epoha na izgled i strukturu katedrale, od romanike, preko gotike, renesanse i baroka, sve do kasnijih restauracija. Također, osvjetljava povijesne okolnosti koje

su pratile njezin razvoj, uključujući utjecaj Venecije, Napoleonskih ratova i austrougarske uprave. Poseban segment posvećen je umjetničkim blagima katedrale, među kojima se ističu pozlaćeni relikvijari, srebrne procesijske krune, freske i rezbareni kameni detalji, koji svjedoče o bogatoj povi-

jesti i iznimnom značaju ove svetinje.

Knjiga *Katedrala sv. Tripuna u Kotoru* i danas predstavlja nezaobilazan izvor za povjesničare umjetnosti, istraživače sakralne arhitekture i sve one koji žele dublje razumjeti bogato kulturno i duhovno nasljeđe Kotora. Smatra se rijetkim i vrijednim izdan-

jem, koje se može pronaći u antikvarijatima i specijaliziranim bibliotekama, a pojedini njezini segmenti često se citiraju u radovima koji se bave kulturnom baštinom Boke kotorske.

Don Ivo Stjepčević je 1941. godine u Splitu objavio knjigu pod naslovom *Kotor i Grbalj: istorijski pregled* - djelo posvećeno povijesnome razvoju grada Kotora i obližnjega područja Grblja. Također pruža pregled političkih, društvenih i kulturnih aspekata ovih regija tijekom stoljeća.

Drugi svjetski rat nije zaobišao ni Jadran ni Boku kotorsku, donoseći sa sobom strahote sukoba, ideoloških podjela i neizvjesnosti. U tim burnim vremenima don Ivo Stjepčević, posvećen svome pastirskom pozivu, arhivisti i povijesnom istraživanju, nastavio je pratiti razvoj događaja, svjestan dramatičnih promjena koje su se događale u njegovoj domovini. Međutim, završetak rata za njega nije donio mir, naprotiv, postao je žrtva represije kao mnogi drugi intelektualci i svećenici toga doba.

Poput drevnih Kristovih vojnika, doživio je svoje javno „razapinjavanje” – pogon pod krinkom obračuna s „narodnim neprijateljima”. Pojam „ustaša” postao je široko korištena etiketa, iskorištena da se ukloni svaki Hrvat koji je ostao vjeran svojoj naciji, crkvi i kulturnome identitetu pod novim jugoslavenskim vlastima.

Don Ivo, tada već u sedmom desetljeću života, doživio je progon i stradanje, sudbinu koju su dijelili mnogi hrvatski svećenici diljem Dalmacije i Boke kotorske. **Fra Petar Bezina** u svojoj knjizi *Progoni biskupa, svećenika i redovnika splitske metropolije i zadarske nadbiskupije 1941. – 1992.* zapisao je da je don Ivo Stjepčević bio optužen da djeluje protiv državnoga i društvenoga uređenja SFRJ.

Uhićenje je uslijedilo 22. ožujka 1949. godine, kada ga je Udba privele pod optužbom da je surađivao

u „neprijateljskom radu” zajedno s **don Jakobom Vreskom** i još dvanaest građana. Suđenje je održano u Cetinju, a presudu je donio Vrhovni sud nakon javne rasprave od 14. do 21. studenoga 1949. godine.

Don Ivo je osuđen zbog navodnog djelovanja kao obavještajac talijanske službe Centro informativo, a zatim i Gestapoa, čime je optužen za djelo po članku 3., točki 3. Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države te što je nastavio svoj protunarodni rad u istoj organizaciji „Tajne organizacije Katoličke crkve”, zbog čega je optužen po članku 3., točki 8. i 10. tog zakona.

Osuđen je na šest godina zatvora, gubitak građanskih prava u trajanju od dvije godine, a također je i novčano kažnjen. Kako je zapisano, nije mu bilo dostupno pravo na žalbu, a njegov slučaj ostao je zapamćen kao primjer montiranoga političkog progona.

Slavo Stojković u zborniku Boka (32, str. 237-246) u radu *Prilozi za biografiju don Iva Stjepčevića* navodi da su don Iva, nakon suđenja, umjesto milicionera priveli budućni znanstveni radnici, među njima i **dr. Cjelimir Stanić**, koji je kasnije priznao da ga je bilo sram. Cijeli Kotor je tada vidio taj ponižavajući prizor, u kojem je dostojanstveni svećenik priveden kao kriminalac.

Na inzistiranje **dr. Hektora Dabinić**, direktora novoosnovanoga kotorskog arhiva, don Ivo je 1949. godine prebačen na rad u arhiv, jer je bio jedini kvalificirani arhivski istraživač u Kotoru. Ipak, režim mu nije dopustio slobodu – noći je provodio u Malom zatvoru, istome onom u kojem je nekada boravila blažena Ozana Kotorska, čijem se proglašenju za blaženicu posebno posvetio. Njegova svakidašnjica postala je simbol ironije sudbine – zatvorenik, ali i znanstvenik, povijesni istraživač, ali i žrtva progona.

U ljeto 1955. godine don Ivo je doživio moždani udar, zbog čega je ostao djelomično oduzet. Prebačen je u parohijski dom pokraj katedrale sv. Tripuna, gdje je proveo posljednje godine života, pod stalnim nadzorom vlasti.

Godine 1956., tada dvadesedvo-godišnji **Dušan Sindik** ga je posjetio i zapisao njegove riječi – drhtavim glasom pričao je o svim podmetanjima, posebno o apsurdnoj optužbi da je u sakristiji kotorske katedrale skrivao puškomitraljez. Za „pripadnost križarima” saznao je, kako je rekao, tek u zatvoru.

Don Ivo Stjepčević preminuo je 6. lipnja 1957. godine, u 81. godini života. Pokopan je bez ikakvih ceremonija, skromno i tiho, kako je i proživio posljednje godine.

Njegova posljednja knjiga, objavljena u godini smrti, bila je *Kulturni život starog Kotora* (Cetinje, 1957.), koju je napisao zajedno s Ristom Kovijanićem. Bio je to njegov posljednji trag u znanstvenome i kulturnome životu Boke kotorske.

Danas, zahvaljujući don Ivu Stjepčeviću, imamo priliku čitati vrijedna djela, zapise i povijesne činjenice o jednom vremenu. Živio je časno, ali teško, kao Hrvat, svećenik i intelektualac koji je prošao kroz paradigmatični progon i poraza u ime znanosti, vjere i povijesti. Njegove sjene danas mirno počivaju u Škaljarima, dok Lastva i Kotor nisu zaboravili njegovo ime.

Njegov život i djelo najbolje opisuje misao blaženoga Ivana Merza: „Dan što ga čovjek posveti drugome nije nipošto gubitak, već dobitak. Dani u kojima ne učinimo ništa za druge, već samo za se, to su izgubljeni dani.” Upravo ovim citatom najsnažnije se može opisati don Ivo Stjepčević – čovjek koji je, i u najtežim trenucima, nastavio služiti drugima, ostavljajući snažan trag u povijesti Kotora i Boke kotorske ■

foto: Aleksandar Gospić, izvor: HTZ

ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA

ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA: SNAGA PRIRODE, BOGATSTVO KULTURE

Šibensko-kninska županija očarava posjetitelje raznolikošću krajolika, bogatstvom kulturne baštine i autentičnim dalmatinskim načinom života. Bilo da tražite opuštanje na mirnim plažama, avanturu u prirodi, doticaj s poviješću ili vrhunske gastronomske užitke – ovdje ćete pronaći sve

Tekst: Turistička zajednica Šibensko-kninske županije

Šibensko-kninska županija obuhvaća jedan od najneobičnijih i ekološki najbolje očuvanih, gastronomski najbogatijih, ali još uvijek nedovoljno poznatih dijelova Hrvatske pa i Europe. Nalazi se u središnjem dijelu sjeverne Dalmacije, a obuhvaća najljepše hrvatske otoke, povijesno i zemljopisno najvrjedniji dio obale Jadrana, te prostranu, krševitu Zagoru. Zahvaljujući rijeci Krki koja protječe njezinim središnjim dijelom, na jedinstven

način su raznoliki krajolici povezani u osebujan spomenik prirode, ali i ukupne ljudske i hrvatske nacionalne povijesti. Na sjeveru županije je planina Dinara s najvišim planinskim vrhom Republike Hrvatske Sinjal (1.831 m), a na jugu, daleko na pučini mora, svjetionik Blitvenica. Na istoku se prostiru primoštenski vinogradi u kamenu, Rogoznica, a na zapadu Murter i Kornati.

foto: Dreamdivision

Šibensko-kninska županija obuhvaća ukupnu površinu od 5.670 četvornih kilometara, od čega kopnena površina iznosi 2.994 četvorna kilometra na kojoj u pet gradova: Šibeniku, Kninu, Vodicama, Drnišu, Skradinu, te u 15 općina: Bilice, Biskupija, Civoljane, Ervenik, Kijevo, Kistanje, Murter-Kornati, Pirovac, Primošten, Promina, Rogoznica, Ružič, Tisno, Tribunj i Unešić, prema popisu iz 2021. godine, živi 96.381 stanovnik. Prostor županije je duboko usječenim kanjonom rijeke Krke i Čikole te Pukljanskim jezerom i Šibenskim kanalom fizički razdvojen na dva dijela.

Rijeka Krka istodobno je ona veza koja je oduvijek integrirala dio prostora sjeverne i srednje Dalmacije u jedinstvenu cjelinu - šibensko područje. Za Šibensko-kninsku županiju rijeka Krka ima posebno značenje, kako zbog vodoopskrbe i hidroenergetskog potencijala, tako i zbog svoje prirodne i turističke atraktivnosti. Prema zemljopisnom položaju područje Šibensko-kninske županije predstavlja specifičnu i složenu prirodnu cjelinu, a prema reljefu, klimatskim, vegetacijskim, demografskim, socijalnim, kulturnim i gospodarskim obilježjima izdvajaju se otočno područje, zagorsko područje s Drnišom i Kninom i obalno područje s gradom Šibenikom kao gospodarskim, kulturnim i administrativnim središtem županije.

Obala je vrlo razvedena s brojnim uvalama i lučicama, te s 285 otoka, otočića i nadmorskih grebena, od kojih

ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA

Opći podaci	
Površina	2.994 km ²
Broj stanovnika	96.381 (popis 2021.)
Gustoća stanovništva	32,19 stanovnika/km ²
Broj gradova	5
Broj općina	15
Broj naselja	199
Sjedište županije	Šibenik
Župan	Paško Rakić

www.dalmatiasibenik.hr

je sedam stalno naseljenih otoka. Brojem i slikovitošću najviše se ističe kornatska skupina otoka. Zračna duljina obale iznosi 56,2 km, a stvarna 805,9 km. Grad Šibenik s 42.599 stanovnika (prema popisu iz 2021. god.) sjedište je

foto: Ivo Biočina, izvor: HTZ

županije. Šibenik se ističe svojim jedinstvenim položajem na obroncima brežuljaka sa sjeverne strane slikovitog i prostranog zaljeva na ušću rijeke Krke koji je kanalom sv. Ane spojen s morem.

Šibenik se pod današnjim imenom prvi put spominje 1066. godine u povelji kralja Petra Krešimira IV., zbog čega ga i nazivaju Krešimirovim gradom. Šibenik su utemeljili Hrvati prije više od tisuću godina pa je, prema tome, najstariji samorodan hrvatski grad na istočnoj obali Jadrana.

Šibensko-kninska županija ima iznimno značajan prometni položaj: povezana je Jadranskom magistralom s priobaljem, magistralnom cestom prema Kninu i BiH, te auto-cestom ka unutrašnjosti Hrvatske. Značajna je prometnica i željeznička pruga koja vodi prema Zagrebu i Splitu. U pomorskom prometu treba naglasiti značenje šibenske luke, kao i trajektne veze s Italijom. Dobru zračnu vezu sa Zagrebom i svijetom Šibensko-kninska županija ima preko zračne luke „Split“ u Kaštelima (45 km) i zadarske zračne luke u Zemunik (50 km).

Gospodarstvo Šibensko-kninske županije usmjereno je na djelatnosti trgovine, turizma i građevinarstva te na djelatnosti prerađivačke industrije kao najznačajnije gospodarske grane. Osim vodeće aluminijske industrije, u županiji postoji brodograđevna i industrija građevnog materijala, a izgrađeni su veći kapaciteti za finalizaciju proizvoda od mineralnih sirovina.

Iznimno značenje za gospodarstvo Šibensko-kninske županije ima razvoj turizma. Turistička ponuda još uvijek je usredotočena na obalni pojas, gdje se ostvaruje godišnje više od šest milijuna noćenja i boravi oko milijun turista. Ulaganja u turističke kapacitete u zaleđu koje ima veliki turistički potencijal zasigurno će omogućiti razvoj novih oblika ruralnog turizma. Izmjene i dopune prostornog plana Šibensko-kninske županije otvorile su mogućnost ulaganja u nove smještajne kapacitete. Smještajni kapaciteti na području Šibensko-kninske županije su više od 9.000 ležajeva u hotelima, više od 60.000 ležajeva u privatnom smještaju, više od 14.000 u kampovima i više od 4.000 vezova u 14 marina.

Ulaganja u vinarije i izgradnju uljara intenzivirale su sadnju novih vinograda i maslinika. Glavna vinogradarska područja su Pirovac-Skradin-Šibenik, Knin, Drniš-Promina i Primošten. Već izrađena studija „Plan navodnjavanja“ zasigurno će dati novi impuls razvoju tradicionalne poljoprivredne proizvodnje (voće, povrće). Uz spomenute poljoprivredne proizvode Šibensko-kninska županija postala je prepoznatljiva po proizvodnji pršuta, sira i školjaka.

Zahvaljujući dobrome geostrateškom položaju, značajnim investicijama u gospodarsku i prometnu infrastrukturu, Šibensko-kninska županija atraktivna je lokacija za ulaganja domaćim i stranim investitorima.

Šibenik – grad tisućljetne povijesti i UNESCO-ove baštine

U srcu županije smjestio se Šibenik – jedan od najstarijih izvorno hrvatskih gradova na Jadranu. Njegova kulturna i povijesna baština impresivna je i globalno priznata. Katedrala sv. Jakova, podignuta u 15. stoljeću, simbol je grada i ponos hrvatske arhitekture. Ova gotičko-renesansna građevina uvrštena je na UNESCO-ov popis svjetske baštine zbog svoje jedinstvene gradnje isključivo od kamena, bez vezivnih materijala, te 71 isklesane ljudske glave koje krase vanjštinu.

Šibenik je poznat i po svojim tvrđavama – Sv. Mihovil, Sv. Nikola, Barone i Sv. Ivan – koje ne samo da pričaju priče iz prošlosti, već nude i moderni doživljaj povijesti uz multimedijalne prezentacije i spektakularne panoramske poglede na grad i arhipelag.

Kanal sv. Ante i šibenski arhipelag – veličanstven ulaz u nautički raj

Ulazak u Šibenik morskim putem kanalom sv. Ante jedno je od najslikovitijih iskustava na Jadranu. Duž uređenih šetnica, vidikovaca i pristaništa otkrivaju se prirodne i kulturne ljepote, a šetnja završava pokraj veličanstvene tvrđave Sv. Nikole. Kanal se prirodno nastavlja u šibenski arhipelag, mozaik od više od 270 otoka i otočića, s otocima poput Zlarina, Prvića, Krapnja, Murtera, Kaprija i Žirja – svaki sa svojom posebnom pričom, tradicijom i šarmom.

Zlarin je poznat po koraljarstvu, Prvić po Faustu Vrančiću, Krapanj po spužvarima, a Murter po gradnji drvenih brodova – sve redom priče utkane u tkivo lokalne povijesti i identiteta.

Prirodna čuda – od Krke do Kornata

Šibensko-kninska županija ponosi se s dva nacionalna parka – Krka i Kornati – koji predstavljaju istinske dragulje hrvatske prirodne baštine.

Nacionalni park Krka, sa svojih sedam slapova i mnoštvom povijesnih lokaliteta, nudi nevjerojatan spoj prirode i kulturne baštine. Skradinski buk, jedan od najpoznatijih slapova, privlači tisuće posjetitelja godišnje, dok Visovac, otočić s franjevačkim samostanom, donosi duhovni mir i tišinu.

Nacionalni park Kornati – najrazvedeniji otočni arhipelag u Mediteranu – s više od 140 otoka i hridi, izgleda poput bijelih točkica razasutih po modrome moru. Idealan je za nautičare, ronioce i sve zaljubljenike u prirodu.

Uz to, tu je i Park prirode Vransko jezero, kao i planina Dinara s najvišim hrvatskim vrhom (1.831 m), pružajući mogućnosti za biciklizam, planinarenje i promatranje ptica.

foto: Alan Grubelić, izvor: HTZ

foto: prvi red fotelje, izvor: JU PRIRODA ŠKZ

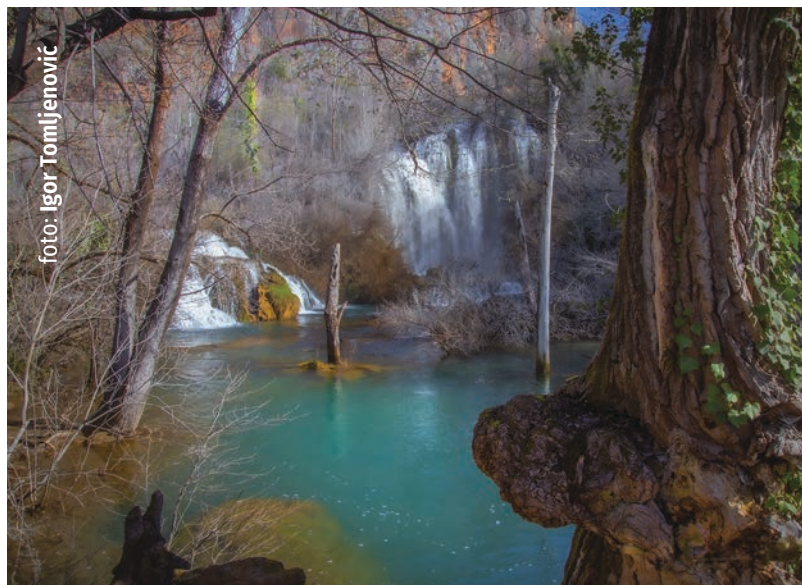

foto: Igor Tomijlenović

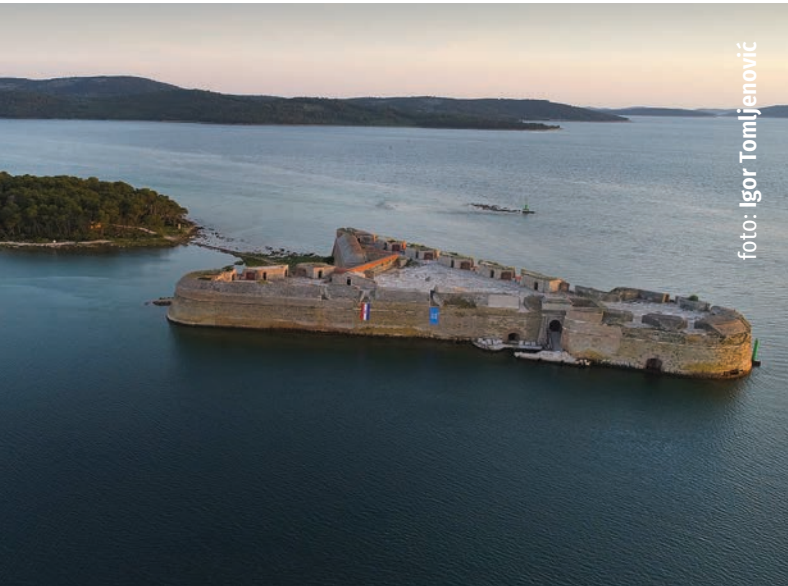

foto: Igor Tomljenović

Povijesne tvrđave, arheološka nalazišta i kulturni centri

Regija je bogata kulturno-povijesnim spomenicima: više od 5.000 lokaliteta, 11 srednjovjekovnih utvrda i stotine arheoloških nalazišta čine ovu županiju pravom riznicom prošlosti.

Posjetite Kninsku tvrđavu, jednu od najvećih u Europi, ili arheološki lokalitet Burnum, gdje su očuvani ostaci rimskoga vojnog logora, amfiteatar i akvadukt. Tu su i nalazišta poput Bribirske glavice i Mrdakovice, koja pričaju priču o ilirskom, rimskom i starohrvatskom dobu.

Za ljubitelje inovacija i tradicije, tu su Muzej betinske drvene brodogradnje, Memorijalni centar „Faust Vrančić“ i Hrvatski centar koralja Zlarin, koji na suvremen način prikazuju bogatu baštinu regije.

Aktivni odmor u svakom kutku regije

S više od 2.500 km biciklističkih i pješačkih staza, regija je raj za ljubitelje aktivnog odmora. Od laganih šetnji uz Krku ili po šibenskom kanalu, do zahtjevnijih ruta koje prolaze Dinárom ili Dalmatinskom zagorom – opcije su brojne i raznolike.

Za one željne adrenalina tu su i aktivnosti poput slobodnog penjanja, kajakarenja, windsurfa, zipline, jahanja i ronjenja. Ljeti se organiziraju biciklističke utrke, regate, triatloni i brojne sportske manifestacije.

Kultura, manifestacije i glazbeni doživljaji

Šibensko-kninska županija živi uz svoju kulturu. Tijekom cijele godine održavaju se brojne manifestacije – od Međunarodnoga dječjeg festivala u Šibeniku do etno manifestacija, klapskih večeri, koncerata, filmskih festivala i gastro događaja u malim mjestima duž obale i u unutrašnjosti.

Tvrđave postaju ljetne pozornice, ulični prostori pretvaraju se u galerije na otvorenom, a ulice staroga grada oživljavaju uz pjesmu, ples i mirise lokalnih specijaliteta.

Okusi i mirisi Dalmacije

Gastronomija Šibensko-kninske županije spoj je jednostavnosti i autentičnosti. Obalna i otočna kuhinja temelji se na ribi i plodovima mora – najčešće pripremljenima na žaru, lešo ili pod pekom – uz pokoji list lovora, kap maslinova ulja i čašu domaćeg vina. Kontinentalni dio nudi mesne specijalitete, suhomesnate delicije i jela ispod peke.

Posebno su cijenjena vina iz primoštenskih i vodičkih vinograda – poput Babića, Maraštine, Plavine i Lasine – koja redovito osvajaju nagrade na svjetskim ocjenjivanjima vina. Tu su i iznimna maslinova ulja lokalnih maslinara koja zakružuju mediteranski doživljaj.

foto: Antonija Viljac

foto: Miranda Trkija

Ne propustite...

Dane otvorenih kušaonica Šibensko-kninske županije - kušajte TASTE LIKE DALMATIA ŠIBENIK ili u prijevodu bogatstvo lokalnih okusa.

Preferirate li autohtone ili međunarodne sorte, suha vina ili slatke prošeke, raritetne pjenušce od babića ili maraštine, opole od lasine ili plavine..., ovdje sigurno možete pronaći svog favorita ili otkriti neki novi.

Gastro manifestaciju „Pidoća (dagnja) & debit se vole“ - manifestacija koja tradicionalno u Šibensko-kninsku županiju privlači velik broj ljubitelja dobrog vina i ukusno pripremljenih dagnji.

Taste like Marena – gastronomski događaj koji jednom u mjesecu mijenja lokaciju i gastronomsku temu (ovisno o namirnicama karakterističnim za doba godine i podneblje), a koju na svakoj lokaciji pripremaju lokalni ugostitelji i sve to popraćeno dobrom kapljicom lokalnih vinara, zvucima domaće klape i zabavno-edukativnim radionicama i igrokazima.

Domaćinstva i ruralni turizam – povratak korijenima

U srcu Zagore, među maslinicima i vinogradima, smjestila su se seoska domaćinstva koja nude autentičan doživljaj dalmatinskog života. Upoznajte lokalne običaje, sudjelujte u berbi maslina ili grožđa, kušajte domaći sir, pršut i vino. Posjetite Sokolarski centar u Dubravi, edukativni centar posvećen pticama grabljivicama, koji posebno oduševljava djecu.

Mjesto gdje priroda i čovjek dišu zajedno

Šibensko-kninska županija nije samo destinacija – ona je doživljaj. Ovdje se svakim korakom otkriva nova priča, svaki pogled ostavlja bez daha, a svaki trenutak ostaje urezan u sjećanje.

Zamislite krajolik gdje planine dotiču nebo, rijeke stvaraju slapove, a more priča priče tisućama godina. Zamislite destinaciju gdje se kultura i priroda ne isprepliću – već žive zajedno. To je Šibensko-kninska županija.

Dođite, istražite i doživite – jer ovo mjesto nećete samo posjetiti, nego ćete ga ponijeti sa sobom – u srcu ■

foto: Miranda Trklja

foto: Valerio Baranović

foto: Igor Tomijenić

Dalmacija | Šibenik

www.dalmatiasibenik.hr

KOTOR I ZADAR U KALABRIJI SPOJILI NERETVANI GOLEMCI

Ono što povezuje Boku kotorsku i Dalmaciju sa širim područjem u koje se doseljavalo hrvatsko stanovništvo jest kalabreški grad Catanzaro, za koji dio starijih povjesničara navodi da ga je osnovao bizantski general Nikefor Foka navodno ga naselivši stanovništvom iz Kotora i Zadra, a ono što dodatno draška maštu jest podatak da se jedan od brežuljaka na kojemu je grad izgrađen zvao San Trifone ili Sveti Tripun

Tekst: dr. sc. Domagoj Vidović
Foto: www.calabriastroordinaria.it

Nedavno je u Glasu Koncila objavljen članak „Iseljene hrvatske Gospe u južnoj Italiji, Kataniji i Kalabriji“, čiji se autor **Darko Grden** osvrće na hodočašće koje je predvodio profesor s Katoličko-bogoslovnoga fakulteta u Splitu **don Josip Mužić**.

U članku, među ostalim, piše o trima velikim valovima doseljavanja Hrvata u Italiju: jednoga tijekom borba sa Saracenicima (tamo negdje od 9. stoljeća), drugoga tijekom

vladavine Anžuvina (1292. – 1409.) i trećega izazvanog osmanlijskim osvajanjima (od 15. stoljeća). Trag se tih naseljavanja nazire u svetištu Montevergine u Kampaniji (nedaleko od Napulja). Ondje se čuva slika Mamma Schiavona (Gospa Hrvatska; prisjetimo se kako je Peraštanin **Julije Balović** etnonim Slaven poistovjećivao s etnonimom Hrvat, a takvih je primjera more od srednjovjekovlja do najnovijeg doba), za čije je otkriće zaslužan i hrvatski

blaženik **Alojzije Stepinac**. O svemu se tome možete opširnije izvijestiti u knjizi „Mamma Schiavona” iliti „Majka Božja hrvatska” **don Jurja Batelje** ili na engleskoj i talijanskoj inačici Wikipedije (možete i na indonezijskome jeziku ako nađete na nekoga tko tim jezikom govori, a sve je više govornika toga jezika po zagrebačkim ulicama i dalmatinskim gradilištima).

Ono što povezuje Boku kotorsku i Dalmaciju sa širim područjem u koje se doseljavalo hrvatsko stanovništvo jest kalabreški grad Catanzaro, za koji dio starijih povjesničara navodi da ga je osnovao bizantski general **Nikefor Foka** navodno ga naselivši stanovništvom iz Kotora i Zadra, a ono što dodatno draška maštu jest podatak da se jedan od brežuljaka na kojemu je grad izgrađen zvao San Trifone ili Sveti Tripun (danas se naziva San Rocco ili Sveti Roko).

Ime je Catanzaro, po toj predaji, nastalo srastanjem imena spomenutih dvaju gradova (što je ipak vjerojatno pučka etimologija jer postoje i druge predaje, a po jednoj je grad prozvan po dvama bizantskim vojnicima Cattaru i Zaru).

Da je dio Kalabreza svjestan svojih slavenskih korijena pokazuje i činjenica da talijanski autor **Giancarlo Spadanuda** povezuje svoje prezime s neretvanskim i hercegovačkim prezimenom Golemac. Doduše, tumačenje mu nije posve točno (svoje prezime izvodi od goli mač te ga povezuje s prezimenom Golemac, koje se ipak dovodi u vezu s pridjevom golem). Spadanudi ni raspoznavanje slavenskih naroda nije jača strana (njemu su Hrvati i Srbi, a u širem smislu i Ukrajinci i Bugari, jedno te isto), ali ipak zna na kojemu se ozemlju prostirala rimska provincija Dalmacija. Međutim, budući da je **Nenad Veselić** našao dokument iz 1654. iz kojega je vidljivo da je dio hrvatskih doseljenika u Kalabriji tada još govorio hrvatskim jezikom, a trebinjsko-mrkanski biskup **Anselmo Katić** (biskupovao 1760. – 1792.) svjedoči da su **Obradovići** s Brštanice u Hrasnu u neumskome zaleđu još u 18. stoljeću bili svjesni vlastita podrijetla te da su „zadržali materinski ilirski jezik“ čak trista godina nakon što su napustili domovinu, razvidno je da se mozaik spoznaja o hrvatskim kolonijama na talijanskoj strani Jadrana polako sastavlja. Da su se, pak, nekoliko stoljeća poslije Neretvani odužili Kalabrezima na gostoprimstvu, u svojem je romansiranom životopisu pod naslovom „Kismet” pokazao **Ivan Slamnig** (navodno su metkovski Talijani umjesto *Laku noć vazda* govorili *Dobra večer*).

Na koncu mi valja zahvaliti imenjaku te zagrebačkomu povremenom susjedu, Metkovcu i mladome povjesničaru **Domagoju Golemcu** koji me je uputio na članak u *Glasi Koncila*. On je živ dokaz da su Golemcu ipak prezime dobili po stasu, tj. da im se mač ne vuče po podu kao kod omaljenih Puljiza. Na našoj je, pak, diplomaciji da Spadanudi objasni, da parafraziramo **Dominika Mandića**, kako su Hrvati i Srbi dva vrlo stara, ali različita naroda ■

KAKO JE JEDAN NADGROBNI NATPIS U VENECIJI POKRENUO ISTRAŽIVANJE O PERAŠKOJ OBITELJI MARKOVIĆ

Obitelj Marković je u relativno kratkom vremenskom razdoblju imala vrlo važnu ulogu u gospodarskom i društvenom životu i Perasta, i Boke, odnosno Mletačke Republike, pa bi bilo poželjno dalje nastaviti istraživanja kako u arhivima i muzejima u Perastu i Kotoru, ali i onima u Veneciji, zatim i u Albaniji i Turskoj gdje su članovi obitelji također bili prisutni tijekom stoljeća

Tekst i foto: prof. Snežana Pejović, arhivistica

Dalmatinsko društvo za zavičajnu povijest sa sjedištem u Veneciji, u sklopu međunarodnoga znanstvenog časopisa „Atti e Memorie“, u svesku br. 47 (Venecija, 2024. god.), objavilo je tekstove troje autora o povijesnim ličnostima, odnosno događajima iz Boke kotorske i Dalmacije.

Podsjećamo da smo prošle godine predstavili svezak br. 46 iz iste edicije (tiskan 2023. god. u Veneciji), koji je u potpunosti posvećen Kotoraninu **Josipu Đelčiću** i istaknutim članovima njegove obitelji, ocu **Vicku** i bratu **Eugenu**. Naslov glasi: „Josip Đelčić. Dalmatinski istoričar u privat-

nom arhivu i u arhivima Boke kotorske“. Tekstovi u oba broja časopisa „Atti e Memorie“ predstavljaju rezultat istraživanja znanstvenih izvora bokeljske i talijanske provenijencije i nastali su suradnjom stručnjaka/ znanstvenika s dvije susjedne obale Jadrana.

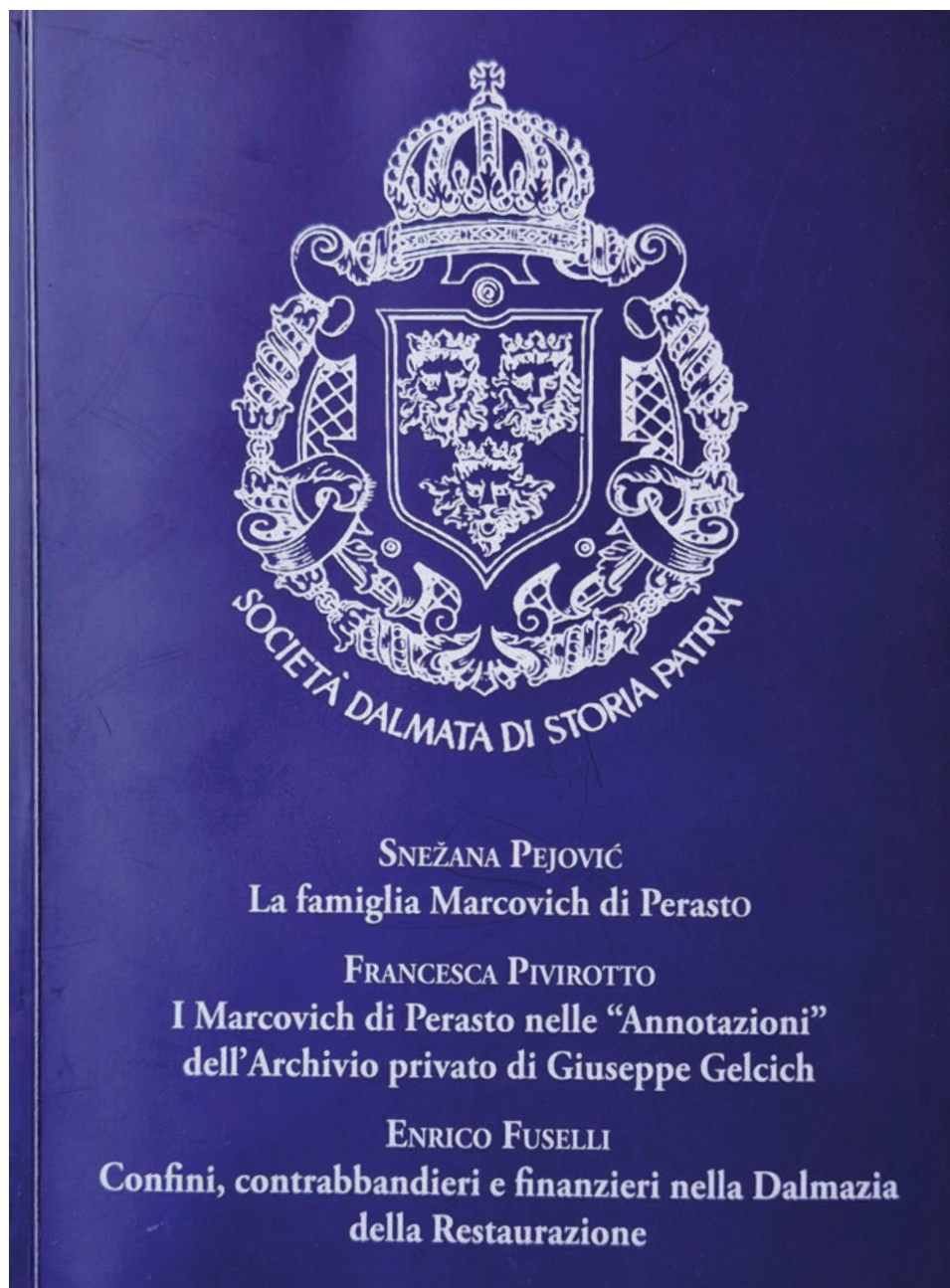

Svezak časopisa koji predstavljamo primarno je posvećen obitelji Marković iz Perasta i to dvama člancima autorica **Snežane Pejović** i **Frančeske Piviroto** (*Francesca Piviroto*). Treći članak pod nazivom „Granice, krijumčarenje i financijska policija u Dalmaciji tijekom restauracije“ autora **Enrika Fuzelija** (*Enrico Fuselli*) donosi zanimljive podatke o spomenutim procesima u Dalmaciji i Boki kotorskoj tijekom Druge austrijske uprave.

Poticaž za nastanak dvaju znanstveno-istraživačka rada o obitelji Marković predstavljao je upit koji smo dobili iz Venecije vezano uz tumačenje natpisa na jednoj nadgrobnoj ploči u kojem se spominju članovi ove obitelji. Ta ploča se nalazi u *Palazzo Malta*, u venecijanskoj četvrti *Castello*, gdje je sjedište Velikog priorata Lombardije i Venecije Suverenoga Malteškoga vojnog reda, točnije u crkvi koja nosi naziv zaštitnika ovog reda, *San Giovanni del Tempio*.

Kada su 2020. god. pripadnici Reda odlučili da je restauriraju, prvo su se obratili Dalmatinskom društvu za zavičajnu povijest u Veneciji kako bi pribavili podatke o ličnostima čija su imena uklesana na ovoj lapidi. Natpis u prijevodu glasi: *Grobnica pokojnog Vicka pokojnog Tripuna Markovića iz Perasta i braće, gospode Petra i Luke te njihovih nasljednika, 1628.*

Kako je bila riječ o ličnostima bokeljskog podrijetla, Dalmatinsko društvo se obratilo meni tarazeći da

u našim arhivskim izvorima pokušam naći više podataka o obitelji Marković iz Perasta. Istraživanje koje sam obavila pretočeno je u opsežan rad pod naslovom: „Obitelj Marković iz Perasta. (Istorijska, ekonomska i društvena uloga članova ove obitelji kroz nekoliko stoljeća)”.

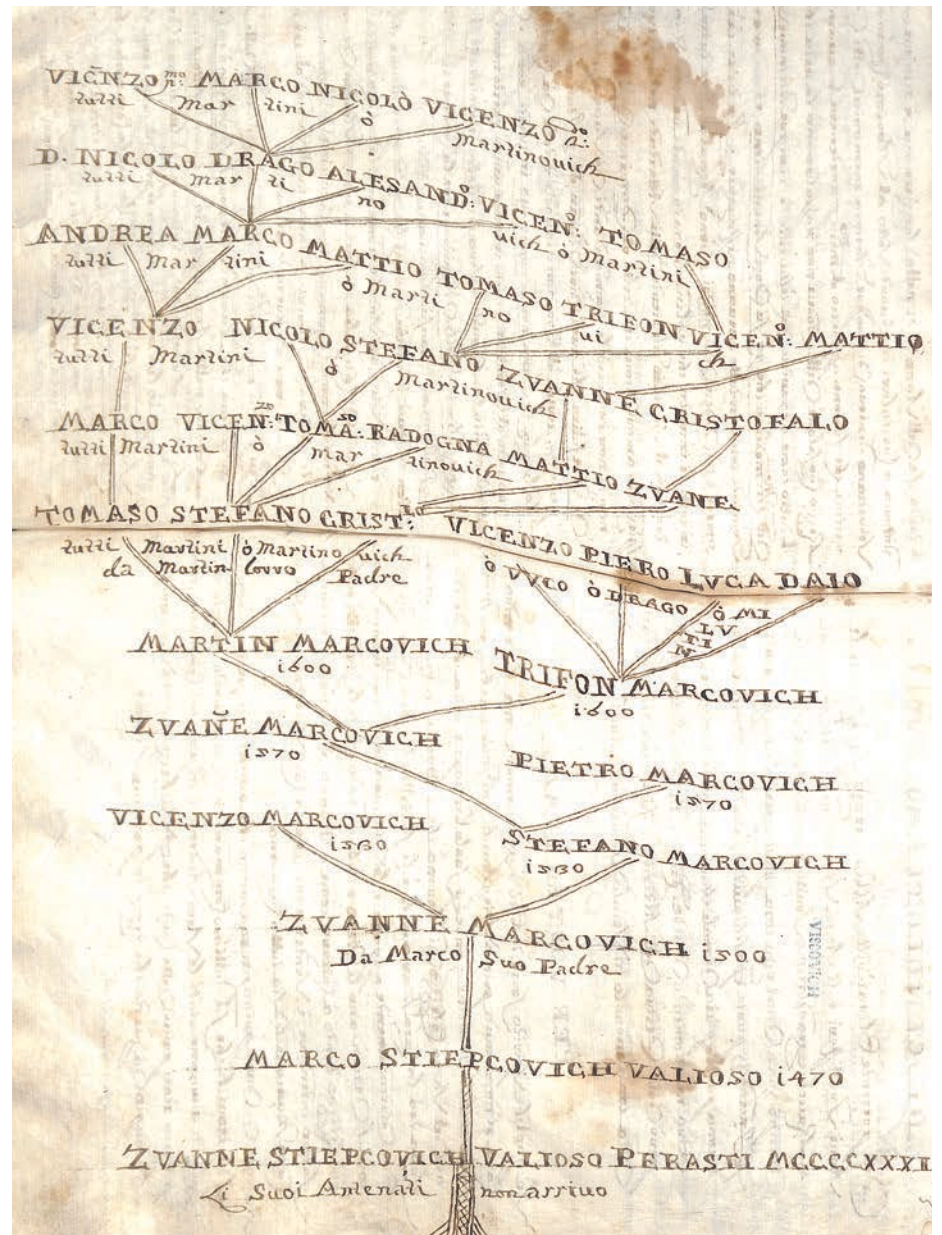
Istraživanja naših arhivskih izvora i literature obavljena su uglavnom tijekom 2021. godine i to u Istorijskom arhivu Kotor, Muzeju grada Perasta, kao i u njihovim knjižnicama. Ti nalazi su dopunjeni podacima koji se nalaze u venecijanskim izvorima i koji su u časopisu predstavljeni u drugom članku o obitelji Marković autorice Piviroto.

Početna istraživanja dostupne literature nisu bila ohrabrujuća, jer nije bilo moguće pronaći baš mnogo podataka o ovoj peraškoj obitelji. Dodatni problem stvarala je i široka rasprostranjenost prezimena Marković u raznim dijelovima i našeg primorja i u unutrašnjosti Crne Gore.

U literaturi postoje uglavnom kraći spomeni peraških Markovića u nekim historiografskim člancima o Perastu, za što su se autori uglavnom koristili rukopisnom knjigom kapetana **Drage Martinovića**, „Knjiga-rasp-rava o precima obitelji Martinović iz Perasta (koji su se nekada prezivali Stjepković i Marković)“. Ova Martinovićeva knjiga nastala je u namjeri autora da u razdoblju velikih demografskih promjena u Boki i Perastu tijekom 18. stoljeća potomcima u nasljeđe ostavi saznanja o povijesnoj ulozi i značaju svoje obitelji Marković, koja kasnije mijenja prezime u Martinović. Knjiga je zapravo memoarsko-literarno pripovijedanje s relativno malo historiografskih elemenata, čija je vjerodostojnost također upitna. Osim toga, autor je stvarao ovo djelo skoro 40 godina s prekidima (od 1728. do 1766. god.), pa u pripovijedanju često gubi osnovnu nit i ponavlja se; u pjesničkom

zanosu karakterističnom za vrijeme u kojem je ovo djelo nastalo Martinović hiperbolički opisuje povijesne ličnosti i događaje i često iznosi neke svoje tvrdnje koje većinom nemaju utemeljenje u povijesnim činjenicama. Drago Martinović u svome poetskom redanju navodno istinitih dokaza o postojanju i podrijetlu svoje troprezimene obitelji polazi od srednjeg vijeka i pokušava uvjeriti čitatelje da su rodonačelnici obitelji prvo nosili prezime Stjepković, a da

su ga kasnije promijenili u Marković, odnosno Martinović ili Martini. Prezimenom Stjepković on potkrepljuje svoju tvrdnju da su u početku članovi obitelji bili u vezi s vladarima srednjovjekovne srpske države u kojoj su zauzimali istaknute pozicije, dobivali razne titule, pa i one plemićke, kao i brojne privilegije. S istim pripovjedačkim zanosom on prati članove obitelji u nekoliko sljedećih stoljeća kada je ovaj dio Boke bio pod mletačkom upravom. Dakle, bilo mi

Genealoško stablo Marković iz knjige Draga Martinovića

je jasno da Martinovićev traktat ne može poslužiti kao jedini i pouzdan znanstveni izvor.

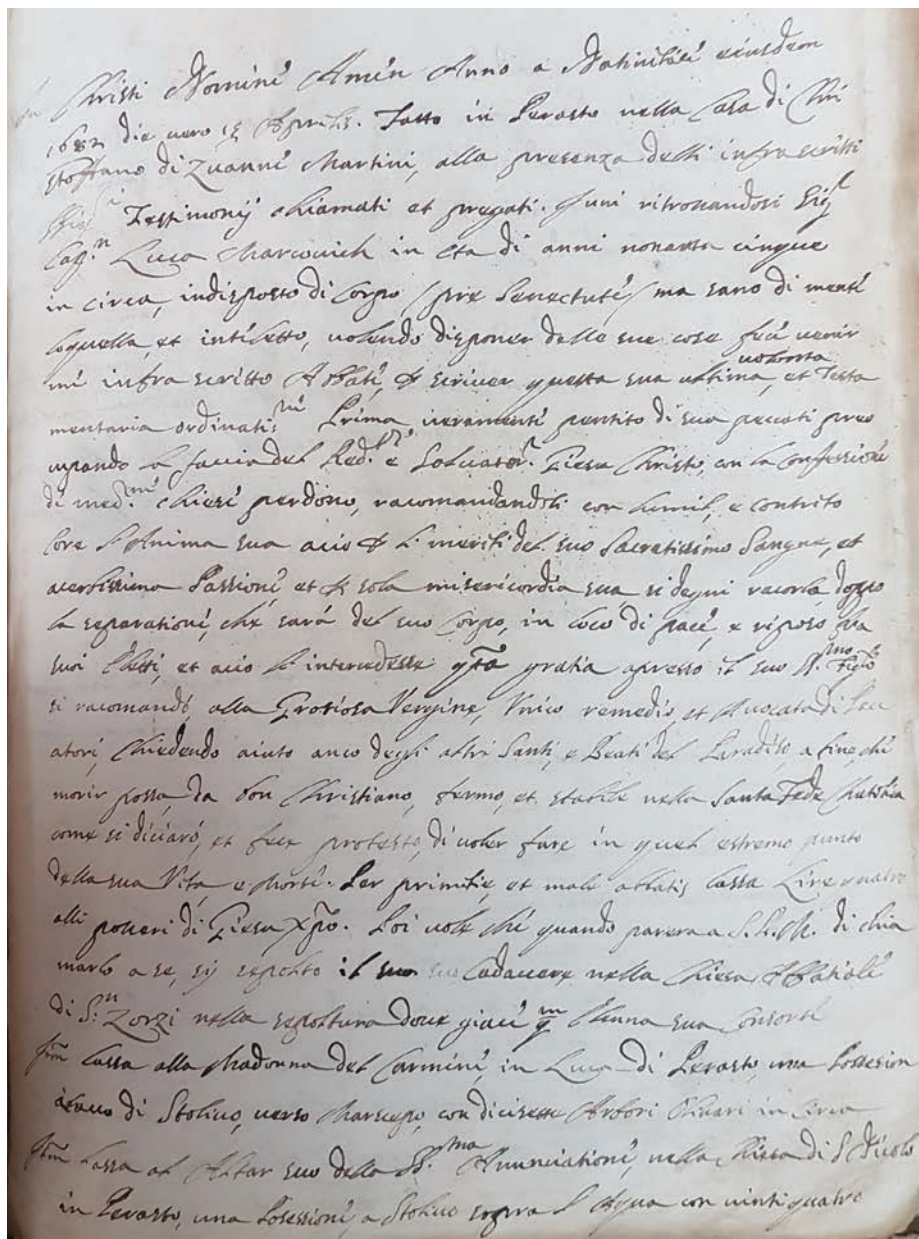
Međutim, zbog oskudnih podataka u historiografskoj literaturi, neizbježno je bilo da istraživački postupak započnem konzultiranjem ove Martinovićeve knjige. Zatim sam, uz pretraživanje arhivske građe koju posjedujemo u Kotoru i Perastu, pokušala pronaći što više vjerodostojnih povijesnih podataka o ličnostima koje su nosile prezimena Stjepković, zatim Marković i Martinović. U svom radu nastojala sam ujediniti i sistematizirati sve nalaze iz arhivskih izvora kako bih čitateljima predočila empirijski dokazive i provjerene podatke. Međutim, istodobno ne zaobilazeći i ne isključujući ono o čemu govori Drago Martinović, usporedbom znanstvenih i literarno obrađenih podataka, pokušala sam rekonstruirati povijesnu, ekonomsku i društvenu ulogu članova obitelji Marković tijekom nekoliko stoljeća.

Istraživanje sam obavljala u arhivskim fondovima Istorijskog arhiva Kotor, Muzeja grada Perasta, djelomično koristeći i arhivske izvore u Nadžupskom arhivu Perast. Ograničavajući faktor za još detaljnije istraživanje predstavljao je kratak rok za završetak ovog projekta, kao i stručna neobrađenost arhivske građe. Ipak, unatoč otežavajućim okolnostima, u ovom radu se može pronaći dosta do sada nepoznatih činjenica, čime se značajno proširuje slika o povijesnim događajima, o gospodarskom i društvenom razvoju Perasta, Kotora, Boke i njihova stanovništva tijekom nekoliko stoljeća. Posebno pretraživanjem imovinsko-pravnih dokumenta u arhivskim fondovima Istorijskog arhiva Kotor, pronađeni su vrlo važni podaci o ekonomskom statusu i usponu članova obitelji Marković, odnosno Martinović, kao i o njihovim međusobnim odnosima tijekom nekoliko stoljeća. Posebna pažnja u mom radu

posvećena je vojnim i diplomatskim zaslugama članova obitelji Marković koje su rezultirale priznanjima i privilegijama dodjeljivanim od strane Mletačke Republike. Novim otkrićima iz arhivskih izvora u svom radu korigirala sam neke podatke koje se nalaze u historiografskoj literaturi, a većinom su to interpretacije ličnosti i događaja preuzete bez bilo kakvog kritičkog razmatranja iz traktata Drage Martinovića. Rekonstruirajući povijesne podatke vezano uz ovu

obitelj, uspjela sam u posebnom poglavlju svog rada rastumačiti i nepoznanice o ličnostima s grobnog natpisa u Veneciji, od čega je i krenulo čitavo ovo istraživanje.

Kako sam istaknula u zaključku svog rada, mislim da je ostalo još dosta otvorenih pitanja vezano uz ovu temu. Posljednji član spomenute obitelji bio je **Luka (Milutin) Marković** koji je, sudeći po njegovu testamentu pohranjenom u Istorijском arhivu Kotor, umro u svojoj 95.

Testament Luke Markovića, Perast 1682. god.

godini bez potomaka. Unatoč tvrdnjama Drage Martinovića o Lukinu siromaštvu, zatim provizornim objašnjenjima uzroka njegova ekonomskog propadanja, čemu su navodno pridonijeli najuži članovi obitelji Marković-Martinović, ovaj testament, kao i drugi arhivski dokumenti te kazivanja autora spomenutog traktata, u potpunosti to opovrgavaju. Naprotiv, pronađeni dokumenti svjedoče o ovome posljednjem članu obitelji Marković kao velikom dobročinitelju, o čemu i danas postoje dokazi.

Obitelj Marković je u relativno kratkom vremenskom razdoblju imala vrlo važnu ulogu u gospodarskom i društvenom životu i Perasta, i Boke, odnosno Mletačke Republike, pa bi bilo poželjno dalje nastaviti istraživanja kako u arhivima i muzejima u Perastu i Kotoru, tako i onima u Veneciji, zatim i u Albaniji i Turskoj gdje su članovi obitelji također bili prisutni tijekom stoljeća.

Autorica drugog rada s istom temom, „Markovići iz Perasta u ‘Bilješkama’ Privatnog arhiva Josipa Đelčića“ je arhivistkinja Frančeska Piviroto.

Poznato je da se Josip Đelčić podrobno bavio historiografskim istraživanjima Kotora i Boke, što nalazimo u njegovim objavljenim djelima. Ipak, zahvaljujući pronalasku Đelčićeve rukopisne ostavštine u Veneciji i nakon njezine stručne obrade, otkriveni su novi i većinom nepoznati podaci o povijesti našeg kraja. U svom radu Piviroto je u privatnom arhivu Đelčića koji se čuva u Veneciji istražila dokumente koji su tijekom sređivanja i obrade ovog arhivskog fonda grupirani u kategoriju pod nazivom *Annotazioni*, to jest „Bilješke“. Kako nam Piviroto objašnjava, ove Đelčićeve bilješke nastajale su tijekom njegovih detaljnih istraživanja raznih povijsnih, dokumentarnih izvora od kojih su mnogi danas izgubljeni i posve nepoznati znanstvenoj javnosti. Zbirka Đelčićevih bilješki ima oko 7.000 listova, bilo zasebnih, bilo onih koji su grupirani kronološki i tematski, to jest metodološki sistematizirani od strane samog Đelčića. Prema kazivanju autorice, ova Đelčićeva baza podataka nastala na temelju njegova širokog interesa i temeljitog izučavanja arhivskih izvora, nudi relevantne

podatke o raznim ličnostima, pojavama, događajima. U prvom poglavlju pod naslovom: „Informacije o kasadi kojoj su pripadali Stjepković-Marković-Martinović“ autorica govori o administrativnom uređenju Perasta tijekom vjekova, s izraženim elementima feudalnog društva, organizacijom u tzv. „kazade“ koje su činile dvanaest obitelji. Jedna od njih je ona pod imenom Čizmaj kojoj je pripadala obitelj Stjepković-Marković-Martinović. Crpeći informacije iz Đelčićevih bilješki, Piviroto je iznijela podatke o povijsnom razvoju Perasta, kao i o značajnim obiteljima i ličnostima, uz objašnjenja u fusnotama pojedinih lokaliteta, događaja i pojava.

U posebnoj poglavlju svog rada „Markovići-Martinović iz Perasta: Biografske bilješke“, Piviroto je objavila transkripte rukopisnih bilješki Đelčića o obitelji Marković, odnosno Martinović, počevši od spomena Marka Martinovića koji datira iz 1500. godine. Đelčićeve bilješke sadrže i odlomke iz komplementarne literature. Ovi dragocjeni podaci do kojih je došao Đelčić vjerodostojno i činjenično upotpunjuju saznanja o obitelji Stjepković-Marković-Martinović do kojih smo došli spomenutim istraživanjem naših arhivskih izvora.

Smatram da ovo izdanje časopisa Dalmatinskog društva za zavičajnu povijest iz Venecije, kao i prethodno, predstavljaju značajan doprinos znanstveno utemeljenom historiografskom proučavanju Perasta, Kotora i Boke. Tekstovi o Markovićima su obogaćeni fotografijama koje je snimio dr. Stevan Kordić, kao i kopijama dokumenata.

Na kraju želim napomenuti da su oba sveska časopisa „Atti e Memorie“ objavljena na talijanskom jeziku pa smatram da treba pronaći mogućnost da se oba sveska publiciraju u prijevodu na crnogorski jezik i tako približe našim čitateljima ■

Grb i natpis na domu Markovića u Perastu

ROMANESKNA BAJKA ZASNOVANA NA STVARNOSTI

U vremenu kada se baština često zanemaruje, ovakva knjiga nije samo kulturni artefakt, već i poruka da vrijedi pamtiti, čuvati i prenositi. Svjedočanstvo je jednog naroda i mjesta te njegovih ljudi, spajajući vrijeme i prostor, more i nebo, vjeru i umjetnost

Tekst: Nikola Dončić
Foto: Haris Mekić

U Pomorskome muzeju Crne Gore u Kotoru, mjestu gdje povijest Boke kotorske susreće sadašnjost, održana je 5. kolovoza promocija dopunjenog i proširenog izdanja monografije „Na granici mora i neba“ – djela koje na jedinstven način objedinjuje pomorsku, kulturnu i sakralnu baštinu Prčanja.

Autor knjige, **Željko Brguljan**, ovom monografijom potvrdio je svoju posvećenost očuvanju i afirmaciji identiteta Bokelja uz arhivsko istraživanje, likovnu interpretaciju i duboki emotivni odnos prema zavičaju.

Knjiga „Na granici mora i neba“ obrađuje jedan od najupečatljivijih segmenata pomorske i kulturne ostavštine

Prčanja – zavjetnu maritimnu zbirku koja se sastoji od 40 slika jedrenjaka i parobroda, radova različitih autora i nepoznatih slikara. Ova zbirka, nastala iz zavjeta i molitvi pomoraca, uz slike brodova u nevolji, uz likove Majke Božje i svetaca, svjedoči o stradanjima, spašavanjima i nadanjima generacija Bokelja.

Monografija je istodobno i povijesna i likovna analiza. Prva cjelina knjige bavi se poviješću pomorstva Prčanja, druga veličanstvenom crkvom Rođenja Marijina, dok treći i najopsežniji dio detaljno analizira slike brodova, tehniku, podrijetlo, atribuciju i umjetničku vrijednost zavjetnih prikaza.

Knjiga je opremljena katalogom slika i autora, bibliografijom, popisom ilustracija, indeksom osoba i brodova, a dizajnerski je zaokružena zahvaljujući radu **Dušana Jungića** i **Marije Aničića**. Knjiga ima 272 stranice i dvojezično je izdanje s vrsnim prijevodom na engleski jezik **dr. Grahama McMastera**.

Marija Mihaliček, predsjednica Matice hrvatske – Ogranak u Boki kotorskoj, istaknula je važnost zajedničkog izdanja koje je objavljeno u suradnji s Hrvatskom bratovštinom „Bokeljskom mornaricom 809“ Zagreb i Hrvatskim pomorskim muzejom Split.

Naglasila je kako knjiga predstavlja „plod višegodišnjega istraživačkog rada autora, koji je ovim radom podigao još jedan kulturni most između Hrvatske i Crne Gore“.

„Matica hrvatska prepoznaje važnost knjiga o Boki kotorskoj koje promiču čuvanje i afirmaciju ukupnog nasljeđa bokeljskih Hrvata, u skladu sa svojom misijom očuvanja nacionalnog i kulturnog identiteta. Monografija ‘Na granici mora i neba’ nije samo prikaz likovne baštine, već sveobuhvatna slika Prčanja i Boke tijekom povijesti, potvrđujući tradiciju i civilizacijske dosege. Autor u svojim izdanjima valorizira zasluge generacija Prčanjana i Bokelja, utemeljene u materijalnoj i nematerijalnoj kulturnoj baštini, uz poštovanje različitosti“, istaknula je Mihaliček na promociji.

Podsjetila je da knjiga, unatoč visokoj ocjeni na natječaju za podršku projektima manjinskih naroda, nije dobila institucionalnu potporu u Crnoj Gori, ali da su je podržali oni koji su prepoznali njezinu vrijednost.

„Promocija ove knjige doživljava se kao pobjeda – ne samo izdavačka, već i pobjeda kulture nad zaboravom.“

Radojka Abramović, povjesničarka umjetnosti u Pomorskom muzeju Crne Gore, pohvalila je strukturu knjige, koja kronološki i sadržajno prati nastanak Prčanja, njegovu

ulogu u pomorstvu, kao i crkvu Rođenja Blažene Djevice Marije, nazvavši je simbolom pomorske snage i duhovne postojanosti.

Govoreći o samome slikarskom fundusu, Abramović je doživjela Brguljanovu knjigu poput dokumentarnog filma.

„Emotivna, poetična, a precizna, dnevnik je brodova i posada, spomenik pomorcima, i podsjetnik na ulogu vjere i zavjeta u njihovim životima. Umjetnost ovdje nije samo estetika – ona je zahvalnost, molitva i povijesni trag.“

Povjesničarka umjetnosti **Ljiljana Zeković** naglasila je kako Brguljan s ponosom i pijetetom upućuje na nepobitnu činjenicu da se biseri svjetske kulturne baštine kriju u tajnama malih sredina.

Istaknula je da autor monografiju temelji na historiografskim podacima kojima se rasvjetljava kulturno-pomorska baština Boke i Prčanja, razvijajući priču u poglavljima. Posebno je izdvojila njezinu strukturu, vizualni ritam i znanstvenu preciznost.

„Monografija je istodobno i znanstveni rad, i literarni zapis, i ljubavno pismo Prčanju. Svako poglavlje je poput izbrušenog dijamanta, a svaka slika broda – dokument vremena i emocije. Autor je ovom knjigom izgradio veličanstveni hram pomorskoj i kulturnoj tradiciji, ostavljajući

dragocjeni kamen mudrosti budućim generacijama“, rekla je Zeković.

Zeković je posebnu pažnju posvetila likovnoj analizi – od djela starih majstora do modernih autora poput **Boška Markovića**. Istaknula je kako su slike više od umjetnosti – one su svjedočanstva o brodolomima, olujama, spasu i vjeri.

Za Brguljanovu knjigu „Na granici mora i neba“ Zeković je zaključila da predstavlja „romanesknu bajku zasnovanu na stvarnosti“.

Brguljan, obraćajući se na kraju promocije, izrazio je duboku zahvalnost svima koji su pridonijeli nastanku i objavljivanju knjige, a posebno svome dugogodišnjem prijatelju i suradniku, fotografu **Antonu Markoviću**, kao i brojnoj publici koja je sa zanimanjem pratila promociju i time dala poseban značaj ovom događaju.

Zadovoljstvo promocijom knjige izrazila je i **Maja Uskoković**, direktorica Pomorskog muzeja Crne Gore. Moderatorica večeri bila je **Dijana Đurašković**, dok je u glazbenom dijelu programa sudjelovao mladi **Tomislav Radović** na klaviru.

Predstavljanju knjige „Na granici mora i neba“, uz ostale, prisustvovao je **Mirko Vičević**, admiral Bokeljske mornarice i predsjednik Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore ■

FESTIVAL IDEJA, EMOCIJA I UMJETNIČKE SLOBODE

Sve počinje i završava kod kuće, u Boki, dok Kotor, kao njezin kulturni centar, ostaje mjesto gdje staje cijeli svijet

Tekst: Sara Lakičević, PR menadžerica KotorArta

Međunarodni festival KotorArt, jedan od najznačajnijih umjetničkih festivala u Crnoj Gori i regiji, održao je svoje 24. izdanje u razdoblju od 13. srpnja do 13. kolovoza 2025. godine, uz nekoliko značajnih koncerata i u pred-festivalskom dijelu programa. Kao manifestacija od državnog značaja, Festival je i ove godine potvrdio svoj status multidisciplinarne platforme koja ujedinjuje glazbenu, književnu, kazališnu, filozofsku i edukativnu dimenziju, i to programskim

cjelinama: Don Brankovi dani muzike, Pjaca od filozofa, Pjaca od knjige, KotorArt akademija i KotorArt teatar.

Većina festivalskih događaja realizirana je u ambijentu Staroga grada Kotora, na lokacijama poput crkve sv. Duha, katedrale sv. Tripuna, Kreativnog haba, Pjace od kina, Pjace od muzeja i pjace ispred katedrale, dok su pojedini programski segmenti upriličeni i kod dugogodišnjih partnera festivala u Porto Montenegru i Luštica Bayu.

Simbolično i tradicionalno, Festival je počeo 13. srpnja, na Dan državnosti Crne Gore, njegujući kulturnu baštinu Boke i Crne Gore uz suvremenu interpretaciju. Prožet idejom susreta tradicije i suvremenosti, nastupima najstarijeg i najmlađeg orkestra u Crnoj Gori, Gradske muzike Kotor i Festivalskog orkestra Crne Gore, povezao je Crnu Goru i Austriju uz susret klapske pjesme, gusala, elektronske glazbe, marševa i valcera. Festival je obilježio 200 godina od rođenja kralja valcera, **Johana Štrausa II.**, a u sklopu otvaranja izvedene su i dvije nove skladbe suvremenih crnogorskih autora **Nine Perović** i **Milivoja Pićurića**. S istom idejom s kojom je otvoren, Festival je i zatvoren 13. kolovoza, koncertnim izvođenjem suvremene opere *Gospa od Škrpjela*, koja je uz suvremeni umjetnički izraz odala počast lokalnome kulturnom nasljeđu. Time je simbolično zaokružena ideja da sve počinje i završava kod kuće, u Boki, dok Kotor, kao njezin kulturni centar, ostaje mjesto gdje staje cijeli svijet.

Festival je okupio više od 500 umjetnika iz Crne Gore, zemalja regije, Austrije, Slovačke, Italije, Portugala, Rusije, Velike Britanije, Venezuele i Kine. Među najzapaženijim koncertima izdvojili su se nastupi Janoška ansambla u Luštica Bayu i Kotoru, koji su ostavili snažan dojam na publiku zahvaljujući iznimnoj virtuoznosti, izraženoj muzikalnosti i zaraznoj energiji izvođača. Njihova suvremena i originalna interpretacija Vivaldijeva djela „Četiri godišnja

doba”, izvedena u prepoznatljivom Janoška stilu, ispraćena je stajaćim ovacijama.

Koncerti istaknutih solista, pijanistkinje **Gabriele Montero**, kao i koncert pijanista **Andreja Gugnjina** i violončelista **Dragana Đorđevića**, dali su snažan pečat Don Brankovim danima muzike kao iznimni koncerti istaknutih umjetnika regije i svijeta. Na ekskluzivnome koncertu u Auditoriju Doma vojske Porto Montenegro, zasvirao je i cijenjeni gitarist **Miloš Karadaglić**, čest i omiljen gost Festivala koji je, ovoga puta, u goste doveo trubačicu iz Londona **Alison Balsom**, kao i gudački kvintet koji su činili umjetnici iz Crne Gore i Srbije.

U sklopu ovogodišnjeg Festivala dodijeljena je i bi-jenalna nagrada „Darinka Matić Marović”, koja nosi ime po velikoj dirigentici i vizionarki glazbene scene regije, našoj voljenoj Bokeljki Dari. Nagrada je uručena iznimnoj skladateljici **Aleksandri Vrebalov**, umjetnici visokoga međunarodnog ugleda čiji opus i pristup stvaralaštvu odražavaju univerzalne vrijednosti koje Festival njeguje. Ovim priznanjem ne završava suradnja sa skladateljicom. Festival planira daljnji zajednički rad i projekte, u duhu kontinuirane podrške suvremenome glazbenom stvaralaštvu.

Pjaca od džezza predstavila je „Duo Sonoma” iz Austrije, „Tri lepe”, trio **Ane Ćurčin** iz Srbije, a kulminirala je nastupom talijanske dive **Karime**, koja je osvojila srca publike svojim karizmatičnim glasom i interpretacijama.

China stage i ove godine donio je dašak Dalekog istoka u dva koncerta koji su predstavili bogatu kinesku glazbenu tradiciju. Publika je najprije uživala u autentičnom izvođenju ansambla Ci De Guqin studija, doživljavajući u potpunosti kinesku tradicionalnu glazbenu kulturu budući da su umjetnici nastupili na tradicionalnim instrumentima poput gučina i pipe, kao i u kostimima inspiriranim nošnjama dinastije Tang. **Vanže Žang**, sopran, i **Dejvid Vitan**, klavir, donijeli su suvremeni umjetnički izraz kineske glazbene scene i povezali je s Europom i svijetom.

Poseban dio programa posvećen je mladim umjetnicima među kojima su bili najbolji studenti harmonike iz klase **Predraga Jankovića** s Muzičke akademije s Cetinja, kao i najbolji učenici Škole za osnovno i srednje muzičko obrazovanje „Vida Matjan” iz Kotora. Posebnu pažnju izazvao je mladi gitarist **Miloš Pavičević**, stipendist Fondacije „Miloš Karadaglić”.

Publici se premijerno predstavio i Festivalski orkestar Crne Gore na svečanom otvorenju 13. srpnja, dok su 19. srpnja ovi mladi crnogorski umjetnici, pod dirigentskom palicom hrvatskog maestra **Mladena Tarbuka**, priredili koncert pod nazivom „Tri vijeka godišnjih doba” u katedrali sv. Tripuna. Publika je mogla čuti **Dvoržakovu** Serenadu za gudački orkestar kao i Četiri godišnja doba, **Vivaldijevo** remek-djelo u kojem su solističke dionice svirali članovi orkestra, violinist **Luka Perazić** i violinistkinje **Jelena Jovović** i **Neda Stojkanović**.

KotorArt je četvrti put ugostio Omladinski orkestar Zapadnog Balkana, pod vodstvom njegova osnivača i šefa dirigenta **Desara Sulejmanija**. Više od šezdeset talentiranih mladih glazbenika iz zemalja regije, okupljenih u ovaj simbol zajedništva, prenijelo je snažne poruke mira, suradnje i tolerancije uz univerzalni jezik umjetnosti.

U sklopu programa za djecu Festival je, u suradnji s udruženjem Visoko C, organizirao dvije dječje opere: „Ribar i zlatna ribica” i „Lav i miš”, dok je prvi put u Crnoj Gori predstavljeno i glazbeno kino za djecu. Koncept „Dječjeg muzičkog bioskopa” podrazumijevao je projekciju animiranih filmova na velikom platnu, uz uživo izvođenu glazbu i zvučne efekte koje je izvodio komorni ansambl TEKIART. Ovaj segment programa ima posebnu vrijednost jer pridonosi stvaranju nove publike i izgradnji umjetničkog ukusa u najmlađih generacija.

KotorArt akademija uspješno je drugi put realizirana, okupljajući polaznike iz regije i renomirane europske mentore i predavače iz područja kulturnog menadžmenta i produkcije, kao što su **Dubravka Vrgoč**, **Edin Jašarović**, **Fani Martin**, **Tom Lek**, **Aleksandar Brkić**, **Endi Brajdon**, **Sylvain Pasqua** i **Tihomir Stanić**. Program je obuhvatio predavanja, radionice, praktičan rad i diskusije, s ciljem razmjene znanja, jačanja regionalne suradnje i kreiranja novih modela kulturne produkcije. Sudionici i mentori su radili i boravili u Kreativnom habu u Kotoru, prostoru koji je, pre

ma njihovim ocjenama, idealan za stvaralaštvo, učenje i razmjenu ideja. Upravo takav zajednički boravak pridonio je atmosferi otvorenosti i suradnje i iznjedrio Inicijativu za veću regionalnu suradnju. KotorArt je uz ovaj, ali i mnoge druge programe, pokazao koliko značajan potencijal nosi Kreativni hab i na koji način se on može koristiti u svrhe dugoročnog razvoja kulture.

Pjaca od filozofa i Pjaca od knjige nastavile su oblikovati festivalski identitet uz dijalog i književno stvaralaštvo. Pjaca od filozofa obuhvatila je dvodnevni debatan program pod nazivom „Grad - pamćenje, identitet, budućnost”, koji je povezo filozofiju sa suvremenim temama društva, identiteta i kulture, istaknuvši značaj kritičkog promišljanja u vremenu brzih promjena. Ostat će u sjećanju inspirativni razgovori **Dragana Markovine, Vladimira Arsenijevića, Barbare Obradović Pajić, Aleksandra Radunovića Popaja, Sonje Dragović i Ive Čukić** uz moderatorice **Milicu Nikolić, Aleksandru Kapetanović i Tatjanu Rajić**. Ovogodišnja Pjaca od knjige donijela je dva tematski snažna okrugla stola. Prve večeri, pod nazivom „Prisjećanja su rasuta kao krhotine stakla...”, sudjelovale su književnice **Tanja Stupar Trifunović i Milena Đorđijević**, uz moderaciju filologinje i bibliotekarske savjetnice **Jasmine Bajo**. Drugog dana, okrugli stol „Moj rat je bolji od tvog rata” okupio je **Natašu Nelević i Mirjanu Drljević**, uz moderaciju **Maje Mrđenović**.

Program KotorArt teatra obilježen je i snažnom predstavom „Ženomrzačke priče”, master-radom **Anđele Marunović**. Predstava se bavila temama mizoginije, seksualnosti i identiteta, kombinirajući suvremeni teatarski izraz s jasnom porukom o društvenim normama. Festivalaska publika imala je priliku prisustvovati i premijernom izvođenju središnjeg dijela predstave „Čarobni brijeg”, pod nazivom Valpurgina noć, u režiji **Mirka Radonjića**. Igrali su **Ilija Gajević, Aleksandar Gavranić, Slaviša Grubiša, Kristijan Blečić, Jelena Laban, Bogdana Kostić i Ivan Bezmarević**.

U nadahnutom govoru na svečanom otvorenju Festivala, koji je snažno odjeknuo među prisutnom publikom kao i u medijskom prostoru, direktor KotorArta **Ratimir Martinović** istaknuo je značaj Festivala kao javnog prostora posvećenog umjetničkoj slobodi, dijalogu i promišljanju, udaljenog od političkih nadmetanja. Naglasio je da festivalaska pozornica nikada nije bila prostor za samopromociju, već mjesto okupljanja ideja i posvećenosti javnom interesu.

Festival KotorArt je i ove godine, uz bogat i raznovrstan program, još jednom potvrdio svoj doprinos kulturnom, umjetničkom i turističkom identitetu ne samo Kotora, već i cijele Crne Gore. Uz spoj lokalnog i međunarodnog, tradicionalnog i suvremenog, Festival je ostao vjeran svojoj misiji da njeguje i stvara baštinu, inspirira dijalog i bude platforma susreta za umjetnike, stručnu javnost i publiku ■

Puna povijesti i kulture

Ne ispunjavajte život danima, ispunite dane životom.

HRVATSKA

Puna života

PHOTO: DANIEL PAVLINIĆ

IZ BOKE, ZA BOKU, DO VJEČNOSTI

Glazbeno-prosvjetno društvo Tivat, Bokeljska mornarica i krsno ime tri su tekovine i identitetske oznake koje je, uz obiteljske vrijednosti i svijest o tomu da je potrebno očuvati i prenijeti glas o Boki i o hrvatskome kodu Boke, ponio u sebi i sa sobom u svijet Ivan - Ivo Petković

Tekst: prof. Ana Vuksanović
Foto: privatna arhiva

Ivan - Ivo (Antona) Petković rođen je 9. veljače 1950. godine u Tivtu. Osnovnu školu pohađa u Tivtu, a Mornaričko-tehničku pri Mornaričko-tehničko remontnom zavodu „Sava Kovačević“, ranije poznatom kao Arsenal, također u Tivtu.

Godine 1969. odlazi u Pješadijsku školu rezervnih oficira u Bileći, koju završava te odlazi kao vodnik stažist mjesec dana u Knin, zatim u Benkovac, gdje kao zapovjednik voda s četiri desetara obučava mladu vojsku.

Iz vojske dolazi doma u kolovozu 1970. godine, a već u rujnu odlazi za poslom u Zagreb.

Zapošljava se u poduzeću „Rade Končar“, ali kao ambiciozan mladi čovjek, željan znanja i dokazivanja, upisuje studij strojarstva na Fakultetu

strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu. U „Končaru“ radi u tehničkom uredu alata i strojeva do završetka studija, zatim odlazi u drugu radnu organizaciju poduzeća na drugoj lokaciji te počinje stvarati iz početka tehnički ured konstrukcije alata, naprava i uređaja, koji uspješno formira i postavlja na noge.

Iako je za kratko vrijeme napredovao u ovome poduzeću, ambicija i želja za daljnjim dokazivanjem presudile su da prihvati jednu od ponuda na tržištu, koje su sve bile i profesionalno i financijski primamljive, pa nakon ukupnog staža od petnaest godina u „Končaru“ napušta strojarskoga giganta bivše države i odlazi u Obrtničku zadrugu „Zenit“. Ponovno formira tehnički ured u sklopu „Zenita“, gdje radi na projektiranju proizvoda, dok kolege rade na konstrukcijama alata za proizvodnju dijelova.

Ovdje projektira, između ostalog, elektromagnetni retarder, koji biva implementiran i u proizvodnu liniju autobusa u „Ikarusu“ te kočnicu na principu Foucaultove struje.

Petković u razdoblju od 1986. do 1989. uglavnom boravi u Beogradu, a 1990. dobiva ponudu za posao iz Njemačke te odlazi u Karlsruhe raditi kao razvojni inženjer na proizvodima.

Godine 1992. otvara vlastitu tvrtku „Petković inženjering“ te baveći se projektiranjem, postupno radi na dizajnu halogenih rasvjetnih tijela i podizanju vlastite proizvodnje, koja biva u konstantnom porastu uz diverzifikaciju djelatnosti te unaprjeđenje tehničkih i ljudskih kapaciteta.

Na Eureci u Bruxellesu, koja je održana 1996. godine, Petković dobiva Zlatnu medalju za dizajn halogenih rasvjetnih tijela.

Nakon desetljeća napornoga i plodonosnoga profesionalnog rada, došlo je vrijeme i za mirovinu, u kojoj će se Petković predano posvetiti očuvanju tradicije i kulture svojega Tivta i Boke kotorske ■

HRVATSKI KOD

Petković je rođenjem i podrijetlom vezan uz Boku kotorsku, odnosno Tivat.

Kao i mnogi autohtoni Tivćani prije njega, još kao osnovnoškolac počinje svirati alt saksofon u Glazbeno-prosvjetnome društvu Tivat. „Glazba“, Bokeljska mornarica i krsno ime tri su tekovine i identitetske oznake koje je, uz obiteljske vrijednosti i svijest o tomu da je potrebno očuvati i prenijeti glas o Boki i o hrvatskome kodu Boke, ponio u sebi i sa sobom u svijet Ivan – Ivo Petković.

Često kako čovjek postaje stariji, iako fizički daleko, postaje duhovno bliži rodnome kraju i sve svjesniji potrebe očuvanja tradicije i kulture rodnog kraja. Takav je slučaj i s Petkovićem.

Tu je svijest i potrebu izrazio posebice u angažmanu u Hrvatskoj bratovštini „Bokeljska mornarica 809“ Zagreb. Nbrojene su manifestacije kojima se nastojalo afirmirati Mornaricu, ukorporirati je u korpus kojemu pripada i atribuirati je identifikacijskome kodu.

Nabrojat ćemo samo neke od njih: promocija knjige o hrvatskome identitetu Boke u organizaciji Instituta društvenih znanosti dr. Ivo Pilar i Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (u to doba još uvijek, op. a.), sudjelovanje u projektu Putevima bokeljskih Hrvata i misama za domovinu, zatim na procesijama u katedrali sv. Ane u Križevcima, mimohodu prilikom obilježavanja obljetnice Zrinske garde Čakovec te na svečanosti u Rijeci pri dočeku sarkofaga s tijelom svetoga Leopolda Bogdana Mandića, a bio je Petković i na trima mimohodima Hrvatske vojske i policije sa Savezom povijesnih postrojbi u svetištu Marija Bistrica, kao i mimohodu u povodu 30. obljetnice Redarstveno-vojne akcije Oluja te hrvatskome vojnom hodočašću u Lourdes 2017. godine.

Stotu obljetnicu postojanja Bokeljska mornarica u Zagrebu obilježila je proteklog proljeća, a Ivan - Ivo Petković njezin je ponosni član od 1974. godine. Do vječnosti...

DVA TOMASA, A JEDNA MELODIJA

Povijesni „susret” pradjeda Tripa i praunuka Ivana na koncertu Gradske muzike Kotor - uvertira i koračnica prožimaju prošlost i sadašnjost bokeljskoga glazbenog nasljeđa

Tekst: M. D. Popović (Boka News)
Foto: M. D. Popović, Krsto Vulović

Prvi put u povijesti Gradske muzike Kotor na jednom koncertu, ovoga lipnja, susreli su se dvojica Tomasa, pradjed i praunuk. Prilikom nastupa Gradske muzike Kotor na pjaci ispred katedrale svetoga Tripuna izvedena je uvertira „Bokeljska noć” koju je skladao **Tripo Tomas**, kotorski meštar od muzike, kao i koračnica „Gradska muzika Kotor 1842”, autora **Ivana Tomasa**, skladatelja i profesora solfeggia u Umjetničkoj školi za muziku i balet „Vasa Pavić” u Podgorici.

Koračnica posvećena najstarijem orkestru u Boki kotorskoj izvedena je premijerno, dok je pitke melodije „Bokeljske noći” publika imala priliku prvi put čuti prije tri godine u izvedbi Gradske muzike.

„Pod velikim sam emocijama nakon ovoga premijernog izvođenja, teško je sad naći prave riječi. Zato sam i napisao govor, da bih mogao čitati pred publikom. Nisam htio biti na probama Gradske muzike, nego sam baš htio na ovome

mjestu upiti sve tonove, tako da sam iznimno zadovoljan. Vjerovao sam i vjerujem u dirigenta **Darija Krivokapića** i njegov orkestar – maestralno su izveli moju koračnicu”, rekao je Ivan Tomas za Boka News nakon tradicionalnoga ljetnog koncerta Gradske muzike Kotor.

Njegov pradjed napisao je više od stotinu skladbi, a on je jedan dio iz šireg opusa pretočio u digitalnu formu. Planira osmisлити jedno tematsko veće posvećeno stvaralaštvu Tripa Tomasa.

„Pradjed je svojim plodnim stvaralaštvom mnogo toga obuhvaćao – povijesne događaje, prirodne ljepote, poznate ličnosti, udruženja. Da navedem neke naslove: *Riviera, Jugooceanija, Primorac, KUD Nikola Đurković, Starodrevnom gradu Perastu, Admiral Tripković, Dabčević, Đunio, Radoničić, De Sarno, Jadranska straža, Pozdrav Egiptu, Viteškim bokeljskim pomorcima, Pozdrav Cetinju, Peraški i kotorski*

vatrogasci, Jadranski val, Pogled s Velebita, Lijepa Bokeljka, Lindbergov let, Pozdrav Splitu, Od kad je električka, Nehote zbog kiše... Sve što je bilo bitno u Kotoru i u Boki, on je to opisao. I što je manje bitno, a što je njemu možda bilo bitno, on je to pretočio u note. Bio je skladatelj, i dirigent i multiinstrumentalist", istaknuo je praukun slavnoga Tomasa.

Istražujući njegovo djelo, primijetio je da „fali još jedan naslov u slavu Orkestra, njegovih članova i dirigenata", što je smatrao jako važnim. Tako je nastala koračnica „Gradska muzika Kotor 1842.", koju je uz podršku obitelji i prijatelja počeo pisati u siječnju.

„Vodio sam se idejom da mora zvučati svečano i otmjeno, da u sebi nosi veseli bokeljski duh, raspjevanu melodiju i jedan poseban detalj koji je prepoznatljiv za ovaj prostor – motiv koji sam nježno provukao je dio motiva kola svetog Tripuna, koji je u mnogim skladbama ponosno koristio i moj pradjed", rekao je Ivan obrativši se publici na pjaci ispred katedrale sv. Tripuna.

Tijekom stvaranja osjećao je veliku odgovornost, znajući da su orkestrom Gradske muzike Kotor dirigirali **Dionizije de Sarno San Đorđo, Erminije Bagatela, Tripo Tomas, Antun Homen, Tripo Đurašević, Nikola Čučić, Nikola Gregović,** donedavno **Vladimir Begović** i **Petar Bukilica** i sada **Dario Krivokapić**.

Ivan Tomas objašnjava da je uvertira „Bokeljska noć" nastala 1948. godine kada je Tripa na putu od Dobrote prema Kotoru zatekla jaka bura te je, nadahnut tom prirodnim pojavom, počeo pisati ovo djelo. To je jedna od njegovih devet uvertira.

Najavljujući kako će „Bokeljska noć" njegovog pradjeda biti izvedena 26. srpnja u poznatoj Zlatnoj dvorani Bečkoga muzičkog zavoda, Ivan Tomas istaknuo je koliko mu to znači.

„Obitelj Tomas posjeduje fotografiju iz 1910. godine, na kojoj je Tripo upravo u Beču sa svojim ocem Antunom. A sada poslije 115 godina Tripo ponovno 'ide' u Beč sa svojom skladbom, uz svoj vjerni orkestar pod vodstvom dirigenta Krivokapića", rekao je Tomas i dodao kako je njegov pradjed svojedobno dobio ponudu da se preseli u Beč i da postane član Bečke opere, što je on bez mnogo razmišljanja odbio.

„I zato je Tripo i dalje ovdje, u Kotoru, kao i njegov praukun koji je rođen u Podgorici, ali čija duša, kao i Tripova, vječno pripada Kotoru", poručio je Ivan Tomas, koji je dugi niz godina pjevao u klapi „Assa Voce", sudjelujući tako i na Međunarodnom festivalu klapa u Perastu.

Da krv nije voda Ivan Tomas dokazao je i drugom nagradom (prve nagrade nije bilo) za novu skladbu na ovogodišnjem festivalu u Perastu, dok je ženska klapa *Incanto* sa skladbom „Kapetanov san", za koju je glazbu također skladao Ivan, a tekst napisala Sandra Pasković, osvojila prvu nagradu publike.

TRIPO TOMAS: MEŠTAR OD MUZIKE

Rođen 14. siječnja 1885. godine, u obitelji koja potječe iz Kaštel-Lukšića, Tripo Tomas stekao je glazbenu osnovu i vještinu sviranja violine uz kotorske kapelnike **Anicetta Toffoletija, Urliha** i **Viteka**, dok se kasnije samostalno usavršavao. Po profesiji je bio zanatlija - brijač, ali je cijeli svoj život posvetio glazbenom izvođenju i stvaralaštvu, ostavljajući za sobom oko 100 djela, većinom za puhače, od kojih je 80 autorski zaštitio kroz Udruženje jugoslavenskih muzičkih autora (UJMA) čiji je član od 1935. godine.

Kapelnik „Hrvatske bokeljske glazbe" Tripo Tomas postao je 1913. godine, a poslije Prvoga svjetskog rata sudjelovao je u osnivanju i radu „Radničke muzike". U sklopu škaljarskog društva „Hrvatski sastanak", od 1921. do 1924. godine, Tomas radi na obuci tamburaša i pjevačkog zbora. Kratko razdoblje (1924. – 1928.) radi u Puhačkom orkestru Ratne mornarice u Tivtu, a od 1929. do 1934. godine kapelnik je Gradske muzike Kotor, s kojom gostuje u Splitu.

Od radnika, zanatlija i seljaka iz Škaljara 1934. godine je osnovao „Seosku glazbu", s kojom sve do 1941. godine gostuje od Petrovca do Dubrovnika. U vrijeme NOB-a raspušta orkestre i povlači se, a poslije rata, od 17 radnika Arsenala formira Puhački orkestar za Komandu južnog Jadrana. Umirovio se 1949. godine, ali je do kraja života ostao aktivni član KUD-a „Nikola Đurković" i gradskoga puhačkog orkestra.

GRADSKA MUZIKA KOTOR NAJBOLJA U BEČU

Gradska muzika Kotor, jedan od najstarijih i najprepoznatljivijih simbola drevnoga grada, postigla je izniman uspjeh na prestižnom World Orchestra Festivalu, održanom u Beču od 23. do 26. srpnja.

U konkurenciji orkestara iz čitavog svijeta, kotorski orkestar osvojio je prvu nagradu u kategoriji „Brass and Wind Orchestra“, potvrdivši vrhunsku kvalitetu, posvećenost i tradiciju dugu više od stoljeća.

Predsjednik Gradske muzike Kotor Vladimir Begović izjavio je kako su golema ljubav prema glazbi, iznimna podrška lokalne zajednice i prijatelja, uporan rad i odricanje cijelog orkestra uz stručnu ruku Darija Krivokapića rezultirali osvajanjem prvog mjesta u kategoriji puhačkih orkestara.

Uz kolektivno priznanje, posebna čast pripala je i dirigentu Gradskog orkestra Dariju Krivokapiću, koji je nagrađen Specijalnom nagradom žirija za izniman doprinos razvoju i promociji orkestarske glazbe, kao i za inspirativno vođenje ansambla na međunarodnoj sceni.

„Ovo priznanje nije samo nagrada našem orkestru, već i cijelom Kotoru. Pokazali smo da naš grad, iako mali, baštini golemu glazbenu tradiciju koja je prepoznata i cijenjena diljem svijeta“, rekao je Dario Krivokapić.

Uz uvertiru „Bokeljska noć“ Tripa Tomasa, Gradska muzika Kotor je u sklopu Festivala svjetskih orkestara u Beču na više lokacija, od kojih se izdvaja slavna Zlatna dvorana, izvela „Marš Dobrota“ Antona Kopitovića, uvertiru „Laka konjica“ Franca Supea, „Špansku uvertiru“ od Llana, Slovenski ples br. 8 Antonina Dvoržaka te „Egipatski marš, op. 335“ Johanna Straussa mlađeg, čija se 200. godišnjica rođenja navršava ove godine.

I kraj života Tripa Tomasa vezan je uz glazbu. Već devedesetogodišnji glazbeni stvaralac pješice je krenuo na koncert u Kotor, da bi stradao u prometnoj nesreći na putu do koncertne dvorane glazbene škole. Pokopan je u Škaljarima 14. svibnja 1975. godine.

Zapamćen je kao skladatelj pjesama „Šjora Mare štramacera“ i „Vozi, vozi“, ali i ostalih koje su toliko prihvaćene da se smatraju narodnima. Novinar **Tomislav Grgurević** u svojoj knjizi „Kotorski oridinali – škerci i galioti“ opisuje plemenitu narav Tripa Tomasa, koga naziva „meštrom od muzike“ ■

PERAST PJEVA PROTIV ZABORAVA

Festival klapa u Perastu nije samo kulturni događaj. On je i čin otpora zaboravu, preglasnom vremenu, komercijalizaciji duše. On je podsjetnik da grad živi ne uz broj posjetilaca, već uz broj onih koji ga i dalje vole – čak i kada im se sve čini uzaludnim. Da ne bismo pristali na prikrivenu kapitulaciju, moramo postati svjesni da čovjek nosi veću odgovornost predajom i nesudjelovanjem

Tekst i foto: Tina Braić Ugrinić

U Perastu je u razdoblju od 20. do 22. lipnja ove godine održan 24. Međunarodni festival klapa Perast. Na samom početku sve prisutne je pozdravila **Tina Braić Ugrinić**, predsjednica istoimene nevladine udruge koja stoji iza festivala.

„Već više od dva desetljeća Perast u ljetnim noćima postaje svjetionik klapske pjesme u Crnoj Gori. On je čuvar narodnog izraza, melosa, običaja, on je spona zajedničkih glasova i emocije koja se širi među nama podsjećajući nas na pripadnost i iskazujući snagu naše kulturne baštine.“

Muze Eutarpa i Polihimnija igraju isprepletenu igru svojim umijećem – dok jedna tka svoju melodiju, druga vezuje pamćenje. Pod zvjezdanim nebom obasjanog Perasta, između mora i kamena, traje festival koji je više od natjecanja. U tom trenutku počinje susret koji se čeka srcem – susret pjesama, kultura, generacija i gradova. Peraška pjaca postaje pozornica trovečernje pjesme, i to one pjesme koja se pjeva tiho i snažno, iz dubine duše, iz zajedničkog duha. Na toj pozornici nisu samo akteri klapski izvođači, to su i slušatelji. Oni postaju sudionici svetog čina - osjećaja zajedništva, plemenitosti i nositelji emocije trajanja. Očuvanje naslijeđa ogleda se u snazi svih građana ponaosob. Festival je u misiji prenošenja tradicije samo spona i trenutak događanja, ali publika je prihvaćajući nosi dalje te svojom prisutnošću i sudjelovanjem postaje odgovorna u njezinu čuvanju i opstanku.

Ovogodišnji festival s multigeneracijskim pristupom bio je podijeljen, prema prijavama, na tri večeri. Svaka se sastojala od natjecateljskog i revijalnog dijela, kao i dodjele nagrada. Festival čuva kulturnu baštinu Boke kotorske, ali i potiče inovaciju i uključivanje mlađih. Prva večer bila je predstavljanje dječjih klapa. Ona posebice raduje jer je brojna i svjedoči da klapska pjesma neće utihnuti. Natjecateljski dio bio je podijeljen na dob od 9 do 14 godina i od 15 do 19 godina. Sudjelovale su klape iz Crne Gore i Hrvatske i to: *Perle* (Kolašin), *Škatulica* (Gruda, Konavle), *Margarita Bianca* (Bijelo Polje), *Fiorellini* (Tivat), *Dota* (Šibenik), *Biokovo* (Biokovo), *Anderba Satis* (Nikšić), *Anderba Kantores* (Nikšić) i *Fiori* (Tivat).

Na kraju večernjeg programa dodijeljene su nagrade. Nagradu „Deštregovi“ za najbolju debitantsku klapu dobila je klapa *Dota*, dok je za najbolju crnogorsku klapu proglašena klapa *Anderba Satis* dobivši nagradu „Peraški školji“. Prvo mjesto u kategoriji dječjih klapa od 9 do 14 godina osvojila je klapa *Biokovo*, drugo mjesto osvojila je *Škatulica*, a treće *Margarita Bianca*. U kategoriji od 15 do 19 godina prvo mjesto pripalo je klapi *Fiori*, drugo *Anderbi Satis*, a treće *Anderbi Kantores*. Nagrada publike dodijeljena je klapi *Dota*.

Riječi **Tomasa Eliota** „Tradicija nije obožavanje pepela, već čuvanje vatre“ mogu se primijeniti na značaj kategorije najmlađih. Djeca su nada da tradicija nije nešto što se samo čuva, već i ono što živi, razvija se i prenosi dalje.

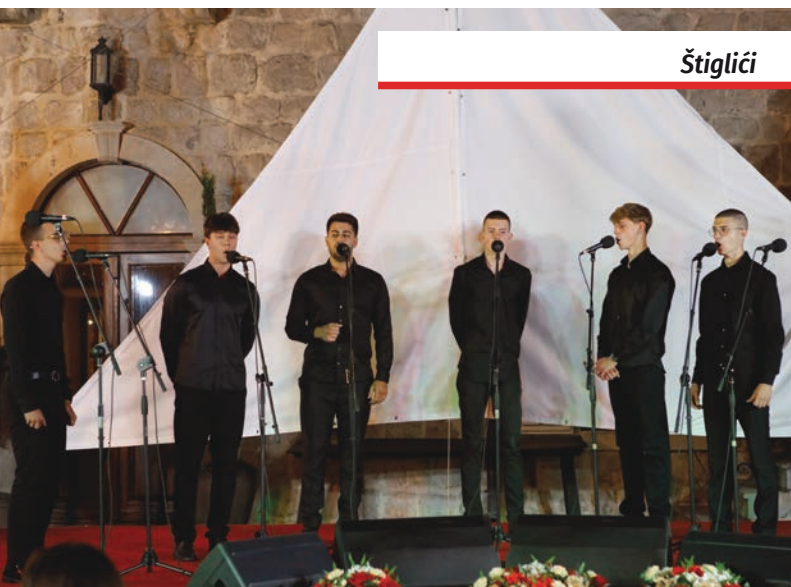
Druge večeri predstavile su se muške, ženske i mješovite klape u jednoj kategoriji: *Bokelji* iz Herceg Novog, *Moreška* s Korčule, *Alata* iz Podgorice, *Panonike* iz Zrenjanina, *Štiglići* iz Podgorice, a u revijalnom dijelu *Camerton* iz Podgorice i *Bisernice Boke*.

Klapa *Moreška* osvojila je prvo mjesto prema mišljenju stručnog žirija kao i nagradu „Deštregovi“ za najbolju debitantsku klapu, drugo mjesto nije dodijeljeno, a treće je pripalo klapi *Bokelji*, dok je najboljom klapom prema ocjeni publike proglašena klapa *Štiglići*.

Fiori

Štigljići

Moreška

Treće večeri, neplanski, nakon tri godine, ponovno se spontano pojavila kategorija „Nova klapska pjesma“. Iako ova kategorija nije bila planirana zbog smanjenog proračuna, interes izvođača doveo je do njezina ponovnog uvođenja. Sudionici su zvali organizatore sa željom da se predstave u ovoj kategoriji tako da je rado prihvaćena. Dakle, klapska pjesma ne samo da još uvijek živi, već sama nalazi načine da se nastavi, čime se potvrđuje vitalnost klapske tradicije.

U natjecateljskom dijelu nastupile su klape: *Panonika* iz Zrenjanina s pjesmom „Moji brodovi“, *Constantine* iz Niša s pjesmom „Nostalgija“, *Gašler* iz Kotora s pjesmom „Gašleri“ i *Incanto* iz Kotora s pjesmom „Kapetanov san“. Gosti Festivala, nakon revijalnog dijela programa, bili su članovi klape *Jadran* iz Tivta.

Prvo mjesto za tekst osvojila je pjesma „Kapetanov san“, autorice **Sandre Pasković**. Drugo mjesto, prema odluci žirija, nije dodijeljeno, dok je treće pripalo **Dubravki Jovanović** za pjesmu „Gašleri“.

Prvo mjesto za skladbu također nije dodijeljeno odlukom žirija. Drugo mjesto osvojila je klapa *Incanto*, a treće *Constantine*. Nagradu publike dobila je klapa *Incanto*. Treba priznati, bez obzira na umjetničku kvalitetu teksta ili skladbe, da je na kraju najbitnija ocjena publike, jer klapska pjesma je potekla iz naroda i u sklopu njega traje.

Nakon dodjele nagrada uručene su zahvalnice svima koji su dali doprinos realizaciji ovogodišnjeg Festivala.

Stručni žiri radio je u sastavu: klapski voditelj **Jure Šaban Stanić**, dirigentica **Dragana Jovanović**, maestro **Mario Katalvić**, profesorica klavira **Irma Gregović Marković**, profesorica klavira i dirigentica **Andrea Orlando** i profesorica flaute **Pina Bubanja**. Tekstove pjesama ocjenjivali su **Tina Braić Ugrinić**, **Božo Vodopija** i **Mila Moškov**.

Program je vodila **Dolores Fabian Gašler**.

KAD DUH POSTANE GOST U VLASTITOME GRADU

I danas, dok masovni turizam briše granice identiteta i pretvara gradove u kulise, u Perastu još odjekuje ono što se ne može kupiti: glas koji dolazi iz korijena, iz obiteljskih priča, iz drugovanja i s pjacete. Klapa.

U tom jednostavnom višeglasju, koje se ponekad čuje i bez pozornice, sabrano je više od glazbene forme. Festival klapa u Perastu nije samo kulturni događaj. On je i čin otpora zaboravu, preglasnom vremenu, komercijalizaciji duše. On je podsjetnik da grad živi ne uz broj posjetilaca, već uz broj onih koji ga i dalje vole – čak i kada im se sve čini uzaludnim. Da ne bismo pristali na prikrivenu kapitulaciju, moramo postati svjesni da čovjek nosi veću odgovornost predajom i nesudjelovanjem.

Postoji nevidljiva granica koju prijeđemo, a da je ne primijetimo - šutnjom, nereagiranjem. Jednog dana, dok stojimo na pjaci na kojoj smo odrasli, dok slušamo eho

Incanto

pjesme koju znamo od djetinjstva ili se pripremamo za još jednu lokalnu svečanost – shvatimo da se više ne pitamo jesmo li spremni, već imamo li dozvolu. Ipak, bude dovoljno samo da se začuje mandolina ili zvuk glasa koji počinje a capella pjesmu pa da osjetimo kako kamen vibrira pod nogama, a trnci prožimaju tijelo. To „što jesmo“ postalo je sve tiše, sve slabije, sve više sputano – dok se ulice pune svjetlom, bukom i nekim tuđim koracima.

Nije lako danas, u Perastu, pjevati iz tradicije. Sve što ne donosi zaradu smatra se viškom, postaje nevidljivo. Festival traje samo tri dana, ali ono što se u njemu događa je zbroj stoljeća. U Perastu se tada ne natječu samo klape – natječe se prošlost sa sadašnjošću, sjećanje sa zaboravom, pitanje sa zaboravljenim odgovorima. I svake godine, barem na tren, kao da uspijemo pobijediti u toj tihoj borbi.

Ponekad se čini da danas tražimo dozvolu da budemo ono što jesmo. Često se običaji premještaju, odlažu, utišavaju – da ne bismo „smetalí“. I onda se zapitamo: tko smo,

ako nismo ni gosti ni domaćini? Što nam se to događa ako je naša pjesma postala pozadinska buka u vlastitoj kući? Smijemo li više upaliti svijeću u tišini procesije? Podići mađ? Gađati kokota ili od ozbiljnog običaja napraviti karnevalski spektakl za turiste?! Ovo nije jadikovka protiv turizma, već vapaj o gubitku sebe.

Zato je ovaj festival svjetionik. On vraća ravnotežu u vremenu kada su temelji poljuljani. On okuplja djecu, djedove, mještane i goste zbog istinske potrebe da se nešto nastavi, da se lanac ne prekine, da dijete čuje pjesmu koju je znala njegova prabaka, da zna s ponosom gdje pripada.

I zato – neka se pjeva! Neka odjekne iz kamena! Neka iz svakog uha koje sluša izraste novo sjećanje, jer sve dok u Perastu traje klapska pjesma, znat ćemo da duša grada još nije napustila svoje mjesto. Pisati, pjevati, prenositi, ne zbog nostalgije, već zbog opstanka. A kad posljednji glas domaćina utihne, turizam više neće imati gdje doći. Ostat će samo kamen. I tišina ■

PERAŠKE POČASNICE PO ZAPISU ANDRIJE BALOVIĆA

Deseti broj „Lirice“, kao i svi prethodni, izrazito su vrijedan doprinos proučavanju zavičajne, književne i glazbene baštine. Donose nove poticaje za daljnje proučavanje, povećavaju razinu kulturne komunikacije u svim segmentima društva i otvaraju širom vrata komuniciranju kulturnog nasljeđa

Tekst i foto: Slavko Dabinović

U ulaznom holu palače Bujović, u Muzeju grada Perasta, 22. lipnja 2025. predstavljen je deseti broj periodične publikacije „Lirica“, koju se predstavili Tina Braić Ugrinić

u ime izdavača - Međunarodnog festivala klapa Perast, maestro Mario Katavić, skladatelj i Slavko Dabinović, ured-nik publikacije.

Deseti broj donosi četrdeset notnih zapisa na tekstove „Počasnica“, pjesama karakterističnih za Perast, preuzetih iz zbirke pjesma don Andrije Balovića Peraštanina.

A KADA MI POĐEŠ

po zapisu Andrije Balovića

Mario Katavić

Ad libitum 3

T
A ka-da mi po - deš mla-di u de-voj - ke ne-moj da mi
Jer je tvo-ja mla - da uz ko-va-ča spa - la u-gljem je o -
U me-ne je mla - da sa-bun ku-po - va - la bije-lo li - ce

B

10

T
te pre - va - ri, ka-da mi po - deš mla-di u de-
či ma - za - la, je tvo-ja mla - da uz ko - va - ča
u - mi - va - la, me-ne je mla - da sa - bun ku - po -

B

17

T
voj - ke ne-moj da mi te pre - va - ri.
spa - la u-gljem je o - či ma - za - la.
va - la bije-lo li - ce u - mi - va - la.

B

Namjera uredništva bila je da se na jednome mjestu zabilježi i sačuva pisana baština u formi pjesama i prezentira zainteresiranoj publici kako bi se dao doprinos stoljetnim naporima u očuvanju ostavštine naših predaka. Ovdje se na poseban način, uz glazbenu obradu tekstova, odaje počast Baloviću kako bi se njegov trud sakupljanja narodnih pjesama otrgnuo od zaborava i sačuvala uspomena na bogatu perašku kulturnu i književnu baštinu koja se tako održava živom za naraštaje koji dolaze.

Pjesme počasnice, uvrštene u ovaj broj „Lirice“, dobile su puno na vrijednosti spomenutom glazbenom obradom, koju je priredio maestro Mario Katavić, skladatelj iz Sarajeva, a prema uzoru na sačuvane stare napjeve iz Perasta. Maestro Katavić je dugogodišnji suradnik Festivala klapa u Perastu, kome je uredništvo u znak pažnje posvetilo šesti broj ove cijenjene publikacije. Ovaj, može se reći, jubilarni broj „Lirice“ potkrijepili smo i tekstovima koji na poseban način daju stručni prikaz odnosno analizu pjesama počasnica, prigod-

nim prilozima **dr. Zlate Marjanović**, etnomuzikologinje, zatim izvatkom iz znanstvenog rada **Hatidže Krnjević** „Lirski istočnici“ i znanstvenim prikazom profesora na Fakultetu za crnogorski jezik i književnost **Adnana Čirgića** i **Aleksandra Radomana**, koji su nam sa stručnog stajališta objasnili pojavu počasnica.

Na kraju publikacije smatrali smo prigodnim priložiti stručni rad iz Muzeja grada Perasta „Obiteljska ostavština Balović i Matikola-Balović“, cijenjene povjesničarke umjetnosti magistricе **Marije Mihaliček**.

Autorica u svom radu naglašava značaj ostavštine ove poznate peraska obitelji kao dragocjeno svjedočanstvo o povijesnim tokovima u Perastu i Boki kotorskoj. Ističe da Muzej grada Perasta posjeduje veliki dio ostavštine obitelji Balović: fotografije, diplome, ordenje, primjerke oružja, stilski mobilijar iz 19. stoljeća i puno ostalih vrijednih predmeta koji imaju povijesni značaj.

Balovići su bili patricijska obitelj pomorskih ratnika, trgovaca i pisaca Perasta, istaknuta posebice tijekom 17. i 18. stoljeća. Prema nekim tragovima, doselili su se u 15. stoljeću, kao dio albanske migracije pred turskim osvajanjima. Pripadali su lokalnom plemstvu Perasta. Za njihovo ratničko djelovanje karakteristična je profesionalna služba u mletačkoj ratnoj mornarici. Na desetine ličnosti iz te obitelji stječu vrlo visoke položaje na ratnim brodovima, dobivajući pismene pohvalnice u kojima se točno navodi gdje i kako su se istaknuli. Uz to što su bili na vojno-pomorskim dužnostima, Balovići su imali razvijen smisao za povijesne, kulturne i književne vrijednosti svoga kraja. Oni su jedna od najzaslužnijih peraških obitelji čiji su članovi kao istaknuti pomorci, trgovci, gradski uglednici i književnici pridonijeli ne samo usponu i procvatu svoga grada, nego i usponu cijele Boke kotorske.

Grb obitelji Balović

Jedan od najistaknutijih izdanaka ove obitelji je Andrija Balović, sakupljač spomenutih pjesama počasnica. Zasluge Andrije Balovića su u njegovu doprinosu književnosti i historiografiji i što preko njegovih bilješki spoznajemo značaj bokeljske književnosti toga vremena.

Andrija Balović rodio se u Perastu 18. svibnja 1721. godine. Bio je sin **Marka Matijina Balovića** iz uglednoga pomorskog bratstva, patricijskoga staleža. Još kao vrlo mlad pokazao je zanimanje za obrazovanjem da bi ga uočio **Vicko Zmajević**, zadarski nadbiskup, također Peraštanin, te poveo sa sobom u Zadar gdje se u sjemeništu pripremao za svećenički poziv. Završivši sjemenište, nastavio je školovanje u Ilirskom kolegiju u Loretu u Italiji gdje je stekao doktorat iz filozofije i teologije. Izabran je 15. listopada 1761. za kapelana u Perastu na pet godina. Od 1753. u svećeničkoj je službi u Risnu, a od 1766. do smrti opat Svetog Jurja i župnik u Perastu. Andrija Balović umro je 1784. godine u Perastu i pokopan u župnoj crkvi sv. Nikole.

Prema Pavlu Butorcu, kao potomak patricijskoga staleža suprotstavljao se demokratizaciji gradske uprave (oko 1766./1767.), za čime je težio peraški puk pod utjecajem novih ideja koje su se širile iz Francuske. O tome svjedoči i njegova korespondencija s izvještajima, pohranjena u nekadašnjemu Peraškom arhivu. Batio se i prijevodima pa je sačuvano nekoliko crkvenih pjesama koje su se, kako navodi **don Anton Milošević**, pjevale u Perastu početkom 20. stoljeća. Pisao je svoje propovijedi, ali na žalost one nisu sačuvane. **Tripo Smechia** ističe ga kao vrsnog propovjednika. **Gracija Brajković** i **Miloš Milošević**, sastavljači antologije „Proza baroka“, objavili su njegovu propovijed „Kako su Peraštani osjećali pomoć Gospe od Škrpjela kroz svoju historiju“. U toj antologiji objavljeni su prijepisi molitvi „Pranje nogu na Veliki četvrtak“ i „Devetnica od Božića“.

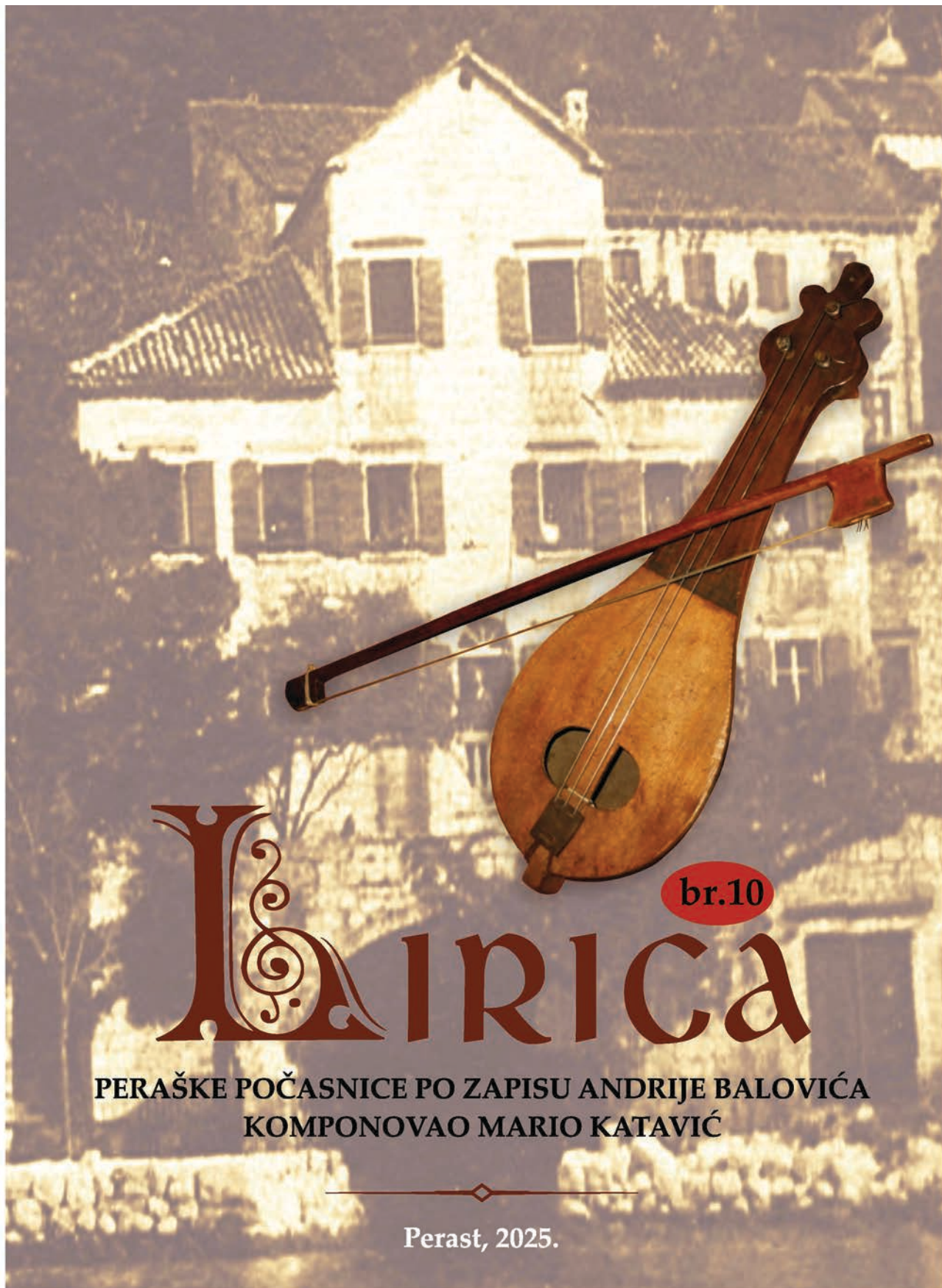
„Zauzeće Herceg Novoga 1687.“ naziv je Balovićeve pjesmarice ili zbirke iz koje je uzet ciklus peraških bugarštica, koje su pronađene 1867. godine. Rukopis je na papiru, svezan u knjigu na 357 stranica, ali ih ima zapisanih samo 147, i to ne redom. Treba razlikovati ovu veliku pjesmaricu od male Balovićeve zbirke pjesama ili pjesmarice. Velika ima samo 24 narodne pjesme, od toga devet bugarštica, ostalih petnaest su deseterci epskoga sadržaja. Mala pjesmarica, napisana rukom Andrije Balovića, ima ciklus počasnica, koje se odnose na ženski svijet i koje su se pjevale osobito prilikom svadbi. Ima ih i nezgrapnih, ali zato vrlo nježnih, plemenitih i oblikom dotjeranih. U Balovićevoj velikoj zbirci postoji epska pjesma u desetercu o pogibiji Peraštanina **Đure Bane**.

Počasnice su se pjevale s osobitim napjevom, a svaka je završavala stereotipnim pripjevom. Balovićev

ciklus peraških bugarštica nastao je krajem 17. i početkom 18. stoljeća. Iz njih se može sagledati jezik i mnoge posebnosti peraškoga dijalekta i bokeljskoga govora, s jakim ostacima ikavštine, tragovima čakavštine i s jezičnim oblicima koji se susreću upravo u to doba. Pravopis je u Balovićevoj pjesmarici kao i u Dubrovniku.

Deseti broj „Lirice“ i svi prethodni izrazito su vrijedan doprinos proučavanju zavičajne, književne i glazbene baštine. Donose nove poticaje za daljnje proučavanje, povećavaju razinu kulturne komunikacije u svim segmentima društva i otvaraju širom vrata komuniciranja kulturnog nasljeđa. Kao takve bit će od koristi svima, kako stručnim istraživačima tako i široj publici. Vjerujemo da će sljedeći broj ove publikacije i ubuduće dobivati kvalitetne radove, koji će pridonijeti razvoju struke. Uredništvo će se zajedno s izdavačem truditi da i nadalje ojača vidljivost i utjecaj „Lirice“ kako bi svaki broj bio sadržajni i bolji. Tako bi se iz generacije u generaciju uvijek stvarala reakcija na okruženje te uz komunikaciju i uzajamno djelovanje održavao osjećaj identiteta i u kontinuitetu njegovalo poštovanje za kulturnu raznolikost i ljudsku kreativnost.

Na kraju, nadamo se da će ova publikacija, kao i prethodne, postati vrijedna stručna literatura u glazbenim bibliotekama brojnih klupa i njihovih voditelja diljem regije. Sretni smo da sudionici festivala upravo iz naših izdanja „Lirice“ uče i pjevaju bokeljske pjesme kako bi ih izvodili u Perastu. Ispunjeni radošću, posebno jer je riječ o svjedočanstvu o vidljivim rezultatima našeg opredjeljenja, imamo poticaj da čuvamo vlastitu kulturu i njegujemo ovaj vrijedan segment glazbene baštine Boke kotorske ■

LIRICA

br.10

PERAŠKE POČASNICE PO ZAPISU ANDRIJE BALOVIĆA
KOMPONOVAO MARIO KATAVIĆ

Perast, 2025.

„CHITA” DRUGA NA REGATI OD BRINDISIJA DO VALONE

Na regati je sudjelovalo 50 jedrilica, a posada „Chite”, koju su činili dr. Nikša Truš Gjurović i Robert Golović, bila je jedina iz Crne Gore

Tekst: Miroslav Marušić (Boka News)

Foto: privatna arhiva

Latinska izreka „Navigare necesse est, vivere non est necesse” (Ploviti se mora, živjeti se ne mora), moto je koji godinama pokreće iskusnoga morskog vuka, jedriličara dr. Nikšu Gjurovića Truša iz Kotora na brojne regate po Mediteranu.

Da je jedrenje njegov način života, strast i izazov, još jednom je potvrdio u razgovoru za Boka News.

Gjurović Truš je s kolegom Robertom Golovićem jedrilicom „Chita” dugom 9,4 metara prvi put sudjelovao na regati Brindisi (Italija) – Valona (Albanija), koja se održavala od 4. do 6. srpnja i u klasi „C” osvojio drugo mjesto.

Na regati je sudjelovalo 50 jedrilica, a jedriličari „Chite” bili su jedina posada iz Crne Gore.

„Startalo se iz Brindisija ujutro u osam sati da bi se do na večer moglo stići u Valonu, jer dužina trase iznosi 70 nautičkih milja. Kada smo krenuli preko Jadrana bilo je vjetra i lijepo se jedrilo. Međutim, na večer oko osam sati, na nekih pola milje prije cilja, nije bilo vjetra i ‘kišali’ smo u mjestu više od šest sati. Tko je izdržao da ga kurenat ne baci, uspio je uhvatiti malo vjetrića i prijeći ciljnu liniju. Mi smo u cilj ušli oko tri sata ujutro, ali tako vam je to u jedrenju“, rekao je Truš Gjurović za Boka News.

Ovaj dvojac je iz Boke kotorske krenuo prema Brindisiju dva dana prije regate.

„Od Kotora do Brindisija je 120 nautičkih milja, malo motorom, malo na jedra i imali smo odlične uvjete na moru. Dobro smo se opremili vinom, vodom i hranom tako da smo mogli uživati u plavom Jadranu. U Brindisiju sam kao doma. Tamo me znaju jer već godinama sudjelujem na prestižnoj regati Brindisi – Krf koja se održava početkom lipnja svake godine. Međutim, ove godine nisam sudjelovao jer su potrebni breveti za samospašavanje na moru za jedriličare. U međuvremenu sam položio taj ispit i dobio brevet tako da mogu prelaziti Jadran“, naveo je Truš Gjurović.

S obzirom na to da je prvi put sudjelovao na ovoj regati, istaknuo je da su u Valoni dočekani na izvrstan način te kako je iznenađen u kojoj mjeri je grad razvijen i uredan, uz iznimno gostoprimstvo njegovih ljudi.

„Bit će to ubrzo prepoznatljiv nautički centar, velika marina je u izgradnji, a Valona ima i prirodne predispozicije jer se nalazi u zaljevu veličine kao tivatski i hercegnovski zajedno. Valona je već prepoznata kao turistički centar. Dobiva se dojam da oni to rade sustavno i imaju strategiju razvoja, posebno u ovome nautičkom segmentu, a Talijani su im odlični uzor i učitelji.“

Naglasio je da je prva regata Brindisi – Valona održana 2011. godine, dvadeset godina nakon iskrcavanja albanskih izbjeglica u Brindisiju.

„Prvoplasirani brod u stvarnom vremenu dobiva ‘Trofej gostoprimstva’, nagradu koja simbolizira velikodušnost koju je grad pokazao prema albanskom narodu u tim godinama. To potvrđuje drevnu tradiciju, tipičnu za primorske gradove, a posebno za Brindisi“, rekao je Truš Đurović, pohvalivši i stanovnike Brindisija.

„Tamo sam uvijek dočekan na pravi način. Radi se o domaćinima koji iznimno cijene ljubav prema jedrenju i napor da se prijeđe 120 nautičkih milja kako biste se samo pojavili na startu. Talijani su, moram priznati, pravi meštri u tome da naprave ugođaj za pamćenje, a u Brindisiju se slavi jedrenje, cijeli grad je u znaku regate koju organiziraju, uza zastavice, gradsku glazbu te raspoloženje svih sudionika i domaćina. To je jedan neopisiv osjećaj radosti koji donose more i jedrenje“, zaključio je Truš Đurović ■

„SA LOVĆENA VILA HUĆE, DOBRO DOŠAO HAJDUĆE”

Susreti u Crnoj Gori pokazali su kako Hajduk i dalje ostaje simbol koji spaja navijače diljem regije. Od posljednjeg susreta proteklo je 15 godina i neki od veterana nisu više s nama, što nas podsjeća na izreku hajdučkoga puka: „Svi smo mi prolazni, samo Hajduk živi vječno”

Tekst i foto: Branka Bezić Filipović

Gostovanje veterana Hajduka u Crnoj Gori 2007. godine ostalo je zapamćeno kao prvi nogometni susret nakon osamostaljenja Hrvatske i Crne Gore.

Susret je organiziran u suradnji s Hrvatskim građanskim društvom Crne Gore Kotor, a imao je snažnu simboličku vrijednost za hrvatski narod.

Putovanje su predvodili **Branka Bezić Filipović**, **Dragan Holcer**, predsjednik veterana Hajduka i **Ante Ivković**, tajnik. Momčad koja je predstavljala Hajduka sastojala se od

bivših nogometnih legendi kao što su: **Tonči Gabrić, Dean Računica, Nenad Pralija, Mladen Jurić, Ante Ivković, Ante Miše, Željko Mijač, Stipe Andrijašević, Nikica Cukrov, Goran Šušnjara, Ivan Balić, Stipe Radovančić, Goran Brailo i Vinko Dujmović.**

Posebno emotivno je bilo vidjeti kako im se u dresu Hajduka pridružio i bivši igrač iz osamdesetih godina prošloga stoljeća, **Zvezdan Pejović** iz Kotora.

Unatoč tome što se radilo o prijateljskoj utakmici veterana, susret je izazvao veliko zanimanje. Na igralištu Nogometnog kluba Bokelj okupilo se oko 1500 gledatelja. Atmosfera je bila svečana, a utakmica je započela intoniranjem hrvatske i crnogorske himne. Utakmica je završila uvjerljivom pobjedom Hajduka, kome je svakako išlo u prilog što je na vratima Bokelja stajao **don Ante Dragobratović**, župnik iz Dobrote. Međutim, to nije bilo posebno važno jer je utakmica prošla u prijateljskom

duhu, što su zabilježili i navijači. Na Torcidinu Forumu osvanuo je komentar: „Sa Lovčena vila huče, dobro došao Hajduče!”

Jedan od prisutnih gledatelja podijelio je svoje dojmove: „Na kraju su se svi Hajdukovci ljubazno slikali s ama baš svima. Jedan tamnopusi navijač drmnuo je zastavu, mi pošli doma, a oni u razgledavanje grada Kotora.”

Osim utakmice, boravak veterana Hajduka bio je obilježen druženjima. U prostorijama Hrvatskoga građanskog društva u Kotoru srdačno su ih ugostili predsjednik **dr. Ivan Ilić** i tajnik **Tripo Schubert**. Smještaj je bio organiziran u Perastu kod **don Srećka Majića**, također navijača Hajduka, s čijeg se balkona pruža jedinstven pogled na Gospu od Škrpjela.

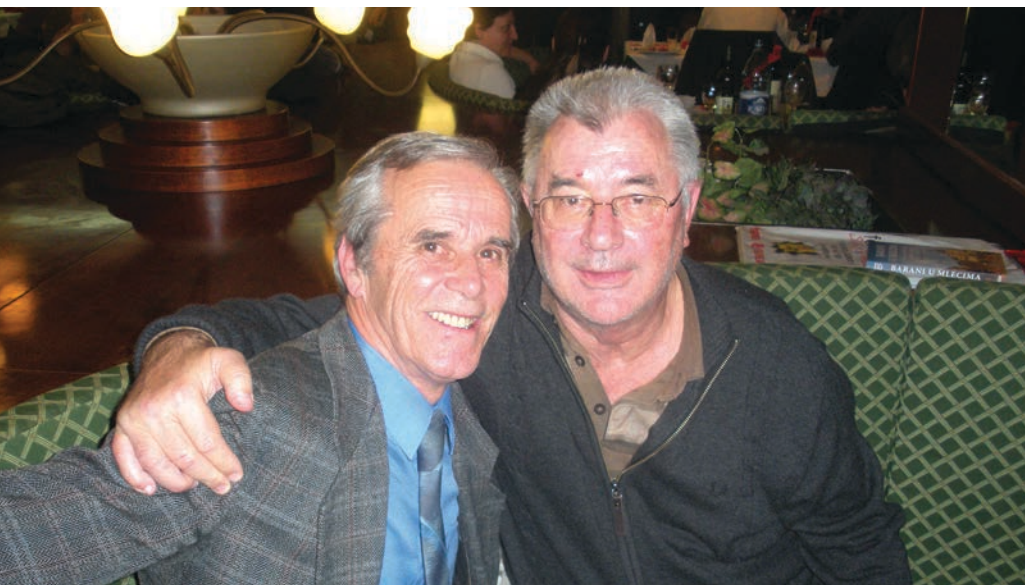
Postavljalo se pitanje kada će Hajduk ponovno gostovati u Crnoj Gori, a pojedini navijači predložili su i organizaciju utakmice u Baru. Na ponovno gostovanje veterana Hajduka čekalo se dvije godine.

HAJDUK I U BARU: PRISJEĆANJE NA PRVO GOSTOVANJE 1963. GODINE

Hajduk je prvi i jedini put nastupio u Baru davne 1963. godine, kada je na proputovanju prema Titogradu (današnja Podgorica) odigrao dvije prijateljske utakmice. Momčad se tada pipremala za važan prvenstveni susret s titogradskom Budućnošću. Tadašnje gostovanje u Baru ostalo je zabilježeno kao poseban događaj pa je najnovija prilika za organizaciju još jednoga Hajdukova nastupa izazvala veliko uzbuđenje među navijačima.

Bar je, kako se često govori, jedno od glavnih središta Hajdukovih navijača u Crnoj Gori. Tu privrženost bilo je lako uočiti i tijekom dolaska veterana Hajduka u grad, gdje su dočekani poput pravih zvijezda. Njihov ulazak u Bar bio je popraćen policijskom pratnjom, što je dodatno naglasilo značaj ovog događaja.

Gostovanje je bilo povezano s 10. obljetnicom proslave Božića koje je organiziralo Hrvatsko građansko društvo - podružnica Bar i 86. obljetnicom Nogometnog kluba Mornar iz Bara. Ovaj klub želio je obilježiti svoju bogatu povijest prijateljskim susretom s Hajdukom na nogometnom terenu Topolica. Ipak, prosinac je donio izazove – loše vremenske prilike ozbiljno su ugrozile čak i sam dolazak veterana Hajduka pa je utakmica, umjesto na otvorenom, odigrana u novoizgrađenoj sportskoj dvorani Topolica.

Vodstvo puta ostalo je nepromijenjeno, dok su u momčadi bili **Vjeran Simunić, Igor Vukman, Ivan Balić, Ante Ivković, Nikica Cukrov, Miro Borozan, Vinko Bego, Mladen Jurić, Ante Šećer, Zdenko Adamović, Romeo Vulas, Goran Brailo, Stipe Soldić i Vilson Džoni**. Utakmica je završila neriješenim rezultatom, a zbog atraktivnosti pred tristotinjak gledatelja upriličena je mini-penal serija. Novinari iz Bara su među sobom ocijenili Vjerana Simunića kao najboljeg pojedinca. Divili su se njegovim paradama i refleksima kojima je spasio barem pet golova.

Svečanost je nastavljena u dvorani glazbene škole gdje je nastupila klapa Lumbarda s Korčule, a pridružio se i **Božo Vodopija**, tadašnji generalni konzul Republike Hrvatske u Kotoru. Nakon druženja veterani Hajduka su se vratili u Perast gdje su ponovno bili gosti don Srečka Majića. Idućeg dana ih je čekala utakmica s Bokeljom, koja se zbog kiše i hladnoće odigrala u dvorani Pomorske škole Kotor. Momčadi se iz Splita pridružio i **Ivica Šurjak** koji zbog obveza nije mogao doći ranije.

Ovi susreti pokazali su kako Hajduk i dalje ostaje simbol koji spaja navijače diljem regije. Od posljednjeg susreta proteklo je 15 godina i neki od veterana nisu više s nama, što nas podsjeća na izreku hajdučkoga puka: „Svi smo mi prolazni, samo Hajduk živi vječno” ■

Priredio: Joško Katelan

Od ovoga broja Uredništvo Hrvatskoga glasnika odlučilo je pokrenuti novu rubriku - „Iz arhive Hrvatskoga glasnika“ sa željom da veliki broj tema i serijala iz do sada objavljenih brojeva ponovimo zbog njihove aktualnosti i zanimljivosti. Na taj način bismo valorizirali rad i trud uloženi u tiskanje „Bibliografije članaka Hrvatskoga glasnika 2003. – 2017.“ koja daje pregled svih tema i autora koji su obilježili prvih 150 brojeva Glasnika.

U ovom broju donosimo temu iz prvog broja Glasnika iz 2003. godine. Kako se Crna Gora nalazi u završnoj fazi pristupanja Europskoj uniji i kako je pitanje odnosa sa susjedima bitna stavka za uspješno zatvaranje pregovaračkih poglavlja, odabrali smo upravo temu razgraničenja između Republike Hrvatske i Crne Gore na poluotoku Prevlaci. Još od 2002. godine na tom teritoriju na snazi je privremeni režim koji čeka svoj krajnji epilog.

Hrvatski glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

GODINA I * BROJ 1 * VELJAČA / FEBRUAR 2003.

Potpisan Protokol o režimu uz južnu granicu Hrvatske i SRJ

PREVLAKA SLUŽBENO VRAĆENA HRVATSKOJ

Savezna Republika Jugoslavija će u skladu s obvezama iz dokumenta izvršiti potpunu demilitarizaciju u dubini tri kilometra, a Hrvatska pet kilometara od Konfina. Protokolom se reguliraju i ostala pitanja važna za promet i život ljudi u područjima s obje strane granice, na koja se dokument odnosi. Međutim, ovim se Protokolom ni na kakav način ne prejudicira razgraničenje između dviju država. Dokument su dobro prihvatili ne samo stanovnici pograničnih regija, posebno Hrvati, nego i u svijetu.

Ministar inozemnih poslova Republike Hrvatske, **Tonino Picula**, i Savezne Republike Jugoslavije, **Goran Svilanović**, potpisali su 10. prosinca 2002. na Konfinu, pograničnom mjestu između Crne Gore i Hrvatske, Protokol o privremenom režimu uz južnu granicu između dviju država. Ovom svečanom trenutku nazočili su i predstavnici Republike Crne Gore pomoćnici ministra inozemnih poslova **Vesko Garčević** i **Dragan Sekulović**, ambasador Republike Hrvatske u Beogradu **Davor Božinović** i ambasador SRJ u Zagrebu **Milan Simurdić**, kontra-admiral **Jovan Grabovac**, načelnik štaba u komandi Ratne mornarice i predsjednik općine Herceg-Novi **Đuro Četković**. S hrvatske strane ovom su događaju prisustvovali prisutni župan Dubrovačko-neretvanske županije **Ivan Šprlje**, načelnik općine Konavala **Luka Korda**, načelnik općine Župe Dubrovačke **Ivo Miletić** i konzul u Kotoru **Petar Poljanić**.

Potpisivanjem Protokola razriješen je problem koji je više od deset godina opterećivao odnose između Crne Gore i Hrvatske. Na ovom se području nalazila Misija UN-a, koja je završila svoj boravak nakon isteka posljednjeg roka. Njezino čuvanje mira što na ovom nekada nemirnom području, koji je osiguran ponajprije zahvaljujući razumijevanju i stalnom kvalitetnom usponu odnosa između Hrvatske i Crne Gore, više nije potrebno. Djelovanje posljednjih godina, posebno nakon dolaska hrvatskog konzula Petra Poljanića u Kotor, i uz razumijevanje vladinih i političkih subjekata u Crnoj Gori, stanje se poboljšavalo, a obostrana želja bila je da granica na Debelom Brijegu i Kontinu ne razdvaja dvije države nego da ih spaja. Potpisivanjem Protokola mnogo su dobili građani

Na novim kartama Prevlake više neće biti natpisa »područje pod zaštitom OUN«

Umjesto zastave UN na Prevlaci će se ubuduće vijoriti hrvatska zastava

s obje strane granice, a osobito Hrvati u Crnoj Gori, koji će sada moći puno lakše prelaziti granicu i putovati svojim bližnjima u Hrvatsku. Od početka ove godine, stanovnici pograničnih općina, mogu znatno lakše prelaziti granice jer je procedura bitno pojednostavnjena tako

da se granična crta prijelazi odmah nakon ispunjavanja tiskanice. Sada, sasvim sigurno, valja očekivati bitno povećan promet putnika i robe s obje strane, što će naročito doći do izražaja u turističkoj sezoni. Osim toga, potpisivanje Protokola, koji još uvijek nije trajno rješenje gra-

nica na ovom području, omogućit će Hrvatskoj i Crnoj Gori puno bolje korištenje resursa u pograničnom pojasu.

O tome da se već dulje vrijeme očekivalo normaliziranje stanja na granici i početak nove ere u odnosima Hrvatske i Crne Gore govore i podaci da već postoje planovi kako na najbolji mogući način turistički valorizirati ovu regiju. Svako ulaganje s jedne ili s druge strane granice bit će u interesu za sve stanovnike ovog kraja i obiju država. Naravno, to je samo početni korak. Sigurno je da u perspektivi valja očekivati nove investicije na ovom za turizam vrlo atraktivnom području gdje su zainteresirani za ulaganja i inozemni investitori.

Inače, potpisanim Protokolom o režimu uz južnu granicu Hrvatske i SRJ, odnosno Crne Gore, privremeno se uređuju međusobni odnosi vezani uz prelazak granice, pogranični režim, demilitarizaciju i razminiranje, policijske i carinske nadležnosti.

Protokolom se reguliraju i druga pitanja važna za obavljanje prometa i život ljudi u područjima na koja se dokument odnosi, ali i precizira da odredbe i njegovi aneksi, kao i provođenje, »ni na koji način ne prejudicira razgraničenje između dviju država«.

Potpisnici Protokola suglasili su se da SRJ privremeno obavlja jurisdikciju na kopnenom području sjeverno od Konfina, a Hrvatska jugozapadno od Konfina. SRJ će, u skladu s obavezama iz dokumenta, izvršiti potpunu demilitarizaciju u dubini tri kilometra, a Hrvatska na pet kilometara od Konfina. Iz režima demilitarizacije izuzima se put Poljice – Molunat i mjesto Molunat.

U demilitariziranom području bit će uklonjeni ili uništeni svi fortifikacijski objekti i premještena sva vojna sredstva i vojska, a prioritarno raketni sustavi, artiljerijska, oklopna, protuoklopna i minobacačka sredstva.

SRJ se obavezala da njezini ratni brodovi u području južno od spojnice između rta Kobila i rta Đurov Kam te sjeverno od spojnice između rta Oštro i rta Mirišta neće izvoditi nikakve vježbe, neće demonstrirati silu, neće se zaustavljati ni sidriti, osim u slučajevima havarija, pružanja pomoći, i u ekološkim incidentima. Podmornice SRJ će tim područjem ploviti na površini, s istaknutom zastavom.

Hrvatska se obvezuje da njezina ratna plovila neće uplovljavati u taj prostor, osim u slučajevima vojne suradnje sa SRJ.

Potpisnici su se dogovorili da se odmah pristupi dopuni sporazuma između dviju država koji reguliraju granične prelaze i pogranični promet.

Do sklapanja Aneksa sporazuma između SRJ i Hrvatske iz 1997. godine, prijelazom Sutorina – Karasovići i dalje će se koristiti za sav međunarodni cestovni i putnički promet, a granični prijelaz Njivice–Vitaljina kategorizirat će se u granični prijelaz za međunarodni cestovni putnički promet.

Također privremeno uspostavlja se pogranični promet koji će stanovništvu s područja općina Herceg Novi, Kotor i Tivat kao i općine

Petar Poljanić, generalni konzul Republike Hrvatske u Crnoj Gori, učesnik u pregovorima o Prevlaci

Župe Dubrovačke, Konavala i Dubrovnik, omogućiti prijelaz uz pograničnu propusnicu.

Protokolom je dogovoreno da se na pograničnom području zajednički potiče turizam, pa će se, pored ostalog, za organizirane turističke dolaske u vrijeme privremenog režima ubrzati procedura prelaska granice.

Protokolom je također predviđeno da se od 1. travnja do 31. rujna ne obavlja granična kontrola osoba i plovila u nautičkom turizmu, razonodi i sportu od rta Žigant do rta Veslo, te od crte koja spaja rt Konfin i rt Đurov kam, uz pravo pristajanja pripadajućim obalama. Uvjet

za turiste je prijava boravka nadležnim službama pograničnih općina.

Pet dana nakon što je potpisan Protokol o privremenom režimu za južnu granicu između dviju država, promatračka misija Ujedinjenih naroda službeno je predala poluotok Prevlaku Vladi RH. Time je Hrvatska, nakon jedanaest godina, ostvarila puni suverenitet nad ovim teritorijem.

Primopredaji su prisustvovali predstavnici Vlada SRJ i Republike Hrvatske, **Veselin Garčević** i **Tomislav Vidošević**, koji su potpisali zapisnik o primopredaji vojnih objekata.

U povodu tog događaja **Ivica Račan**, predsjednik Vlade Republike Hrvatske, izjavio je: »Uspostavljanjem punog suvereniteta nad Prevlakom Hrvatska je teritorijalno zaokružila svoj jug, a Prevlaka je, umjesto sporne zone postala zona suradnje«. Račan je posjetio Prevlaku, nakon što je zapovjednik promatračke misije UN-a službeno predao Vladi Republike Hrvatske nadzor na najjužnijim hrvatskim poluotokom.

Predsjednik Račan je, očito zadovoljan obavljenim poslom, koji je u interesu obiju strana, izjavio: »Doista lijepo vijori hrvatska zastava ovdje na Prevlaci. Jug Hrvatske je danas teritorijalno zaokružen.« Bilo je to neposredno nakon svečanog podizanja hrvatske zastave na glavnoj zgradi UN-a na Prevlaci.

Ivica Račan je ocijenio da je Sporazum o privremenom režimu »dobar i čvrst temelj za buduće pregovore o trajnom rješenju granice na moru«. Sporazum će olakšati život stanovništvu s obiju strana granice, ostvariti slobodu kretanja i otvoriti privredne tokove.«

Predsjednik Vlade Republike Hrvatske, Ivica Račan, u posebnoj izjavi, danoj neposredno nakon potpisivanja Protokola, ocijenio je da je učinjen značajan korak u normalizaciji odnosa sa SRJ i učvršćivanju stabilnosti u regiji. »Mislimo da je ovo krupan korak u normalizaciji odnosa na južnoj granici i u rješavanju vrlo otvorenog pitanja koje je s pravom zabrinjavalo, kao neriješeno pitanje, građane Hrvatske«. Hrvatski premijer je naglasio da će se postizanje ovog dogovora odraziti na sigurnost cijele regije. »Sam sporazum nadrađa bilateralne okvire... On pridonosi regionalnoj stabilnosti« rekao je predsjednik Račan, ocjenjujući da je Protokol dobra osnova za trajno razgraničenje dviju država.

Izjave u povodu potpisivanja Protokola o privremenom režimu za južnu granicu između Hrvatske i Crne Gore

PROTOKOL – OSNOVA ZA KONAČNO RAZGRANIČENJE

Pokazalo se da postoji snaga i volja da se, i bez prisutnosti međunarodnih promatrača, dogovori režim suradnje u kome će Prevlaka biti most za nesmetanu komunikaciju ljudi s obiju strana, posebno Boke kotorske, Konavala i Dubrovačke regije, onako kako se odvijala stoljećima na zadovoljstvo stanovnika Hrvatske i Crne Gore.

Protokol o privremenom režimu za južnu granicu Hrvatske i Crne Gore veoma su pozitivno prihvatili svi dobronamjerni, oni kojima je stalo do trajnog mira i dobrih međususjedskih odnosa na ovim prostorima. Čin potpisivanja u izjavama predstavnika Vlada Republike Crne Gore, Republike Hrvatske i SRJ, označen je kao »dobar posao« i jedan od najvažnijih događaja u 2002. godini na ovim prostorima. Sporazum je vrlo dobro prihvaćen u Ujedinjenim narodima kao i u mnogim europskim državama i SAD-u.

Potpisivanje Protokola vrlo je dobro prihvatila i Republika Crna Gora, koja je posljednjih godina umnogome pridonijela ponovnom stvaranju ozračja prijateljstva i suradnje poremećenog nemilim događajima prije dvanaest godina.

Potpredsjednik Vlade Crne Gore **Dragan Đurović** rekao je da će Crna Gora potpuno izvršavati obveze predviđene Protokolom o uspostavljanju prijelaznog režima s Hrvatskom na području poluotoka Prevlaka. Đurović je zvanično izjavio da je taj Protokol doprinos miru u regiji i da je »značajan korak u razvoju dobrosusjedskih odnosa«.

Upozoravajući na to da potpisani Protokol »ustanovljava« privremeni režim u području Prevlake i ne prejudicira konačno rješavanje granice između Crne Gore i Hrvatske, potpredsjednik Vlade Crne Gore ocijenio ga je kao »dokaz demokratske zrelosti Podgorice, Beograda i Zagreba da kroz dijalog i međusobne ustupke ostvare suglasnost o onome što je u ovom trenutku moguće i realno, odnosno prihvatljivo za sve«.

U osvrtu na taj dokument potpredsjednik Vlade Crne Gore **Dragan Đurović** rekao je i ovo: »Pokazalo se da postoji snaga i volja i da se i bez prisustva međunarodnih posmatrača, dogovori režim suradnje u kome će Prevlaka biti most za nesmetanu suradnjom ljudi s obiju strana, posebno Boke kotorske, Konavala i Dubrovačke regije.«

O sudjelovanju crnogorske Vlade pri kreiranju tog Protokola, pomoćnik ministra inozemnih poslova **Vesko Garčević**, inače jedan od sudionika svečanog potpisivanja Protokola, rekao je: »Sada se uspostavlja režim koji potpuno otvara ovaj region za turizam i suradnjom između pograničnih područja. To je koncept koji se bazira na evropskom pristupu regionima. Bio je to koncept na osnovu kojega smo tražili rješenje mi, Beograd i Zagreb.«

Protokol je pozitivno ocijenio i **Đuro Četković**, predsjednik općine Herceg Novi, koji je prije toga nekoliko puta nastojao upozoriti na »propuste« crnogorske službene politike na ovom poslu, o čemu je raspravljala i Skupština općine Herceg Novi kada je i podržala stavove predsjednika. Četković je rekao: »Zadovoljan sam što je potpisan protokol o regulisanju režima na kopnu i vodi oko Prevlake. To je interes građana Herceg Novog, Jugoslavije i buduće zajednice, Hrvatske i građana svih općina na ovom lokalitetu. On predstavlja budućnost u stvaranju dobrosusjedskih odnosa i obnavljanju pokidanih veza.«

Prevlaka – budući most suradnje

Izjavu o obavljenom poslu, nakon potpisivanja Protokola, dao je i **Tonino Picula**, ministar vanjskih poslova Republike Hrvatske: »Ovim Protokolom Prevlaka prestaje biti neuralgična točka i postaje logična točka suradnje između dvije zemlje« – naglasio je Picula. Šef hrvatske diplomacije ocijenio je kako: »jug Hrvatske ovim sporazumom dobiva pravu priliku da normalizira život«.

»To je nova stanica u odnosima dvije države, ali i poruka međunarodnoj zajednici i pozivnica turistima i poslovnim ljudima da dođu na ovaj prostor«, rekao je Picula i naglasio da je Protokol »privremeno rješenje koje ne obilježava granicu nego čini život uz granicu mogućim«.

Potpisivanje Protokola o privremenom režimu za južnu granicu između dviju država prihvatilo je kao povoljno rješenje **Ivan Šprlje**, župan Dubrovačko-neretvanske županije. On je izjavio: »Mislim da je ovo olakšanje građanima županije i svih općina i gradova u Hrvatskoj, kao i u Herceg-Novom i svim gradovima u Crnoj Gori. Skinut nam je psihološki teret s leđa. Zajednički ćemo graditi prijelaz i tržnicu. Počet će život kakav je nekada bio.«

Crnogorski i hrvatski ministri turizma razgovarali o integraciji turističke regije

PREVLAKA ĆE BITI TURISTIČKI RAJ

Cijela zona na ulazu u bokokotorski zaljev određena je za razvoj turizma. U tome je postignuta visoka suglasnost odgovornih predstavnika Republike Hrvatske i Republike Crne Gore. Već sada je izvjesno da će Prevlaka u budućnosti biti u funkciji turizma, o čemu su u Hrvatskoj već napravljeni planovi. Dobri su izgledi da se uskoro dobiju za to međunarodni krediti.

Turistički zaposlenici Hrvatske i Crne Gore posljednjih nekoliko godina uspješno surađuju a granica na Debelom Brijegu sve je više otvorena posebno za razmjenu turista u razdoblju od proljeća do jeseni. Ne treba zaboraviti da je nekada, u sklopu »Montenegroture«, u Crnu Goru stizalo trideset tisuća hiljada, turista a u posljednje dvije godine, nakon poboljšanja odnosa, razmjena se bitno povećava.

Radi poboljšanja suradnje, a u sklopu priprema za iduću turističku sezonu, u Konavlima, točnije u »Konavoskim dvorima«, održan je radni sastanak ministrice turizma Republike Hrvatske **Pave Župan-Rusković** i ministra turizma Crne Gore **Predraga Nenezića**. U delegaciji domaćina na ovom skupu bili

voru odvijali kao i postignutim dogovorom.

Pave Župan-Rusković je naglasila: »I prošle sezone smo surađivali veoma dobro. Promet je bio dobar, a očekujemo da će u budućnosti biti veći. Na to me navodi stalno povećanje prometa u protekle tri godine i uključivanje novih programa – kombinacija s brodovima na kružnim putovanjima uz brojne i veoma dobro organizirane izletničke programe između dviju regija. Tome u prilog idu i brojne pohvale koje sam ove godine dobila od naših turista koji su odlazili u Crnu Goru, koje su se naročito odnosile na rad vaših ljudi na graničnom prijelazu Debeli Brijeg.

Hrvatska ministrica također je govorila i o smjerovima buduće suradnje. S tim u vezi ona je rekla:

Ministrica Pave Župan-Rusković govorila je i o nekim prednostima južnog Jadrana: »Cijela Crna Gora i njezina obala imaju veliku prednost, jer je Dubrovnik blizu, a s druge strane Dubrovnik i to područje bit će puno bogatiji projektima koje planiramo.« – istakla je hrvatska ministrica turizma, posebno se osvrnuvši na Prevlaku kao veoma važnu buduću turističku destinaciju, naglasivši da se ne smije dopustiti da se, pod firmom turizma, tamo grade zgrade sa stanovima za tržište. »To moraju biti čisto turistički sadržaji – hoteli, apartmani, prema trendu koji se na turističkom tržištu bude tražio« – rekla je ministrica Rusković i naglasila: »To može biti prekrasna mikrodestinacija s nautičkim turizmom.«

Predrag Nenezić, ministar turizma Vlade Crne Gore, govorio je o akcijama koje vodi Crna Gora na uređenju pograničnih prijelaza, pri čemu je prioritet dan graničnom prijelazu Debeli Brijeg.

Crnogorski ministar turizma posebno je naglasio: »Čitava zona na ulazu u bokokotorski zaljev određena je za razvoj turizma. U tome smo postigli visok stepen suglasnosti sa našim susjedima, rekao bih da smo čak potpuno jedinstveni. Već je izvjesno da će Prevlaka definitivno u budućnosti biti potpuno u funkciji turizma, sa slobodnim pristupom svim građanima.« Nenezić je rekao da su o investicijama na ovom području pred nama mnogi razgovori. Zatim je konstatirao: »U turističkom smislu ne postoji granica – područje od Mostara do Albanije predstavljaće jednu integriranu turističku regiju pri čemu je bezbjedonosno pitanje ulaza u bokokotorski zaljev istorija. Treba razmišljati u pravcu budućnosti – o razvoju turizma – od čega i jedna i druga država mogu očekivati privredni razvoj i korist.«

Poluostrovo Prevlaka – panoramski snimak

su i **Petar Poljanić**, hrvatski konzul u Crnoj Gori, **Davor Vidiš** iz Ministarstva vanjskih poslova i **Luka Korda**, načelnik općine Konavle. Njihovi partneri iz Crne Gore bili su, osim ministra Nenezića **Nivenka Čelanović**, pomoćnica ministra turizma Vlade Crne Gore, **Vojin Vlahović**, šef Kabineta predsjednika Vlade i **Vesko Garčević**, pomoćnik ministra spoljnih poslova Vlade Crne Gore.

Nakon razgovora, obje strane nisu skrivale zadovoljstvo, u svojim izjavama, načinom kako su se razgo-

»Mogućnosti za proširenje suradnje naših dviju država u sferi turizma su ogromne, osobito na planu izletničkog turizma. I s jedne i s druge strane postoji golem potencijal, a Prevlaka je svakako jedno od važnijih područja na kojem je planirana turistička izgradnja. Vrste objekata na Prevlaci odredit će strani investitori. Ocijenili smo u razgovorima da regije s obiju strana granice imaju goleme potencijale za turizam, a nastavak, kako smo se dogovorili, bit će u idućem razdoblju.«

Hrvatski glasnik

Časopis Hrvatski glasnik, nakladnika Hrvatskoga građanskog društva, jedino je glasilo Hrvata Crne Gore.

Bavi se temama važnim za život hrvatske zajednice u Crnoj Gori: političkim, gospodarskim, društvenim, kulturnim, povijesnim, ali je i u stalnoj misiji povezivanja Hrvatske i Crne Gore.

Distribuirana se u Crnoj Gori, Hrvatskoj, Europi, SAD, Kanadi, Australiji...

Otvoreni smo za suradnju, sugestije i dobronamjerne primjedbe.

Nastojimo da svaki sljedeći broj uradimo bolje i kvalitetnije, sa raznolikim i zanimljivim sadržajem.

Budite i dalje s nama, šaljite Vaše priloge, budite i Vi jedan od kreatora našeg i Vašeg lista!

Časopis možete pronaći u:

- katedrali sv. Tripuna u Kotoru,
- uredu Hrvatskoga građanskog društva,
- Tivtu, u uredu Hrvatskoga nacionalnog vijeća,
- Župnom uredu sv. Nikole na Prčanju.

Tiskanje časopisa pomogli:

- Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske,
- Dubrovačko-neretvanska županija,
- Marko Franović, hrvatski dobrotvor, Sydney, Australija.

Medijski partneri:

- Radio Kotor, radiokotor.info
- Radio Dux, radiodux.me
- Radio Tivat, radiotivat.me
- Boka News, bokanews.me

**Središnji državni ured za Hrvate
izvan Republike Hrvatske**

Izvor: HTZ, Foto: Ivo Bločina

Izvor: HTZ, Foto: Darko Kresinger

Izvor: JUZPSKINZ

Izvor: TZŽSKN, Foto: Valentino Družić Čolić

Izvor: TZŽSKN, Foto: Miralida Trkija

Izvor: TZŽSKN, Foto: Valerio Baranović

Izvor: HTZ, Foto: Ivo Bločina

Izvor: HTZ, Foto: Ivo Pevanić

Izvor: HTZ, Foto: Goran Šantar

2 UNESCO spomenika | 2 nacionalna parka | 11 srednjovjekovnih utvrda
230 spomenika kulture | 300 otoka | 600 arheoloških lokacija

tako prirodna, tako lijepa

Dalmacija | Šibenik

HRVATSKA
Puna života

www.dalmatiasibenik.hr